

✦ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ✦ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ✦

✦ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ✦

ΔΙΕΥΘΥΝΤΑΙ:

ΚΩΣΤΗΣ ΜΠΑΣΤΙΑΣ
ΒΑΣΙΛ. ΜΑΛΑΤΑΚΗΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΟΤΕ Θ' ΑΠΟΚΤΗΣΟΥΜΕ ΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΜΑΣ.
ΕΞΩΣΧΟΛΙΚΟΥ: ΠΟΥ ΒΑΔΙΖΕΙ ΤΟ ΣΟΒΙΕΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ
RICHARD MUTHER: ΓΚΟΓΙΑ (μετ. Δ. Βεαγγελίδη).
Β. ΤΑΤΑΚΗ: ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΜΙΑ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΕΛΕΓΕΙΑ.
ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΧΑΥΡΙΑΤΩΝ ΚΕΦΑΛΟΝΙΑΣ.
Α. ΠΑΠΑΔΗΜΑ: ΣΚΟΡΠΙΕΣ ΣΚΕΦΕΙΣ ΠΑΝΩ ΣΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ
Κ. ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΥ.
Β. ΔΟΥΚΑ: ΣΤΗΝ ΛΑΜΨΗΝ ΤΟΥ ΝΑΙΟΥ (διήγημα).
ANANDA SOOMARASWAMY: Η ΉΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΙΝΔΙΑΣ ΣΤΗΝ
ΕΥΤΥΧΙΑ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΤΗΤΑΣ.

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ

Λόγια και Πράγματα—Γύρω από τα βιβλία (Β. Ρώτας)—Λαο-
γραφικά (Χ. Σακελλαριάδης)—Γράμματα προς τη διεύθυνση—Το
πολιτικό δεκαπενθήμερο.

ΧΡΟΝΟΣ Β'—ΤΟΜΟΣ Β'

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ
ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΔΑΚΗΣ

ΜΕΓΑ
ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΙΚΟΝ
ΛΕΞΙΚΟΝ

ΖΗΤΗΣΑΤΕ ΟΡΟΥΣ ΑΠΟΚΤΗΣΕΩΣ

ΑΓΓ. Δ. ΑΓΑΛΙΩΤΗΣ & ΣΙΑ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ Σταδίου 19 και 'Εδουάρδου Δω

ΤΑ ΜΕΓΑΛΕΙΤΕΡΑ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΩΤΕΡΑ ΑΓΡΟΚΗΠΙΑ
ΚΑΙ ΘΕΡΜΟΚΗΠΙΑ ΕΝ ΑΝΑΤΟΛΗ

150.000 τετραγωνικά μέτρα καλλιέργειαν εν Πατησίοις

Ζητήσατε τὸν Γενικὸν εἰκονογραφημένον
Κατάλογόν μας ΔΩΡΕΑΝ

Π Ω Λ Υ Δ Ο Ρ

ΓΡΑΜΜΟΦΩΝΑ

ΔΙΣΚΟΙ

Γενικοί αντιπρόσωποι

ΑΔΕΛΦΟΙ Κ. ΒΛΑΣΤΟΥ

ΟΔΟΣ ΓΕΡΜΑΝΟΥ ΠΑΛΑΙΩΝ ΠΑΤΡΩΝ ΑΡΙΘ. 17

(*Εναντι 'Αγγλικής Πρεσβείας)

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΔΕΥΤΕΡΟΥ ΤΟΜΟΥ

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1927—ΙΟΥΝΙΟΣ 1928

(Οι αριθμοί σημαίνουν σελίδες)

ΑΡΘΡΑ

Χριστούγεννα	4
Pro domo sua	78
Με τὴν πράξη ὄχι με λόγια	118
La critique est difficile mais l'art est aisé	158
Τρία γράμματα—τρεις ἀτόψεις	198
Ἐνα ἀστικό νομοσχέδιο—μιά κομμουνιστική κραυγή	358
Ἡ ἐλευθερία καὶ τὸ ἀνεύθινο τοῦ τύπου	398
Πότε θ' ἀποκτήσουμε τὸν πολιτικὸν μας	438

ΛΟΓΟΤΕΧΝΗΜΑΤΑ

Γιάννη Βλαχογιάννη. Φιλὶ καὶ Κλάμα (διήγημα)	30
Ἑλλης Δασκαλάκη. Θεοδώρα (διήγημα)	32
Β. Δούκα. Ἡ κόρη μετὰ τὰ κόκκινα (διήγημα)	294
» Οἱ τρεῖς Αἰχμάλωτοι (διήγημα)	375
» Στὴν λάμψιν τοῦ Ἡλίου (διήγημα)	460
Ε... Ἐνας Αὐτοκίνητος περιπάτος στὴν Πελοπόννησο	422
Κ. Καρθαίου. Ἐνας Παραξηγημένος (διήγημα)	249
Κ. Καρθαίου. Μιά συνάντηση (διήγημα)	331
Ἑλλης Λαζαρίδη. Νοσοκομεῖο	207
» Ψαράδες	240
Πολυδ. Παπαχριστοδούλου. Στὸ Γκρεμὸ (διήγημα)	93
Π. Α. Φουρίκη. Τὰ Καλαμαροχτάπυδα (σὺν παραμύθι)	9,81
Κ. Χάλκη. Τὸ ψυχικὸ (διήγημα)	171
Πέτρον Χάρη. Καλοὶ ἄνθρωποι (διήγημα)	23
Β. Κορθιανοῦ. Τὸ Χριστινάκι (ποίημα)	384
» Οἱ Σκοτωμένοι	429
» Νυχτέρι (ποίημα)	421
Χ. Σακελλαριάδη. Θάχαν περάσει (ποίημα)	302
Ε. Κουρούκλη. (συλλογή) Δημοτικὸ τραγοῦδι Χαυριάτων Κεφαλλονιάς	453
Μαν. Πρωτοπάλη. (συλλογή). Ἀνέκδοτο δημοτικὸ τραγοῦδι τῆς Καρπάθου	293
Χ. Σακελλαριάδη. (συλλογή). Μοιρολόγια Γορτυνιάς	80,170,221,300

ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ

Γκαίτε. Τὰ σύνορα τῆς Ἀνθρωπότητος (ποίημα. Μετ. Α. Κουκούλας)	206
Α. Βουργιέρ. Ἡ ἀγάπη τοῦ Φίλου μου (Μυθιστόρημα)	48,97

Ερ. Χάινε. Ἡ Κυρά Μέττα (ποίημα) (Μετ. Α. Κουκούλας)	161
Θωμᾶ Χάρντυ. Τὰ ὅσα εἶδε ὁ Βοσκὸς (διήγημα)	163,211,258
Μάρκο Πόλο. Τὸ Μιλιούνη ἢ τὰ ταξίδια του	281,339,379
Σαίκσπηρ. Ὀνειρο Καλοκαιρινῆς Νυχτιάς (Ε. Πράξη)	285
Σαίκσπηρ. Τὸ νανούρισμα τῶν ξωτικῶν ἀπὸ τὸ ὄνειρο	125
Ἡλία Σουργουντσάφ. Ὁ Ἐπιτάφιος (διήγημα)	392
Παλιὰ Ἰταλικά Παραμύθια	140,174

ΜΕΛΕΤΕΣ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΕΣ

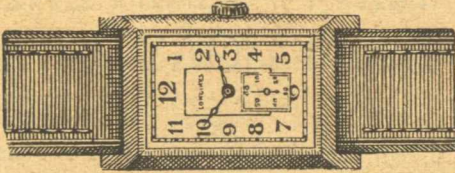
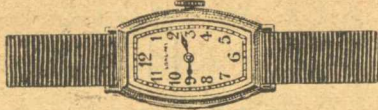
Κ. Ἀμαντον. Ἀπὸ τὸν Ἀγῶνα τοῦ Ρήγα	159
Κ. Δημαρᾶ. Πλαίσιο γύρω σὲ μερικὲς ἀποδείξεις γιὰ τὴν ὑπαρξὴ τοῦ Θεοῦ	5
Κ. Δημαρᾶ. Προεισαγωγικὸ σημεῖωμα γιὰ τὸ στοίχημα τοῦ Πασχάλ	127
Ἐξωσχολικοῦ. Ποῦ βαδίζει τὸ Σοβιετικὸ σχολεῖο	439
Δ. Ἐθαγγελίδη. Ἄλλορεχτ Ντύρερ	400
Δ. Α. Ζακυνθνοῦ. Λορέντζος Μαβίλης	119
» Ἄνδρέας Κάλβος	214
Γ. Ν. Καλαματιανοῦ. Ὁ Μανιάτικος Γάμος	245
Σ. Β. Κονγέα. Ὁ Καποδίστριας ὡς Πανευρωπαϊκὴ φυσιογνωμία	132
Ε. Κουρούκλη. Βικέντιος Δαμοδὸς	324
Δ. Πουκοπούλου. Ἡ θερησκευτικὴ φυσιογνωμία τοῦ Αἰτωλοῦ Κοσμᾶ	318
Γ. Μακρῆ. Θωμᾶς Χάρντυ	162
Κ. Μπαστιᾶ. Μαρξισμὸς—Φασισμὸς—Χριστιανισμὸς	359
Α. Δ. Παπαδήμα. Σκόρπιες σκέψεις πάνω στὸ ἔργον τοῦ διηγηματογράφου Κ. Χατζόπουλου	454
Σ. Παπαδόπουλου. Ὁ Ὅμορ Χαγιάμ καὶ τὸ ἔργον του	335
Μαν. Πρωτοπάλη. Ἀλφαβητάρια	371
» Οἱ χοροὶ τῆς Καρπάθου	135
Β. Ρῶτα. Κοινωνία καὶ Θέατρο	14
» Ἐθνικὸ Θέατρο	278
Α. Σταματελάκη. Μπορεῖ νὰ ξαναβίωσῃ ὁ ἄνθρωπος;	168
Β. Τατάκη. Γύρω ἀπὸ μιὰ Βυζαντινὴ Ἐλεγεῖα	450

<i>Κ. Φαλταίτς</i> , Ποιοί άγνοούν τον Αιτωλό Κοσμά	427	τῷ θρησκευτικῷ συνεδρίῳ τῆς Λαζάνης. Ν. Ι. Λούβαρη Νίτσε ὁ προφήτης μιᾶς νέας θρησκείας—Ἡ θρησκεία τοῦ Βάγνερ—Ἐκπίδευσθ και ἀνθρωπισμός	64
<i>Ε. Π. Φωτιάδης</i> , Ἀπὸ τὰ ἐπιγράμματα τοῦ Ρομφίου	411	Α. Καστιόνη, Ἡ ἐπιτυχία εἰς τὴν ζωὴν	64
Τρία ἄ εἶδοτα γράμματα τοῦ Καραϊσκάκη	26	<i>Δ. Σ. Μπαλάνου</i> , Ἀπάντησι στὴν κριτικὴ τοῦ κ. Κ. Θ. Δημαῶ	103
ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ		ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ	
Ananda Coomaraswamy, Ὁ Νίτσε κοιταγμένος Κοσμοπολιτικά	201	<i>Κ. Ρωμαῖος</i>	69, 190
Ananda Coomaraswamy, Ἡ συμβολὴ τῆς Ἰνδίας στὴν εὐτυχία τῆς ἀνθρωπότητος	462	ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΑ	
<i>Δ. Μερσκόβσκη</i> , Ἀ. ἠθ. τῆς Μπουζουζιάς	253	<i>Στυλ. Κυριακίδης</i>	68, 106, 151, 308, 352
Richard Muther, Γκόγια	445	ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΑ	
<i>Νοβάλις</i> , Ἀπὸ τοὺς στοχασμοὺς	178	<i>Μ. Παπαμαῦρος</i>	69, 105, 189, 230, 271
Blaise Pascal, Τὸ Στοίχημα	129	ΛΛΟΓΡΑΦΙΚΑ	
<i>Δέων Σέσιωφ</i> , Το ἠθικὸ πρόβλημα στὸν Σαϊκσπέρο	84	<i>Χ. Σακελλαριάδης</i>	111, 152, 190, 231
<i>Ἰβάν Τουργκένιεφ</i> , Ἀμλέτος και Δὸν Κιχότης	35	ΙΑΤΡΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ	
ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ		<i>Α. Σταματελάκης</i>	70
Σ., 55, 101, 144, 180, 224, 264, 303, 344, 385, 430, 469		ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ	
ΣΤΟΧΑΣΜΟΙ ΠΑΡΑΤΑΙΡΟΙ		<i>Δ. Εἰσαγγελίδης</i>	108
<i>Πέτρον Χάρη</i> , Τὰ δῶρα	55	ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ	
» » Τὰ ἐπικαιρά	101	<i>Κ. Θ. Παπαλεξάνδρου</i> , Παν. Κανελλοπούλου: Ἡ κοινωνιολογία τῶν Ἱμπεριαλιστικῶν φαινομένων	66
» » Ὁ ρυθμὸς	144	<i>Κ. Παπαλεξάνδρου</i> , Ἑλληνικὸ σχέδιο κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν κ. ἄ.	310
» » Χωρὶς Θέατρο	180	<i>Κ. Θ. Παπαλεξάνδρου</i> , Ἀπάντησι στὸν κ. Π. Κανελλόπουλο	188
» » Φιλολογικὲς συνειδήεις	224	<i>Παναγ. Κ. Κανελλοπούλου</i> , Ἀπάντησι στὴν Κριτικὴ τοῦ κ. Κ. Θ. Παπαλεξάνδρου	148
» » Ἡ διαφήμιση	264	<i>Α. Θ. Κομμαριανῶ</i> , Πῶς εἶδα τὴν Μόσχα καὶ τὸν κομμουνισμόν τῆς	67
» » Τὰ δικαιώματα καὶ τὰ ὄρια τῆς κριτικῆς	303	ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΜΕΛΕΤΕΣ	
ΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΑ		<i>Κ. Μπαστιᾶ</i>	149
Σ., 55, 101, 144, 180, 224, 264, 303		ΝΟΜΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ	
ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΟΙ ΤΕΧΝΕΣ		<i>Ἡλ. Γάφος</i>	112
ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ		ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ	
<i>Γ. Ν. Πολίτης</i>	57, 146	71, 191, 232, 311, 353, 393, 434	
<i>Β. Ρῶτας</i> , 182, 226, 266, 305, 346, 389, 433, 471		ΞΕΝΗ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΖΩΗ	
ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ		<i>Φ. Δέλερ</i> , Ἐνας Γερμανὸς ζωγράφος	272
<i>Π. Χάρης</i> , 59, 102, 147, 185, 228, 269, 307		ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΠΡΟΣ ΤΗ ΣΥΝΤΑΞΗ	
<i>Κ. Μπαστιᾶς</i> , 349, 390		<i>Κ. Μιὰ ἀπορία</i>	
Ο ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ		<i>Τέλλου Ἄγρα</i> , Ἡ λύση τῆς ἀπορίας	
<i>Κ. Μπαστιᾶς</i>	391	<i>Εἰσαγγ. Χαλαραμπιδῆ</i> , Ἀκαδημαϊκὲς προχειρολογίεις	75
Η ΜΟΥΣΙΚΗ		<i>Καθολικὸς Ἀναγνώστης</i> , Ἡ καθολικὴ θέσι τοῦ ζητήματος τῆς ἐνώσεως	154
<i>Γ. Ν. Πολίτης</i>	62, 350		
<i>Κ. Σφακιαννάκης</i>	229		
ΕΙΚΑΣΤΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ			
<i>Νικόλαος Γύζης</i>	238		
ΟΙ ΟΜΙΛΙΕΣ	63, 392		
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΖΩΗ			
Η ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ			
<i>Κ. Δημαῶ</i> , Ἀνακοινώσεις και ὁμιλίαι ἐν			

<i>Κ. Δημαῶ</i> , Ἀπάντησι στὸν κ. Δ. Μπαλάνο	155	<i>Καίτης Κόλοβιτς</i> , Στὴ μνήμη τοῦ Καρλ Λίμπνεχτ	394
<i>Τέλλου Ἄγρα</i> , Καλόπιστες ἀπερίεις	155	<i>Φώτη Κόντογλου</i> , Κεφάλι	77
<i>Κ. Καρνωτάκη</i> , Ἀπάντησι στὸν κ. Β. Ρῶτα	275	» » Εὐριπος	83
Σημείωσις «Ἑλληνικῶν Γραμμάτων»	276	» » (ἀπόδοσι) Γερμανὸς ὁ Πατριάρχης	100
<i>Α. Ἄγρα</i> , Γράμμα πρὸς τὴ διεύθυνσι	474	» » Μονὴ Προδρόμου—Κοντὰ στὴ Δημητσάνα	117
<i>Β. Ρῶτα</i> , Ἀπάντησι στὸν κ. Ἄγρα	475	» » Ἐσταυρωμένος	317
<i>Ἄλεξ. Πάλλη</i> , Ἐνα Γράμμα	387	<i>Γ. Λιδάκη</i> , Σκίτσο	394
ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ	75, 193, 356	<i>Ἀντρέα Νικόλωφ</i> , Κεφάλι	197
ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ		<i>Α. Ντύρερ</i> , Οἱ ἑπτὰ λαμπάδες τῆς ἀποκάλυψης	402
<i>Κ. Μπαστιᾶς</i> , 72, 114, 153, 192, 234, 273, 313, 353, 391, 434, 475		» » Οἱ τέσσερες καβαλλάριδες τῆς ἀποκάλυψης	403
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ		» » Οἱ τέσσερες ἀπόστολοι	405
Τραπεζιτικὸς 74, 115, 153, 193, 235, 275, 315, 355, 395		» » Ὁ Μυστικὸς δειπνός	407
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ		» » Τὰ στίγματα τοῦ Ἁγ. Φραγκίσκου	407
Σελ. 76, 115, 156, 194, 235, 276, 315, 356, 396, 436		» » Ἡ μητέρα τοῦ ζωγράφου	408
ΔΙΟΡΘΩΜΑΤΑ	157, 315, 436, 476	» » Ὁ Ἅγιος Ἰερώνυμος στὸ κελλί του	409
ΜΑΡΓΑΡΗΤΑΡΙΑ ΑΠΟ ΠΑΝΤΟΥ		» » Ὁ Ἀμαρτωλὸς	410
Σελ. 76, 116, 157, 195, 236, 276, 316, 396, 436		» » Ὁ ἱππότης, ὁ θάνατος καὶ ὁ διάβολος	410
ΔΙΑΦΟΡΑ		» » Πῶς σχεδιάζεται ἡ κοιμισμένη γυναικα	410
Μετὰ τὴ συμφωνία τὸ χορὸς	385	» » Ἡ γέννησι (χαλκογραφία)	3
<i>Σπύρος Μαλατάκης</i> (νεκρολογία)	57	» » Ἰερώνυμος Χολτζούχερ	377
ΕΙΚΟΝΕΣ		» » Ἀὐτοπροσωπογραφία	401
ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΕΣ		<i>Ρέμπραντ</i> , Τὸ δέιπνο στοὺς Ἑμμαούς	357
<i>Ἀνδρονίκου Βυζαντίου</i> , Ἡ Γέννησι τοῦ Χριστοῦ	39	<i>Ρενουάρ</i> , Οἱ πρῶτες ἐντυπώσεις	8
<i>Γκόγια</i> , Ἡ Δόνα Κόρμπο ντὲ Πορτοέλ	437	<i>Ριμπέρα</i> , Μαρτύριο τοῦ Ἁγίου Μαυρικίου	157
» Πορτραῖτο τοῦ Γκουίγεμάρντε	447	Ἡ Ὑπαπαντὴ (τοιχογραφία Μονῆς Δοχειαρίου)	19
» Ἀὐτοπροσωπογραφία	449	ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΕΣ	
» Χωρικὴ	449	Ὁ Καποδίστριας	133
<i>Ν. Γύζη</i> , Κομμάτι ἀπὸ τὸ θρίαμβο τῆς Βαναρίας	237	Θωμάς Χάρντι	162
<i>Ν. Γύζη</i> , Τὸ παραμῦθι τῆς Γιαγιάς	244	Νικόλαος Γύζης	239
<i>Δ. Θεοδοκόπουλου</i> , Ἡ ἁγία Οἰκογένεια	45	ΓΕΛΟΙΟΓΡΑΦΙΕΣ	
» Ἀὐτοπροσωπογραφία	277	Σοφοῦ Ἀντωνιάδης : ὁ κ. Ξενοπούλος πρὸ τοῦ Θεοῦ	194
		Μ :	73, 74
		ΔΙΑΦΟΡΕΣ	
		Καλντερίμι στὴν Καρύταινα	422
		Ἡ Καρύταινα καὶ τὸ Κάισρο	424

ΤΑ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΦΗΜΗΣ

ΩΡΟΛΟΓΙΑ

Longines

LONGINES

9 GRANDS PRIX

309 ΠΡΩΤΑ ΒΡΑΒΕΙΑ

ΓΕΝΙΚΟΙ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΙ
ΑΔΕΛΦΟΙ Π. ΖΕΝΕΤΟΥ
ΑΔΑΜΑΝΤΟΠΩΛΑΙ

ΟΔΟΣ ΕΡΜΟΥ
ΑΘΗΝΑΙ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ

Γ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

ΣΤΑΔΙΟΥ 42

ΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΡΑΙ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΑΙ, ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΚΑΙ
ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΕΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕΝ

— **Ο ΗΛΙΘΙΟΣ** —

Τὸ Ἀριστεύρημα τοῦ Ντοστογιέφσκυ

Τόμοι 1—4 Δραχ. 60

lait
mont-blanc

Η ΥΓΕΙΑ
ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΣΑΣ
ΕΙΝΑΙ ΠΟΛΥΤΙΜΟΣ

Καθένας μας γνωρίζει, ότι η ιδεώδης τροφή για τα μικρά μας είναι το συμπυκνωμένο γάλα. Το είδος αυτό μᾶς είναι σήμερα το πειὸ ἀναγκαῖο μετὰ τὸ ψωμί καὶ τὴν ζάχαρι. Οἱ λόγοι δὲν εἶναι

σὲ κανένα ἄγνωστοι, ἀρκετὴ δὲ ἀπόδειξις αἱ χιλιάδες τῶν κιβωτίων ποὺ εἰσάγονται κάθε χρόνο στὴν Ἑλλάδα, παρὰ τὴν ὁποσδήποτε ἐπαρκῆ παραγωγὴν νοποῦ γάλακτος. Κατενόησεν ὁ κόσμος ὅτι *γιὰ τὴν ὑγείαν του, γιὰ τὴν οἰκονομίαν του καὶ γιὰ τὴν εὐκολίαν του*, πρέπει, νὰ κάμη χρῆσιν συμπυκνωμένου γάλακτος.

Ἐπάρχουν πολλὲς καλὲς μάρκες, καὶ θὰ ἔχετε ἴσως συνειθίσει στὸ σπίτι σας μία ἀπ' αὐτές. Τὸ γάλα ὅμως **MONT - BLANC** ("Ἀλπεις), εἶναι κατὰ τι ἀλοιώτικο, θὰ εἶναι γιὰ σᾶς μιὰ ἐκπληξις.

Δὲν πρόκειται ἁπλῶς περὶ προϊόντος καλῆς ποιότητος πρόκειται περὶ γάλακτος, τὸ ὁποῖον ἔχει πραγματικὴ διαφορὰ ἀπὸ ὅτι ἔχετε μέχρι σήμερον δοκιμάσει. Ἔχει κρέμα 10 1/2 ο)ο ἀντὶ τοῦ συνήθους 9 ο)ο, τὸ ἄρωμά του εἶναι θαυμάσιον, διότι εἶναι προϊόν γάλακτος ἀγελάδων, ποὺ βόσκουν εἰς τὰ ὑψηλότερα λειβάδια τῶν Ἀλπεων, καὶ ἡ φρεσκάδα του εἶνε παροιμιώδης, διότι παραλαμβάνομεν κάθε δεκαπέντε ἡμέρας φρέσκο ἐμπόρευμα.

Μὲ μιὰ λέξι τὸ γάλα **MONT - BLANC** ("Ἀλπεις), εἶναι τὸ μόνο γάλα ποὺ *πλησιάζει στὸ φρέσκο*, ποὺ δὲν ἔχει δηλαδὴ τὴν χαρακτηριστικὴ ὁσμὴ τῆς κοντίλας, ποὺ ἔχουν συνήθως τὰ συμπυκνωμένα γάλακτα.

Ἐὰν κάμνετε χρῆσιν συμπυκνωμένου γάλακτος, μὴ διστάσητε : Ζητήσατε ἀπὸ τὸν ἐδωδιμοπώλην σας ἓνα κουτὶ γάλα **MONT - BLANC** ("Ἀλπεις) δοκιμάσατέ το διὰ νὰ πεισθῆτε διὰ τὴν πραγματικὴν ὑπεροχὴν τῆς μάρκας μας, τῆς ὁποίας ἀσφαλῶς θὰ γίνετε φανατικὸς καταναλωτῆς.

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΚΑΡΑΚΩΣΤΑΣ ΚΑΙ ΓΙΑΝΝΑΚΟΣ

Ἀντιπρόσωποι τῆς **COMPAGNIE GENERALE DU LAIT**
RUMILLY (HAUTE SAVOIE)

ἈΝΩΤΑΤΟΝ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ ΙΔΡΥΜΑ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ
ΘΕΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΘΕΩΡΗΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΔΙΟΝ. Μ. ΓΙΑΤΡΑ

ΟΔΟΣ ΤΖΩΡΤΖΗ ΑΡΙΘ. 14 (Πλατεία Κάνιγγος)

ΑΘΗΝΑΙ

Καθ' ἐκάστην εβδομάδα ἄρχονται νέα τμήματα προπαρασκευῆς ὑποψηφίων διὰ τὰς εἰσιτηρίους ἐξετάσεις ὅλων τῶν σχολῶν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Πολυτεχνείου, Ἀνωτάτης Σχολῆς Οἰκονομικῶν καὶ ἔμπορικῶν Ἐπιστημῶν, Στρατ. Σχολῆς Εὐελπίδων κτλ.

ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΝ ΑΡΙΣΤΟΝ

ΕΓΓΡΑΦΑΙ ΚΑΙ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΙ ΚΑΘ' ΕΚΑΣΤΗΝ

ΚΥΚΛΑΔΙΚΗ

ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΛΛΗΝ. ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

ΑΘΗΝΑΙ

(Γερμανοῦ Παλαιῶν Πατρῶν 5)

ΑΣΦΑΛΕΙΑΙ

ΘΑΛΑΣΣΗΣ - ΠΥΡΟΣ

Κεφάλαια ἀποθεματικά

Δραχ. 3.000.000

Κεφάλαια ἀντιασφαλιστικά

Δραχ. 4.000.000.000

ΕΘΝΙΚΗ ΕΛΒΕΤΙΚΗ
ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

Ἐδρεύουσα ἐν Βασιλείᾳ (Ἑλβετία)

Ἰδρυθεῖσα τῷ 1883

Κεφάλαια καταβεβλημένα καὶ ἀποθεματικά
Φρ. Ἑλβετικά 11.000.000

Κατατεθειμένη ἐγγύησις παρὰ τῆ Ἐθνικῆς
Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος Δρ. 2.000.000

ΑΣΦΑΛΕΙΑΙ ΠΥΡΟΣ - ΑΣΦΑΛΕΙΑΙ ΘΑΛΑΣΣΗΣ

Γενικοὶ ἀντιπρόσωποι διὰ τὴν Ἑλλάδα

ΑΘΗΝΑΙΟΣ & ΣΙΑ

Ἐν Ἀθήναις—Στοᾶ Χρηματιστηρίου

Πρακτορεῖα

εἰς ὅλας τὰς πόλεις τῆς Ἑλλάδος

ΜΟΝΑΔΙΚΟΝ ΕΝΤΟΜΟΚΤΟΝΟΝ
“TANGLEFOOT,”

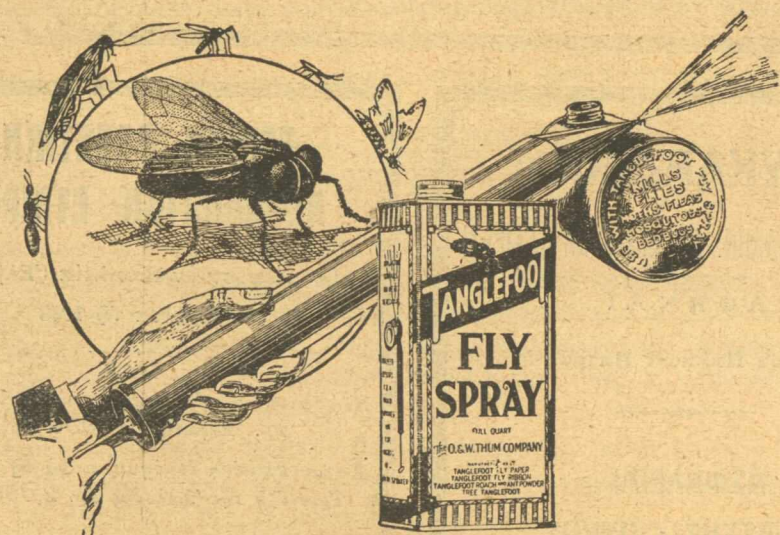
ΕΞΟΛΟΘΡΕΥΕΙ

Σας συνιστώμεν
 να τὸ
 προτιμήσετε

ΜΥΙΓΕΣ
 ΚΟΡΕΟΥΣ
 ΚΟΥΝΟΥΠΙΑ
 ΚΑΤΣΑΡΙΔΕΣ
 κ. τ. λ.

Εἶναι
 Οἰκονομικόν
 καὶ
 Εὐθηνόν

Ἴδου τὸ σχῆμα τοῦ δοχείου:

TANGLEFOOT INSECTICIDES

ΔΙΑΡΚΗΣ ΠΑΡΑΚΑΤΑΘΗΚΗ

ΑΝΔΡΕΑΣ ΜΠΡΟΥΜΗΣ

ΑΔΡΙΑΝΟΥ 70.— ΤΗΛΕΦ. 4-64

ΑΘΗΝΑΙ

•ΕΛΛΗΝΙΚΑ• ΓΡΑΜΜΑΤΑ•

ΤΟΜΟΣ Β'—ΑΡΙΘ. 12

1 ΙΟΥΝΙΟΥ 1928

ΓΚΟΓΙΑ

Ἡ Λόνα Κόρμπο ντε Πορτσός
 (National Gallery)

ΠΟΤΕ Θ' ΑΠΟΚΤΗΣΟΥΜΕ ΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΜΑΣ

Δεξιά κι' αριστερά ακούγεται ένα παράπονο. Και το παράπονο τούτο δεν είναι αγανάχτηση διανοουμένων αλλά πικρή δρολογία όλκληρου του έθνους; Αυτό είναι το τροπάριο και του φτωχού και του πλουσιού και του αναλαβητού και του γραμματισμένου και του άστου και του έργατη. Σε κάθε λαϊκή παραφορά και σε κάθε ομαδική κρίση υπάρχει πάντα ένα στοιχείο υπερβολής. Πλάι όμως σ' αυτό υπάρχει και ένα έξ ίσου σημαντικό στοιχείο αλήθειας, πραγματικότητας.

Δεν πρόκειται να συμφωνήσει ή να μη συμφωνήσει κανείς με την άποψη αυτή. Ούτε πρόκειται να παρατάξουμε πρόσωπα και ονόματα και ν' απαριθμήσουμε του καθενός τα προτερήματα και τα ελαττώματα. Όσο κι' αν οι άνθρωποι παίζουν, για μās, σημαντικότερο ρόλο από τα πράγματα, κι' όσο κι' αν πιστεύουμε πως αυτοί δημιουργούν καταστάσεις, παρόμοια έρευνα δεν θα είχε κανένα σκοπό. Γιατί οι πολιτικοί άνδρες αυτής της χώρας δεν θα μπορούσαν να κάμουν τίποτε σοβαρό τίποτε ουσιαστικό, όσοδήποτε κι' αν είναι καλοί, αν πριν απ' αυτούς δεν προηγηθούν κάποιοι άλλοι άνθρωποι που έργο τους και προορισμός τους είναι να προπορεύονται. Και όσο από τον τόπο μας λείπουν οι άνθρωποι αυτοί, οι πολιτικοί πάντα θα σκονταύτουν, γιατί ο πολιτικός χωρίς τον πνευματικό πρωτοπόρο, είναι φτωχός, πολύ φτωχός δίχως δράμι περιεχόμενο.

Μην μπερδεύουμε τα πράγματα και τους ρόλους των ανθρώπων. Πολιτικός άξιος του ονόματος ή και οργανωμένη πολιτική ζωή δεν μπορεί να υπάρξει αν δεν προηγηθεί ο πνευματικός άνθρωπος, ο δημιουργός της θεωρίας, αν δεν ανθίσει μια κάποια πνευματική ζωή. Ο πολιτικός είναι εκτελεστής. Ο καλός πολιτικός είναι καλός εκτελεστής, είναι ο μεθυσμένος της πράξης αυτός που κέρνει το περιεχόμενο της σκέψης ενός σοφού και το κάνει πράξη. Ο πνευματικός άνθρωπος μπορεί να υπάρξει χωρίς τον πολιτικό, ο πολιτικός όμως δεν μπο-

ρεί να υπάρξει ούτε μια στιγμή αν δεν προηγηθεί ο νοῦς του πνευματικού δημιουργού. Ούτε μπορεί να πει κανείς πως ο πολιτικός μπορεί να γίνει και ο δημιουργός της θεωρίας. Άδύνατο. Οι δύο τύποι, του θεωρητικού δηλαδή και του ανθρώπου της πράξης, διαφέρουν βασικά ως το σημείο ο ένας ν' αποκλείει τον άλλον. Δεν χωρούν ποτέ οι δύο μέσα σε μια σάρκα όσο κι' αν ο πολιτικός δεν μπορεί να προχωρήσει χωρίς τα δεδομένα της πνευματικής προσπάθειας. Εκείνο λοιπόν που λείπει από τον τόπο μας είναι η πνευματική ζωή. Δεν παρουσιάστηκε ακόμα ο πνευματικός άνθρωπος που θα βγάλει ένα άλλα θεωρητικό σύστημα ύστερ' από βαθειά μελέτη της ιδιότυπης πραγματικότητας του τόπου. Κι' όσο λείπει αυτός, ο πολιτικός θάναυ φτωχός και άδειος, δίχως σταθερή πίστη, δίχως βαθύτερα κριτήρια. Θα πηγαινει πότε δώ και πότε κει, κατά που θα φυσάνε οι ξένοι άγέρηδες, ή θα δανείζεται τροφή από ξένους που τις περισσότερες φορές δεν θα μπορεί να χωρέψει. Η βάση λοιπόν του κακού είναι άλλο. Βρισκόμαστε ακόμα στην περίοδο εκείνη που οι διανοούμενοι του τόπου τα βάζουν με το κράτος γιατί δεν τους υποστηρίζει. Θέλουν καλά και σώνει να τους ασφαλίσει το κράτος μια άνετη ζωή όχι για να δουλεύουν μα για να τεμπελιάζονται κι' ούτε τους πέρασε ποτέ ή ιδέα πως οι μεγάλες και ιστορικές στιγμές των κρατών είναι έργο των πολιτικών εκείνων που βγήκαν από μεγάλους πνευματικούς δασκάλους. Το κράτος λοιπόν και η πολιτική έχει ανάγκη από το διανοούμενο κι' όχι ο διανοούμενος από το κράτος. Πνευματικό περιεχόμενο στην προσπάθεια του πολιτικού αυτός θα δώσει και κανένας άλλος. Κι' αν δεν αποκτήσουμε δημιουργούς πνευματικούς, ούτε πολιτικούς θα ιδούμε, ούτε άλλο τίποτε που είναι τοποθετημένο στη σφαίρα της πράξης. Όσοι λοιπόν ζητάνε κάτι τέτοιο ζυγώνουν πολύ κείνους που νομίζουν πως με ένα μισον ήθοποιό κι' έναν ρεξισέρ θα γίνει θέατρο σ' έναν τόπο που δεν γνώρισε ακόμα το συγγραφέα του.

ΕΞΩΣΧΟΛΙΚΟΥ

ΠΟΥ ΒΑΔΙΖΕΙ ΤΟ ΣΟΒΙΕΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Μια φορά το εκπαιδευτικό πρόβλημα της χώρας ήταν υπόθεση που ή δεν άπασχολούσε κανέναν ή άπασχολούσε λιγοστούς ανθρώπους. Σήμερα, δίχως να εξετάσουμε σε ποιές άφορμές όφείλεται τούτο, όλκληρος ο εκπαιδευτικός κλάδος δείχνει ενδιαφέρον για τα προβλήματα της παιδείας και το δικιο παράπονο μερικων ανθρώπων πως οι δασκάλοι έδειχαν πιότερο ενδιαφέρον για τα οικονομικά προβλήματα του κλάδου παραμελώντας όλα τάλλα, μετά τα τελευταία φανερώματα δεν στέκεται. Οι δασκάλοι παρ' όλη τη βδελγηρή αντίδραση του ύπουργού της παιδείας που θέλει καλά και σώνει να μην έχουν γνώμη για την εκπαίδευση παρά μονάχα για το στομάχι τους, δείξανε ζωηρό ενδιαφέρον για τα ζητήματα του κλάδου τους και στα τελευταία συνέδρια ακούστηκαν γνώμες και διατυπώθηκαν αποφάσεις που είτε συμφωνά κανείς μ' αυτές, είτε δεν συμφωνά, είτε δέχεται ένα μέρος τους, είτε απορρίπτει ένα άλλο δεν μπορεί παρά να δείξει ικανοποίηση για τις έκδηλώσεις τους, να χαιρετίσει τους πόθους του κλάδου και τη λαχτάρα για τον ήθικό ύψωμό του. Κι' αν ακόμα ακούστηκαν πράματα όχι και τόσο σοβαρά τούτο όφείλεται πιότερο σ' ένα μπερδεμα ιδεών γύρω από τα εκπαιδευτικά προβλήματα, σ' ένα ξόπετσο κάποτε αντίκρουσμά τους και σε μια παρερμηνεία μεγάλων ρευμάτων, μεγάλων πειραματισμών εκπαιδευτικών, όπως το σχολικό πείραμα της Ρωσίας. Σήμερα στην Ελλάδα υπάρχουν δασκάλοι κομμουνιστές, σοσιαλιστές γενικά άριστοί είτε από διάθεση, είτε από συνείδηση, είτε από αντίδραση προς μια κατηγορία εκπαιδευτικών, που με την καθαρύουσα και το λογικωτατισμό παραπλήγησαν όλκληρη τη φυλή σε δρόμους σφαλούς κι' εμπόδισαν γενεές όλκληρες ν' αν-

τικρύνουν την πραγματικότητα του τόπου τους και πατώντας πάνω σ' αυτήν να δημιουργήσουν κάτι καλό κι' όφελιμο. Μπορεί μάλιστα να πει κανείς πως μαζί με τη δημοτική γλώσσα ο δάσκαλος άγάπησε και το λαό, έπόνεσε για τα προβλήματά του και το σύστημα κείνο που υπόσχονταν μια κοινωνική δικαιοσύνη τον κέρδισε και στάθηκε γι' αυτόν μια καινούργια και πιό πραγματική άφορμή δράσης. Ο δάσκαλος έχει πάντα μέσα στην ψυχολογία του κάτι το αποστολικό, έχει πάντα τον πόθο να διοχετεύσει τον φανατισμό του, την δριμή του. Και πιότερο απ' όλους ο νέος δάσκαλος της μεταπολεμικής Ελλάδας με τη βοήθεια της δημοτικής έννοιωσε ένα καθάριο άγέρι να δροσίζει τα σπλάχνα του. Μα κι' ο δάσκαλος όπως και πλείστοι άλλοι λειτουργοί και υπάλληλοι βρέθηκε μπροστά σε άνυπαρξία πνευματικής ζωής, μπροστά σε συρφετό ψευδοδιανοουμένων που κάτω από τα λόγια «άριστερή έπιστήμη» «πρόοδος» «κοινωνιολογική σκέψη» «φωτισμός» κ.τ.λ κρύβανε την πνευματική τους ανεπάρκεια και μια και δεν υπήρχε έλεγχος και αντίδραση σ' όλα τούτα οι άνθρωποι αυτοί παραπλήγησαν και το δάσκαλο, μια μερίδα δασκάλων, σε δρόμους σφαλερούς, και τον μπερδεψαν μέσα σ' ένα χάος απ' το όποιο δεν θα βγει πολύ εύκολα. Για να κατανοήσει κανείς την προσπάθεια τούτη άρκει να ρίξει μια ματιά, στα περιοδικά τα εκπαιδευτικά, είτε κείνα που φριζάρουνε τον κομμουνισμό ή τα καθάρα κομμουνιστικά, σε δ.τι γράφουνε για την εκπαιδευτική πολιτική στη Ρωσία και γενικά για το σοβιετικό σχολείο. Κανένας δεν θ' άρνηθεί πως με σεβασμό και προσοχή πρέπει να μελετήσει κανείς το Ρωσικό εκπαιδευτικό πείραμα. Θα πρέπει όμως να σταθεί άμερόληπτος αν λαχταρά άληθινά

τὴν ἀλήθεια καὶ δὲν κάνει πολιτική, ἀν εἶναι ἐπιστήμονας κι' ὄχι δημαγωγός, ἀν ποιεῖ τὸν ὕψωμό τῆς παιδείας κι' ὄχι τὴν ἐπιβολὴ τοῦ ἀτόμου του μεθυσμένου ἀπὸ ὁποιαδήποτε τάχα νεωτεριστικὴ ἀφορμὴ δράσης.

Ἄς ἔρθουμε ὁμῶς στὰ πράματα. Ἄς δοῦμε τί εἶναι καὶ πρὸς ποιὲς κατευθύνσεις βαδίζει τὸ Σοβιετικὸ σχολεῖο, ἔχοντας ὑπ ὄψιν μας τίς ἐπίσημες ἀνακοινώσεις τῆς Σοβιετικῆς κυβέρνησης καὶ μερικὰ βιβλία γραμμένα ἀπὸ καλὰ πληροφορημένους ἀνθρώπους ὅπως λ.χ. ἡ μελέτη τοῦ καθηγητῆ S. Hessen ποῦ ἐξέδωκε τὸ Ρωσικὸ παιδαγωγικὸ γράφειο τῆς Πράγας. Ἡ γενικὴ πολιτικὴ τοῦ Μπολσεβικισμοῦ πέρασε, ὅπως εἶναι γνωστὸ ἀπὸ δύο φάσεις: Τὸν πολεμικὸ κομμουνισμὸ περίοδο ποῦ βάσταξε ὡς τὰ 1921 καὶ κατὰ τὴν ὁποία ἐγίνετο προσπάθεια νὰ ἐφαρμοσθεῖ κ' ἕνας ὅσο τὸ δυνατό πρὸς ὀρθόδοξος Μαρξισμὸς καὶ τὴ Ν. Ο. Π. δηλαδή τὴ Νέα Οἰκονομικὴ Πολιτικὴ ποῦ εἶναι μιὰ περίοδος ποῦ τὴν χαρακτηρίζουν οἱ συμβιβασμοὶ κι' οἱ ἀβαρίες.

Στὰ 1918 οἱ κομμουνιστὲς ὄνειρευόνταν τὴν πραγμάτωση «τῆς κοινωνίας τῶν» ποῦ θ' ἀσφάλιζε τὴν ἐλεύθερη διανοητικὴ ἀνάπτυξη μὲ τὴν ἰδέα τοῦ «ἐνιαίου σχολείου ἐργασίας».

«Κάθε πολίτης τῆς Κομμουνιστικῆς κοινωνίας—ἔγραψεν ὁ Μπουχάριν—πρέπει ἔστω καὶ στοιχειωδῶς, νὰ γνωρίζει ὅλα τὰ ἐπαγγέλματα . . . ἀκόμα κι' ὁ μεγαλοφυέστερος σοφὸς πρέπει νὰ εἶναι ταυτοχρόνως καὶ ἐπιδέξιος ἐργάτης». Καὶ στὸ μαθητὴ ποῦ ἀποφοιτοῦσε ἀπὸ τὸ κομμουνιστικὸ σχολεῖο ἐργασίας ἢ κοινωνία ἔκανε τὴν ἀκόλουθη δήλωση: «Δὲν εἶσαι ὑποχρεωμένος νὰ εἶσαι σοφὸς ἔχεις ὁμῶς τὴν ὑποχρέωση νὰ εἶσαι παραγωγός»¹⁾.

Οἱ βασικὲς ἀρχὲς τοῦ ἐνιαίου σχολείου ἐργασίας στὰ 1918 ἀνάγονται στὰ ἑξῆς:

« . . . Ἡ σοσιαλιστικὴ κοινωνία εἶναι ἕνα «μοναδικὸ ἐργαστάσιον» μέσα στὸ ἔπιτοῦποχωρεῖ ἢ ἐκμετάλλευση τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο καὶ δίνει τὴν θέσιν τῆς στῆν ἐκμετάλλευση τοῦ πλανῆτη ἀπὸ τὴν ἐνωμένην ἀνθρωπότητα. Τὸ σχολεῖο πρέπει νὰ δώσει τὴν κατάλληλη ἀγωγή στὸν μελλοντικὸν αὐτὸν κυρίαρχον τῆς φύσης». Τὸ σχολεῖο δὲν νοιάζεται νὰ καταρτίσει τὸ παιδί γιὰ τὸ

ἕνα ἢ τὸ ἄλλο ἐπάγγελμα ἀλλὰ τοῦ δίνει τὴν ἀγωγή τοῦ πολυτεχνίτη, μιὰ πρακτικὴν δηλαδή καὶ μεθοδικὴν γνώση τῶν κυριότερων μορφῶν τῆς ἐργασίας, εἴτε στὸ ἐργαστήρι, εἴτε στὸν ἀγρὸ εἴτε στὸ ἐργαστάσιον. Οἱ ἀρχὲς αὐτὲς ἐμπνέουν «τὸν κανονισμὸ τοῦ ἐνιαίου σχολείου ἐργασίας» ποῦ φάνηκε στὰ 1918 καὶ ποῦ καθόρισε ἕναν μοναδικὸν τύπον σχολείου ποῦ περιλάβαινε δύο κύκλους! Ἐναν 5 χρόνων κι' ἕναν 4 χρόνων ποῦ παραλαβαίνει τὸ παιδί ἀπὸ τὸν παιδικὸν κήπο.

Τὸ νέο σχολικὸ καθεστῶς καθρέφτιζε ἕναν καθαρὸ κομμουνισμὸ.

Καταργήθηκαν ὅλοι οἱ περιορισμοὶ καὶ τὰ ἐκπαιδευτικὰ προνόμια καὶ ἡ εἰσοδοσὶ στὸ πανεπιστήμιον ὅπως καὶ στίς ἀνώτερες σχολὰς ἦταν ἐλεύθερη σὲ κάθε πολίτη. Ἡ ἐκπαίδευση καθορίζονταν μικτῆ πιά καὶ λαϊκῆ καὶ τὰ σχολικὰ βιβλία καθὼς ἢ ζετῆ τροφὴ δίνονταν δωρεάν. Τὸ σχολεῖο ἀποχτοῦσε πλήρη αὐτονομία καὶ τὸ κράτος ἀσκούσε ἕναν γενικὸ μόνον ἔλεγχον. Ἐξουσία πάνω στὸ σχολεῖο εἶχε μονάχα ἡ «σχολικὴ δόλη» ποῦ ἀποτελεῖτο ἀπὸ τοὺς δασκάλους, τοὺς μαθητὲς καὶ τὸ προσωπικὸ τοῦ σχολείου. Ἡ δόλη αὐτὴ διάλεγε τὰ διοικητικὰ ὄργανα καὶ καθόριζε τὴν ἐκτελεστικὴν ἐπιτροπὴν. Τὴν ἐκπαίδευση κυρίως καθόριζε τὸ σχολικὸ σοβιέτ ποῦ περιλάβαινε τοὺς «σχολικοὺς ἐργάτες» (σύλλογον τῶν καθηγητῶν), ἀντιπροσώπου τοῦ ἐργαζόμενου λαοῦ, ἕναν ἀντιπρόσωπον τῶν μαθητῶν καὶ ἕναν τῆς διοικήσεως τῆς δημοσίας ἐκπαίδευσης καὶ ἀντὶ γιὰ τὰς τάξεις εἶχαν καθορίσει «ἐργαστήρια» γιὰ τοὺς διάφορους κλάδους τῆς διδασκαλίας. Αὐτὲ μὲ λίγα λόγια στάθηκε τὸ ριζικὸ καὶ οὐτοπικὸ πρόγραμμα τοῦ 1918. Χρειαζέται τώρα νὰ δηλώσουμε πῶς τοῦτο τὸ πρόγραμμα δὲν πραγματοποιήθηκε ποτέ; Ὅλες τοῦ οἱ προϋποθέσεις ἀποδείχθηκαν σφαλερὲς καὶ μονάχα στῆν προπαρασκευῆ ἑνὸς τέτοιου σχολείου προχώρησαν λίγα βήματα μὲ τὴν κατάργησιν τῆς διδασκαλίας τῶν θρησκευτικῶν, τὴν καθιέρωσιν τοῦ μικτοῦ σχολείου κλπ. Κάθε τι θετικὸν μέσα σ' αὐτὸ τὸ πρόγραμμα ὅπως ἡ ὑποχρεωτικὴ καὶ καθολικὴ ἐκπαίδευση, ἡ δωρεάν παροχὴ τῶν βιβλίων καὶ τῶν ἄλλων σχολικῶν εἰδῶν, ἡ τροφή, ὅλα αὐτὰ ὅπως παλὸ ὀρθὰ παρατηρεῖ ὁ καθηγητῆς Hessen μείνανε γραμμένα μόνον στὸ χαρτί.

Αὐτὴ τὴ στιγμή μέσα σ' ὀλόκληρη τὴν Ρωσσία δὲν ὑπάρχουν περισσότερα ἀπὸ 10 τέτοια σχολεῖα ἐργασίας καὶ τὰ περισσότερα ἀπ' αὐτὰ ποῦ ὑπάρχουν οὔτε ἰδρύθηκαν οὔτε διευθύνονται ἀπὸ κομμουνιστὲς, πρᾶμα ποῦ δὲν ἐμποδίζει τοὺς τελευταίους νὰ τὰ παρυσιάζουν σ' ὅλους τοὺς ξένους ποῦ ἐπισκέπτονται τὴν Ρωσσία.

*
* *

Ἡ «Νέα-Οἰκονομικὴ-Πολιτικὴ» δὲν εἶναι τίποτ' ἄλλο παρὰ ἕνας Κρατικὸς καπιταλισμὸς μὲ δικτατορία τοῦ «προλεταριάτου» ἐπειδὴ τὸ κράτος, ἢ πελώρια αὐτὴ καπιταλιστικὴ ἐπιχείρηση, ζητᾷ «εἰδικούς» καὶ τὸ κομμουνιστικὸν κόμμα ζητᾷ «ἀντικαταστάτες» τὸ σχολεῖο θὰ πρέπει νὰ ὑπηρετῆσει τόσο τίς ἀνάγκης τοῦ Κρατικοῦ καπιταλισμοῦ ὅσο καὶ τοῦ κομμουνιστικοῦ κόμματος. Τὸ ἰδανικὸ τῆς ἐξελιγμένης προσωπικότητος σὲ βαθμὸ «πολυτεχνικὸ» θὰ δώσει τὴν θέσιν τοῦ στὸ ἰδανικὸν μιᾶς ἐπαγγελματικῆς κομμουνιστικῆς ἀγωγῆς.

Πρῶτ' ἀπ' ὅλα τὸ πρόγραμμα τοῦ 1918 τροποποιήθηκε σημαντικὰ ἀπὸ τοὺς κανονισμοὺς τοῦ 1923. Οἱ κανονισμοὶ αὐτοὶ κατάρτησαν τὴν διαίρεσιν τοῦ σχολείου σὲ δύο καθολικοὺς τύπους πρῶτου καὶ δευτέρου βαθμοῦ καὶ στῆν θέσιν τοὺς ἔβαλαν τρεῖς βαθμοὺς σχολείου, ὅσο κι' ἂν αὐτὸ τὸ ὀνομάζουν: πρῶτος βαθμὸς καὶ πρῶτος καὶ δευτέρος κύκλος τοῦ δευτέρου βαθμοῦ.

Ὁ πρῶτος βαθμὸς ποῦ τὰ χρόνια του περιορίστηκαν σὲ 4 περιλαμβάνει παιδιὰ ἀπὸ 8—12 χρόνων. Τὰ παιδιὰ πρέπει νὰ μάθουν νὰ διαβάσουν, νὰ γράφουν, νὰ μετρᾶνε καὶ ν' ἀποχτήσουν τίς γνώσεις καὶ τοὺς τρόπους ποῦ θὰ τοὺς ἐπιτρέψουν νὰ κατανοήσουν τὴν ἐργατικὴν δράσιν καθὼς καὶ τὰ φαινόμενα τῆς φύσης καὶ τῆς κοινωνικῆς ζωῆς.

Ὁ πρῶτος κύκλος τοῦ δευτέρου βαθμοῦ ποῦ βαστάει 3 χρόνια ἔχει παιδιὰ ἀπὸ 12—15 χρόνων». Γιὰ τὸν κύκλον αὐτὸν ἡ Κρουπσκάγια ἢ χήρα τοῦ Λένιν γράφει τὰ ἀκόλουθα: 1)

«Ἐδὼ πρέπει νὰ κατανοήσῃ τὸ παιδί τὴν ἐργατικὴν δράσιν καὶ τὴν ὀργάνωσιν τῆς καθὼς καὶ τίς δυνάμεις καὶ τοὺς νόμους τῆς φύσης καὶ τῆς κοινωνίας . . . Κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴ τὸ παιδί θὰ γίνῃ ἕνας συνειδητὸς πολίτης τῆς Σοβιετικῆς δημοκρατίας».

Αὐτὸ εἶναι τὸ πλάνον ποῦ παρέχουν οἱ κανονισμοὶ τοῦ 1923. Οὐσιαστικὰ οἱ κανονισμοὶ αὐτοὶ δὲν τηρήθηκαν γιὰ τὰ περισσότερα ρούσικα σχολεῖα εἶναι «σχολεῖα 4 χρόνων». Σύμφωνα μὲ τίς ἐπίσημες στατιστικὰς στὰ 1925 ὑπῆρχαν σ' ὅλη τὴν Ρωσσία 85456 τέτοια τετράχρονα σχολεῖα μὲ σύνολον μαθητῶν 6.990.602. Μετὰ ἔρχονται τὰ ἐφτάχρονα σχολεῖα, ἐν ὅλῳ 3817 μὲ σύνολον μαθητῶν 1.309.980. Αὐτὸς ὁ τύπος σχολείου ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ σχολεῖο τοῦ πρώτου βαθμοῦ καὶ τὸν πρῶτον κύκλον τοῦ δευτέρου. Τέλος ὁ τρίτος σημαντικὸς τύπος εἶναι τῶν ἐννέα χρόνων ποῦ ἔχει 754 σχολεῖα μὲ σύνολον μαθητῶν 437.171 καὶ συγκεντρώνει καὶ τοὺς δύο βαθμοὺς ποῦ προβλέπουν οἱ κανονισμοὶ.

Καὶ τώρα ὅσο κι' ἂν νομίζουν μερικοὶ πῶς ἡ εἰσοδοσὶ στὰ πανεπιστήμια ἢ τίς ἀνώτερες σχολὰς εἶναι δυνατὴ στὸν καθένα δὲν ξέρει καλὰ τὰ πράματα. Σχεδὸν οἱ πόρτες αὐτῶν τῶν σχολῶν εἶναι στοὺς περισσότερους κλειστὰς γιὰ τίς ἀκόλουθες ἀφορμὰς. Πρῶτα πρῶτα τὰ ἐφτάχρονα κι' ἐννέαχρονα σχολεῖα ἔχουν ὑπερβολικὸν ἀριθμὸν παιδιῶν καὶ δὲν εἶναι σὲ θέσιν νὰ δεχτοῦν πιότερον ἀπὸ ἕνα 3 ἕως 4% παιδιῶν ποῦ ἔχουν τελειώσει τὸ τετράχρονον σχολεῖο. Ὑστερα ἢ διδασκαλία στὰ σχολεῖα τῶν χωριῶν εἶναι ἀφάνταστα κατώτερη ἀπὸ τὴν διδασκαλία ποῦ γίνεταί στίς ἀνάλογες τάξεις τοῦ ἐφτάχρονου καὶ ἐννέαχρονου σχολείου στίς πόλεις. Καὶ τοῦτο εἶναι ὁ λόγος ποῦ ἀνάγκασε τοὺς συντάχτες τῶν κανονισμῶν τοῦ 1923 νὰ διακηρύξουν πῶς ἡ σχολικὴ ἐκπαίδευση εἶναι ναι προνόμιον τῆς τάξης τῶν προλεταρίων.

Γιὰ τοὺς ἀληθινὸς ὁμῶς «χωρικοὺς καὶ ἐργάτες» καμιὰ εὐκολία δὲν γίνεταί καὶ κάθε ἄλλο παρὰ παρέχεται στὸν καθένα ἡ δυνατότητα νὰ φτάσῃ σὲ ἀνώτερον βαθμὸν ἐκπαίδευσης σύμφωνα μὲ τοὺς πόθους του καὶ τίς ἱκανότητές του. Ἡ μεγάλη μάζα εἶναι ὑποχρεωμένη νὰ ἀρκεσθεῖ στῆν στοιχειώδη ἐκπαίδευση, ἕνα 4—5% ἀπ' αὐτοὺς ποῦ τελείωσαν τὴν μέσην παιδείαν κατορθώ-

¹⁾ Boukharine : A. B. C. du Communisme
Σελ. 234—236

¹⁾ N. Krupskaja : «L'école soviétique des producteurs», Chrestomathie pédagogique, 1925
τόμ. I σελ. 82.

νουν να περάσουν στην ανώτατη και ένα 10% κατορθώνει να μπει σε κατώτερα επαγγελματικά σχολεία. Και η κατάσταση αυτή είναι έντελως σύμφωνη με την ιδέα «της προλεταριακής δικτατορίας που είναι απόλυτα όφελμιστική».

Η ιδεολογία αυτή θεωρεί την καθολική μόρφωση και την καθαρή επιστήμη «αστικές ψευδολογίες». Υποστηρίζει πως στην πραγματικότητα πως το σχολείο πάντα αντικαθρέφτισε «τις σχέσεις των παραγωγικών δυνάμεων» και κατά συνέπεια οφείλει στην εποχήν της προλεταριακής δικτατορίας να γίνει ένα γενικό στοιχείο ανάπτυξης της παραγωγής: Να δημιουργήσει διαλεχτές εργατικές δυνάμεις όπως ένα εργοστάσιο κατασκευάζει μηχανές. Και πάνω σ' αυτή την αρχή στηρίχτηκε το Σοβ. Κράτος και μετέβαλε τα πανεπιστήμια σε διάφορες χωριστές σχολές που κι' αυτές τις απογύμνωσε από τα «Ινστιτούτα των αναζητήσεων» και τις έκαμε πρακτικές σχολές που δ' μοναδικούς τους σκοπούς είναι να ετοιμάσουν «τους ειδικούς οργανωτές των διαφόρων πεδίων της Έθνικής οικονομίας»⁽¹⁾.

Αν θέλουμε τώρα να δοθούμε ποιά ακριβώς πνεύμα βασιλεύει μέσα σ' αυτά τα σχολεία και με ποιές αρχές πλουτίζουν τις ψυχές των παιδιών κάθε ηλικίας φτάνει να επαναλάβουμε μερικές περικοπές απ' αυτούς τους κανονισμούς του 1923. Σ' αυτούς διαβάζουμε:

«Όλη η εργασία του σχολείου και η μορφή του πρέπει να επιτύχουν ώστε ν' αναπτύξουν στο παιδί το ένστικτο και τη συνείδηση της τάξης των προλεταρίων. Πρέπει να ξέρουν τη θέση των εργαζομένων στον αγώνα τους έναντι του κεφαλαίου και να ετοιμάζονται για μιὰ δράση όφελιμη δράση οικονομική, κοινωνική και πολιτική. Η βάση της σχολικής εργασίας είναι η πλήρης μελέτη, θεωρητική και πρακτική της εργατικής δράσης και της οργάνωσής της. Η μελέτη των δυνάμεων και των φαινομένων της φύσης καθώς και της σημερινής ή της περασμένης κοινωνικής ζωής πρέπει να συγκεντρώνεται δλόκληρη γύρω από το βασικό τουτο πρόβλημα» (Άρθρα 32 και 35).

Κατά συνέπεια δέν αλλάζει η «παθη-

τική» διδασκαλία με μιὰ διδασκαλία «ένεργητική» που άφινει στα παιδιά πρωτοβουλία και στο δάσκαλο την ελευθερία μιὰς δημιουργικής προσπάθειας αλλά αναπτύσσει μόνο «ένα ταξικό αίσθημα» δηλαδή ένα κομμουνιστικό. «Η εργατική δράση» που άποτελεί το κλειδί αυτής της διδασκαλίας δέν είναι τίποτε άλλο παρά το μαρξικό δόγμα της πάλης των τάξεων το όποιο κατά τη φράση ενός Ρώσου παιδαγωγού πρέπει να ριζοβολήσει στα μυαλά των παιδιών.

Στη Ρωσική εκπαίδευση υπάρχει το σύστημα των «complexe» δηλαδή των συγκεντρωτικών κύκλων ενδιαφέροντος (1).

Έτσι τον πρώτο χρόνο του πρώτου κύκλου (πέμπτο έτος σπουδής) τον τοποθετούν στο κέντρο και διδάσκουν την άγροτική εκμετάλευση, τις μορφές, και τις απόψεις της. Όταν λέμε κάτι τέτοιο έννοούμε φυσικά τον καθορισμό των άγροτικών περιφερειών των Ρ.Σ.Σ.Δ., την βελτίωση της γής, ανάπτυξη της κτηνοτροφίας κ.λ.π., ή γεωργία της Εύρώπης και της Αμερικής. Στο πρώτο μέρος (όλη η διδασκαλία χωρίζεται σε τρία μέρη με τους τίτλους «φύση», «εργασία», «κοινωνία») με τον τίτλο «φύση» διδάσκειται α) φυσική και χημεία β) Ρωσική γη, γ) μετεωρολογικές παρατηρήσεις δ) ζωή των φυτών και των ζώων κ.λπ. Στο τρίτο μέρος που αναφέρεται στην κοινωνική ζωή βρίσκουμε: χωρικοί και ιδιοκτήτες, ή δουλεία, ή συμμαχία εργατών και χωρικών, ή κατάχτηση της εξουσίας, ή άγροτικός νόμος, οι άγώνες των χωρικών στη δυτική Εύρώπη, ή πόλεμος των χωρικών, ή μεγάλη Γαλλική Έπανάσταση. Στόν έβδομο χρόνο διδάσκονται: ή χαώδης οργάνωση της εργασίας στο καπιταλιστικό καθεστώς, άγωνα εκμετάλευση των παραγωγικών δυνάμεων, λογική εκμετάλευση του τόπου υπό το κομμουνιστικό καθεστώς, το σοβιετικό καθεστώς ως καθεστώς μεταβατικό μεταξύ καπιταλισμού και κομμουνισμού. Το όγδοο έτος είναι δλόκληρο άφιερωμένο στην ιστορία της εργασίας και το έννατο στην επιστημονική οργάνωσή της.

Είναι φανερό πόσο η Μαρξική θεωρία επηρεάζει αυτό το σύστημα των «complexe» Κι' όσο κι' αν υποστηρίζουν οι Μπολσεβί-

(1) Lettre sur la methode d' enseignement complexe. Μόσχα 1923.

κοι πως τοϋτο είναι ή μεγάλη τους άνακάλυψη, πραγματικά τίποτ' άλλο δέν είναι παρά μιὰ άπλη τροποποίηση της τόσο γνωστής στην Εύρώπη και στην Αμερική συνθετικής διδασκαλίας όπως την έχει εκθέσει ο Dewey ή καλλίτερα μιὰ προσαρμογή της στις άνάγκες του κομμουνισμού. Όσο για την επιστήμη μιὰ και δέν της αναγνωρίζεται καμιὰ αυτοτέλεια αλλά θεωρείται ένα «όργανο» βοηθητικό της παραγωγής δέν μπορεί να γίνει κανένας σοβαρός λόγος.

Σε γενικές λοιπόν γραμμές αυτή είναι ή στάση του σχολείου. Κι' άφου ως ένα σημείο είδαμε την στάση αυτή μπορούμε να ρωτήσουμε ποιὰ θάναί τ' άποτελέσματα. Την άπάντηση θά μας την δώσει ο ίδιος ο Μπολσεβίκος τύπος. Όρίστε μιὰ άνάμεσα στις πολλές που έδωσε ή «Vérité de l' Orient» που εκδίδεται στο Taschkent στο φύλλο της 14 Οκτωβρίου 1927. Κάνω μιὰ περίληψη του άρθρου:

«Πρόκειται για τα σχολεία του δευτέρου βαθμού στο Τουρκεστάν. Από 679 μαθητάς που έδωσαν εξετάσεις στο Κρατικό Πανεπιστήμιο 298 (44ο) άπότυχαν στη γλώσσα του τόπου τους, 216 (32ο) στη Ρωσική γλώσσα, 27 ο) στη Γεωμετρία, 26 ο) στην Άλγεβρα, 25 ο) στη Φυσική. Μιὰ άλλη όμάδα 36 νέων που μόλις είχαν τελειώσει το σχολείο του β' βαθμού αν και είχαν παρασκευασθεί ειδικά για τις εισιτήριες πανεπιστημιακές εξετάσεις δείξαν μιὰ άμάθεια καταπληχτική.

Η ίδια έφημερίδα τονίζει πως οι άποτυχίες αυτές δέν οφείλονται σε καμιὰ άυστηρότητα ή δυσκολία. Η έπιτροπή εξέτασε πράματα στοιχειώδη και άπλά στα όποια θά μπορούσαν με λίγη δική τους σκέψη ν' άπαντήσουν.

Το επίσημο όργανο της Γραμματείας της Δημοσίας Εκπαίδευσης υποχρεώθηκε κι' αυτό άκόμα στον τόμο του 1926 στη σελίδα 67 να γράψει τα άκόλουθα:

«Η μόρφωση δίνεται στα σχολεία μας μ' ένα φριχτό τρόπο τόσο στο τεχνικό μέρος (άνάγνωση, γραφή, άρίθμηση) όσο και στο πεδίο των γενικών γνώσεων. Είναι ή άρρώστεια όλων των σχολείων μας. Οι εργαζόμενες μάξες αντιλαμβάνονται αυτόν τον αναλφαβητισμό των μαθητών που έμποδίζει την αναγέννηση του τόπου. Ζητούν έπιμόως την άλλαγή συστήματος... Οι εξέτασεις των μαθητών στα τεχνικά ίνστιτούτα

και στις άνώτερες σχολές άπέδειξαν μιὰ χονδρειδέστατη άμάθεια τόσο στα μαθηματικά όσο και στη φυσική και στην ύπόλοιπη ύλη... Όσο για την άνορθογραφία τους αυτή είναι φοβερή».

Αν λοιπόν το Ρωσικό σχολείο δέν έχει τελειωτικά καταστραφεί, τοϋτο δέν το χρωστά βέβαια στην κυβέρνηση, αλλά σε άλλους παράγοντες και ιδιαιτέρως στην ύπεροχη και μοναδική άφασίωση του Ρώσου δασκάλου.

Είναι δύσκολο μέσα σ' ένα άρθρο να περιγράφομε τις ύλικές συνθήκες μέσα στις όποιες οι ήρωϊκοί αυτοί άνδρωποι είναι υποχρεωμένοι να δουλεύουν. Γιατί αν προπολεμικά ο μισθός τους ήταν άνεπαρκέστατος άφου μόλις έφτανε τα 30 ρούβλια (15 δολάρια) μηνιαίως, σήμερα στην κατώτερη εκπαίδευση μόλις φτάνει τα 32 ρούβλια σημερινά, δηλαδή παίρνουν σήμερα τα 50 ο) από ό,τι έπερναν προπολεμικώς. Και σ' αυτό δέν φταίει μονάχα ή φτώχεια του Κράτους. Άρκει για να κατανοήσει κανείς πόσο άδικούνται, να συγκρίνει τους μισθούς των δασκάλων με τα μισθολόγια των άλλων επαγγελματών. Ο κ. Λουνατσάρσκυ έπιτροπος του λαού έπι της εκπαίδευσης όμολόγησε ο ίδιος πως «οι δάσκαλοι δέν παίρνουν ούτε τα δύο τρίτα του μέσου εργατικού ήμερομισθίου και μόλις τα μισά από κείνα που τους έδινε το τσαρικό καθεστώς» (Izvestia άρ. 224 της 29 Σεπτεμβρίου 1926).

Υποκείμενος πάντα ο δάσκαλος στις πιέσεις των τοπικών κομμουνιστών που τον θεωρούν πάντα σαν «διανοούμενο μικροαστό» υποχρεώνεται να κάνει χίλιες δυό γραφικές δουλειές ξένες προς το έπάγγελμά του. Όσο για τη δουλειά του είναι υποχρεωμένος να την κάνει μέσα σε σχολεία που δέν θερμαίνονται, υγρά, μέσα σε άληθινά «φέρετρα» όπως όνόμασε τα σχολεία ο ίδιος ο Λουνατσάρσκυ.

Μέσα στο σύντομο τοϋτο σημείωμα και με έλάχιστα παραδείγματα όσα ο χώρος μας επέτρεψε ν' αναφέρουμε νομίζουμε πως, αν όχι τίποτε άλλο, τοϋλάχιστον κάναμε να νοιώσει ο άναγνώστης μας πως κάθε επιφυλακτικότητα στις επαγγελίες των τάχα προοδευτικών εκπαιδευτικών του τόπου μας και στις χίλιων λογίων πληροφορίες που μεταδίδουν είναι πράξη σοφή. Όσο για το σοβιετικό σχολείο αν μας ρωτούσε κανείς ποιό το συμπέρασμα από όσα έχουμε παρακολου-

(1) Chrestomathie pedagogique T. I. Μόσχα 1925.

θήσει, ἂν εἴμαστε αἰσιόδοξοι ἢ ἀπαισιόδοξοι μπορούμε ν' ἀπαντήσουμε καὶ ναὶ καὶ ὄχι. Ἀπαισιόδοξοι δὲν μπορούμε νάμαστε ἂν σταθοῦμε μονάχα στὸ παρὸν. Ἄν ὅμως θελήσουμε νὰ δοῦμε τὸ μέλλον ἀπὸ τὰ στοιχεῖα καὶ τίς ἀρχές πού μᾶς προσφέρει τὸ σήμερον, τότε κάθε ἀπαισιοδοξία εἶναι δικαιολογημένη.

Ἐπάρχει πάντα ἓνα στοιχεῖο ἐλπιδοφόρο πού δὲν πρέπει ν' ἀγνοήσουμε. Κι' αὐτὸ εἶναι: οἱ ἀπαιτήσεις τῶν λαϊκῶν μαζῶν καὶ πρῶτ' ἀπ' ὅλα τῶν χωρικῶν. Οἱ τελευταῖοι αὐτοὶ οὔτε μιὰ στιγμή δὲν ἔπαψαν νὰ ζητοῦν ἓνα καλὸ σχολεῖο. Ζητοῦν κάθε μέρα καὶ ἀπαιτοῦν τὴν καλλιτέρεψήν. Θέλουν τὰ παιδιὰ τους νὰ ξέρουν νὰ διαβάζουν, νὰ γράφουν καὶ νὰ μετροῦν καὶ οἱ Μπολσεβικικὲς ἀρχές καταλαβαίνουν πολὺ καλά τὴ σημασία αὐτῶν τῶν ἀπαιτήσεων, πού ὅπως λέγει ἡ Pravda «δείχνουν καθαρά πὺς ἡ μεγάλες μάζες βλέποντας τ' ἀποτελέσματα ἀποδοκιμάζουν τὸ νέο σοβιετικὸ σχολεῖο» (Pravda ἀρ. 93. 1926).

Τέλος δὲν πρέπει νὰ ξεχνᾶμε πὺς τὴ βασικὴ δουλειὰ μέσα στὸ σχολεῖο τὴν κάνει ὁ δάσκαλος. Οἱ Ρῶσοι δάσκαλοι πού οἱ περισσότεροὶ δὲν εἶναι κομμουνιστές (ὁ ἀριθμὸς τῶν κομμουνιστῶν δασκάλων ὑστερ' ἀπὸ

ἐπίσημες στατιστικὲς δὲν ξεπερνᾷ ἓνα 2500) παρὰ τίς ἀπειλές καὶ τοὺς κινδύνους, ἀκολούθησαν τὴν παιδαγωγικὴ τους ἐμπειρία καὶ τὸ παιδαγωγικὸ τους αἰσθητήριο παραβαίνοντας πολλὰς φορές τὰ ἐπίσημα προγράμματα. «Ὁ δάσκαλος—γράφει ὁ καθηγητὴς Hessen—ἔχει μὲ τὸ μέρος του τὴ δύναμη τῶν πραγμάτων, τὴν ἐσώτερη λογικὴ τοῦ σχολείου πού δὲν μπορεῖ νὰ μεταβληθεῖ σὲ ὄργανο ἀπλὸ μᾶς πολιτικῆς προπαγάνδας κι' ἔχει ἀκόμα τίς ἀπαιτήσεις τῆς ζωῆς πού θέλουν μὲ τὸ παιδί βγεῖ ἀπὸ τὸ σχολεῖο νὰ ξέρει νὰ διαβάζει καὶ νὰ γράφει κι' ὄχι μονάχα τὸ κομμουνιστικὸ πιστεύω.»

Ἡ πραγματικὴ ζωὴ, οἱ ἀπαιτήσεις τῆς πραγματικῆς ζωῆς εἶναι ὁ πῶς ἀδιάλαχος καὶ σκληρὸς ἐχθρὸς τῆς κομμουνιστικῆς κυβερνήσεως. Αὐτὴ ἡ ζωὴ τὴν ἀνάγκασε νὰ ὑποχωρήσει στὸ οικονομικὸ, τὸ ἐπαγγελματικὸ, τὸ διεθνικὸ ἐπίπεδο κι' αὐτὴ ἡ ἴδια θὰ τὴν ἀναγκάσει νὰ ἐλευθερώσει τὸ σχολεῖο καὶ νὰ τὸ ἀφίσει νὰ τραβήξει πρὸς τὸ σκοπὸ του, πού δὲν εἶναι ἄλλος ἀπὸ τοῦ νὰ εἶναι τὸ κέντρο τῆς μόρφωσης καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τὸ ἀνοιχτὸ σὲ ὅλους χωρὶς ταξικὴ ἢ φυλετικὴ διάκριση.

Ο ΕΞΩΣΧΟΛΙΚΟΣ

RICHARD MUTHER

ΓΚΟΓΙΑ

ΕΞ ΑΦΟΡΜΗΣ ΤΗΣ ΕΚΑΤΟΝΤΑΕΤΗΡΙΑΔΟΣ ΤΟΥ

Ὁ Φραγκῖκος ντὲ Γκόγια εἶναι ἡ πῶς ἐνδιαφέρουσα ἐμφάνιση ἀπὸ κείνους πού ἤχουν τοὺς τελευταίους τόνους τοῦ παλιοῦ καὶ μαζί ἀνοίγουν τὸ δρόμο στὸ νέο. Μᾶς δίνει ἀκόμα τὴν ἀπόδειξη πὺς, μὲ τὸ σημαντικὰ γεγονότα σὰ σφήνες χωρίσανε τὸ 180 καὶ τὸ 1900 αἰῶνα, ὅμως δὲν κόπηκε ἡ αἰώνια ἀλυσίδα πού συνέδεε τὸ παρὸν μὲ τὸ παρελθόν.

Ἄμα μιλεῖ κανεὶς γιὰ τὸ Γκόγια, θυμᾶται τὸν ἐπαναστάτη, τὸν ἀγωνιστὴ. Ἐξῆσε ἀπὸ τὰ 1746 ὡς τὰ 1828 κι' αὐτοὶ οἱ ἀριθμοὶ ἀκόμα δείχνουν τὴν πελώριο κομμάτι ἱστορίας καθρεφτίζεται στὰ ἔργα του. Ὅταν παρουσιάστηκε, σ' ὅλες τίς χώρες τῆς Εὐρώπης βασιλευε τὸ ρητό: Ζήτω ἡ χαρὰ! Κι' ἡ αὐστηρὴ μαύρη Ἰσπανία ἀκόμα πανηγύριζε τὸ ροκοκό της μὲ ἀχαλίνωτη παραφορά. Ἐτσι τὰ πρῶτα ἔργα τοῦ Γκόγια καταπιάνονται μὲ θέματα γνωστὰ ἀπὸ τίς εἰκόνες τῶν Γάλλων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Νεαρὰ ζευγάρια εὐγενῶν εἶναι ξεπλωμένα στὴν πρασινάδα, χορεύουν καὶ παίζουν παιχνίδια μὲ στοιχήματα πού τελειώνουν πάντα μὲ φιλία. Ἡ ἓνα πλῆθος ἀριστοκράτες κοιβεντιάζουν ἐρωτοτροποῦν στὴν Puerta del Sol. Καὶ εἶναι χαρακτηριστικὴ γιὰ τὴ φάση αὐτὴ τῆς δημοκρατίας τοῦ ἡ εἰκόνα μὲ τίς νέες γυναῖκες πού ὄλο γέλοια πετοῦν πάνω σ' ἓνα σεντόνι καὶ χορεύουν ἓναν κοῦκλο καραγκιόζη.

Ξαφνικὰ γίνεται ἀλλοιώτικος. Ἦταν κίβλας μιὰ τρελλὴ ἐποχὴ τὰ χρόνια κείνα στὴν Ἰσπανία. Ὁ Κάρολος ὁ Δ', πού ἦταν στὸ θρόνο τῆς χώρας, εἶναι παιχνιδάκι στὰ χέρια τῆς γυναίκας του τῆς Μαρίας Λουίζας τῆς Πάρμας. Κι' αὐτὴ παίξει ἓναν ρόλο πῶς κινικὸν ἀπὸ ὅ,τι γράφουν τὰ σκανταλιάρικα χρονικά τοῦ 1800 αἰῶνα. Κι' ὅπως ἡ ἀλήθεια, ξεχαρβαλωμένη εἶναι κι' ἡ Κυβέρνηση

κι' ἡ κοινωνία. Ὅλα τ' ἀξιώματα ἀγοράζονται. Ἡ ἀθλιότητα αὐτὴ τῆς πατρίδας του ξυπνᾷ μέσα στὰ Γκόγια τὸν πατριώτη. Ἀπὸ ἄνθρωπος τοῦ ροκοκό πού παιδιαρξίζει γίνεται προφήτης, ἐπαναστάτης, πιστεύει πὺς μαστιγώνοντας καὶ σαρκάζοντας ἀνοίγει τὸ δρόμο σ' ἓνα καλύτερο αἴθριο. Ὅταν μιλά κανεὶς γι' αὐτὸ τὸν ἐπαναστάτη, θυμᾶται τίς προσωπογραφίες τῆς βασιλικῆς οἰκογένειας, ὅπου κάτω ἀπὸ τὴν προσωπίδα τῆς ἀντιπροσωπευτικῆς εἰκόνας ζωγράφισε τόσο τσουχτερὰ παμφλέτα γιὰ τὸ «ἐλέω θεοῦ», θυμᾶται κανεὶς ἀκόμα καὶ τὰ Καρτιέρος, τὴ σειρά ἐκείνη σχέδια πού ἔβγαλε στὰ 1797, ὅπου τόσο ἀλύπητα ξεινάζει τὰ θεμέλια τῆς ξεθωριασμένης παράδοσης.

Ὅπως στὴ Γαλλία τὸ 1789, ἔπεσε τὸ 1808 στὴν Ἰσπανία ὁ κλῆρος. Ὁ Ναπολέοντας πού ὄλοι οἱ διανοούμενοι τὸν χαιρέτισαν σὰν ἐλευθερωτὴ, παίρνει στὰ σιδερένια χέρια του τὴ χώρα. Ὁ λαὸς ὅμως κεντροισμένος ἀπὸ τὸν κλῆρο ρίχνεται μὲ τεράστιο ἡρωϊσμὸ ἐνάντια στὸν ξένο. Τρομεροὶ ἀγῶνες ἀρχίζουν ἀπὸ τοὺς Ἰσπανοὺς ἀντάρτες ἐνάντια στὸ στρατὸ τοῦ Ναπολέοντα καὶ ἀπὸ τὰ γεγονότα αὐτὰ ἀναταράζονται τὰ ἔργα τοῦ Γκόγια. Βλέπει κανεὶς σὲ εἰκόνες πὺς δένονται στοὺς τροχούς αἰχμάλωτοι καὶ σωριάζονται στὴ γῆς κάτω ἀπὸ τὸ πῦρ διαδόν τῶν συντρόφων τους οἱ λιποτάχτες, βλέπει κανεὶς στὶς Desastres de la guerra τὴν Ἐρριννὰ τοῦ πολέμου νὰ δρασκελίζει τὸ αἱματοπιτισμένο ἔδαφος.

Καὶ ὅλος αὐτὸς ὁ ἐνθουσιασμός, ὅλη αὐτὴ αἱματοχυσία πάει χαμένη. Ἀφοῦ ἔφυγε διωγμένος ἀπὸ τὴ χώρα ὁ Ἰωσήφ Βοναπάρτης πού τὸν εἶχε τοποθετήσει βασιλεῖα ὁ Ναπολέοντας, ἀνεβαίνει στὸ θρόνο μὲ τὸ Φερδινάνδο

τὸν Ζ' τὸ σκοτάδι, ἡ ἀντιδραστικὴ βία. Τὰ πρὸ σκοτεινὰ χρόνια τοῦ μεσαιῶνα γυρίζουν πάλι. Καὶ τὰ τελευταῖα ἔργα τοῦ Γκόγια περιγράφουν συνεδρίες τῆς Ἱερᾶς ἐξέτασης, βανιστήρια καὶ κάψιμο αἰρετικῶν.

Καὶ πάει κανεὶς πολὺ εὐκόλα καὶ πολὺ δικαιολογημένα νὰ πάρει τὰ ἔργα τοῦ δασκάλου μ' αὐτὴ τὴ ἔννοια σὰν εἰκονογραφίες τῆς ἱστορίας τοῦ καιροῦ του. Γιατὶ ἡ τέχνη κατὰ τὸ λόγο τοῦ Ζαίξπρη εἶναι καθρέφτης καὶ χρονικὴ τῆς ἐποχῆς τῆς. Κι' ἔχει ὁ Γκόγια μεγάλη σημασία γιὰ τὴν ἱστορία τοῦ πολιτισμοῦ, γιατί ἴσα-ἴσα στὴ δημιουργία του συντονίζονται ὅλες οἱ μελωδίες τῆς ἐποχῆς του σ' ἓνα τόσο ἄγριο ποτπουρί. Ἐπειτα δὲ μπορεῖς νὰ σβύσεις ἀπὸ τὸ ἔργο του τὴ σελίδα αὐτὴ τῆς δράσης του καὶ γιὰ τὸ λόγο ὅτι πρέπει νὰ παίρνουμε κάθε ἄνθρωπο σὰν ἓνα σύνολο, σὰν ἓνα συναπαρτιζόμενο ὄργανισμὸ. Ὁ Γκόγια δὲν ἦταν μονάχα μιὰ καθαρά αἰσθητικὴ φύση πού βλέπει ἀπλῶς τὸν κόσμο γιὰ τὶς μορφικὲς καὶ χρωματικὲς του ἀξίες. Ἦταν ἀκόμα ὄλος ὀρμη, ὄλος θύελλα. Ἡ ὑφαισθητικὴ ἰδιοσυγκρασία του χρειάζοταν ἓνα ἀνεμολόγο γιὰ νὰ παίρνει ἀέρα, τὸ ἀντάρτικο πνεῦμα του ἤθελε ἓνα προσάναμμα γιὰ νὰ ξεσπάσει. Μολαταῦτα δὲ θὰ ἦτανε σωστὸ νὰ δώσει κανεὶς τὴν ἰδίαν μεγάλη σημασία σ' αὐτὰ τὰ πράγματα. Γιατὶ ἂν ἡ ἱστορία τῆς τέχνης εἶναι καὶ μέρος τῆς ἱστορίας τοῦ Πολιτισμοῦ, γιὰ νὰ ἐκτιμῆσει ὅμως τὸ ἀντικείμενό της μεταχειρίζεται ἓνα ξεχωριστό, δικό της μέτρο. Κι' ἂν βάζει τὸ Γκόγια κοντὰ στοὺς πρὸ μεγάλους, δὲν τὸ κάνει γιατί αὐτὸς ἦταν τὸ κέντρο καὶ ἡ ἔστιά στοὺς ἀγῶνες τῆς ἐποχῆς του, ἀλλὰ κυρίως γιὰ τὸ λόγο ὅτι ἐκτὸς πού ἦταν ὁ ἐνθουσιασμένος συνεργὸς στοὺς καθημερινοὺς ἀγῶνες εἶναι μαζί κι' ὁ μεγάλος δημιουργὸς μιᾶς τέχνης χωρὶς «θέση».

Τὸν εἶπαν τελευταῖον ἀπὸ τοὺς παλιούς δασκάλους καὶ πρῶτον ἀπὸ τοὺς καινούργιους. Ἔτσι ὀρίστηκε ἡ θέση πού παίρνει ὡς καλλιτέχνης, ὅσο γενικά εἶναι δυνατό νὰ τοποθετήσῃ κανεὶς σὲ ὀρισμένο χρόνο φαινόμενα σὰν κλείνουν μέσα τους αἰώνιες ἀξίες. Ἦταν ὁ τελευταῖος ἀπὸ τοὺς μεγάλους παλιούς. Γιατὶ μιὰ γραφικὴ ¹⁾ ἐξέλιξη πού

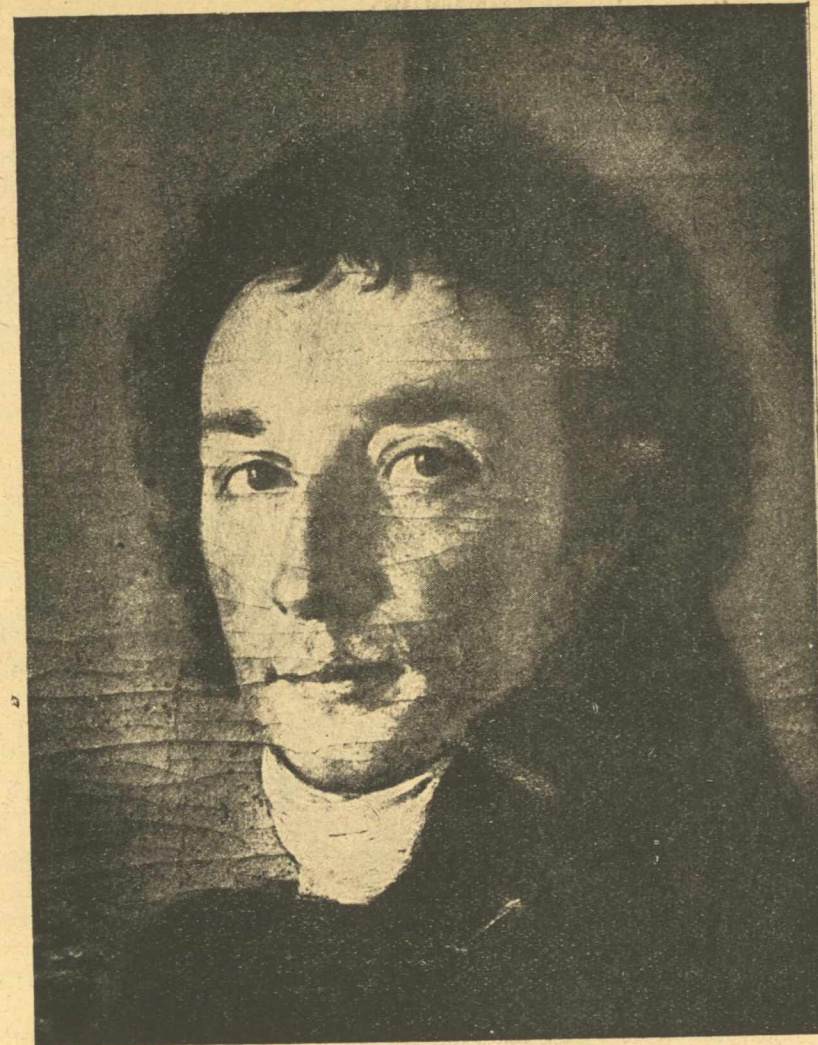
¹⁾ Σημ. Μετ. πού δὲ ζωγραφίζει δηλ. με πλαστικά μέσα, με καθαρό περίγραμμα, με γραμμικὴ προοπτικὴ καὶ παράλληλα ἐπίπεδα, με καθαρά σχήματα, ἀλλὰ με χρωματικὲς ἀξίες, με περιγραμ-

ῶδηγοῦσε ἀπὸ τὸν Τιντορέττο ¹⁾ καὶ τὸ Γκρέκο στὸ Βελάσκες, στὸ Χάλς καὶ στὸ Ρέμπραντ κόπηκε ξάφνου στὸ δεύτερο μέρος τοῦ 18ου αἰῶνα. Σ' ὅλες τὶς χώρες τῆς Εὐρώπης ἡ ζωγραφικὴ ἔγινε χρωματισμένη πλαστικὴ, ἡ εἰκόνα ἔγινε σχεδίασμα. Κι' αὐτοὶ οἱ Ἄγγλοι πού κράτησαν περισσότερο καιρὸ τὴν καλὴ παράδοση δὲ δούλεψαν πιά γιὰ νὰ διαμορφώσουν παραπέρα χωριστὰ τὰ ἐκφραστικὰ μέσα, ἀπὸ τῶν μονάχα σὰν παράσιτα ἀπὸ τὸ κεφάλαιο πού εἶχαν μαζέψει ὁ Τίτσιανός, ὁ Βάν Ντάυκ κι' οἱ ζωγράφοι τοῦ ροκοκό. Ἡ τέχνη τους ἦταν μιὰ ἀδυνατισμένη τέχνη τῆς Ἀναγέννησης, μιὰ ἀπήχησή της, ἡ τελευταία της πνοή. Μονάχος ὁ Γκόγια τράβηξε παραπέρα τὸ δρόμο πού εἶχαν δείξει τὰ μεγαλύτερα ζωγραφικὰ πνεύματα τοῦ παρελθόντος, ὁ Βελάσκες κι' ὁ Ρέμπραντ, καὶ δὲν τοὺς ἀκολούθησε μονάχα, ὅπως ἓνας μαθητὴς τοὺς δασκάλους του, τοὺς ξεπέρασε κιόλας, ἔρριξε στὴ μέση καινούργια προβλήματα, μεγάλωσε τὸ κράτος του. Ἐκεῖ νεκρὴ μίμηση, παλιὰ αἰσθητικὴ καταντημένη σὲ τυπικὰ σχήματα, ἐδὼ γεννοβόλα προοδευτικὴ ζωὴ. Ἀπ' αὐτὸ ἐξηγεῖται ὅτι ἀργότερα ἔγινε σπουδαῖο συνδυασμὸ μὲ τοὺς νεώτερους. Ἀφοῦ ἡ ζωγραφικὴ τοῦ 19ου αἰῶνα γύρισε ἀκόμα μιὰ φορὰ ὅλους τοὺς δρόμους πού ἔκαμαν οἱ προηγούμενοι αἰῶνες, ἡ κυρίως νεώτερη ἐξέλιξη ἄρχισε ἀπὸ τὸ σημεῖο, ὅπου εἶχε σταθεῖ ὁ Γκόγια. Ὁ Ντωμέ, πού ἦταν εἴκοσι χρόνων, ὅταν πέθανε ὁ Γκόγια, σὲ πολλὲς εἰκόνας του τοῦ μοιάζει τόσο πολὺ πού τοὺς συγκρίσεις. Ὁ Μανέ δὲ θὰ ζωγράφιζε τὰ πρῶτα του ἔργα—τὸν «Κιθωριστὴ», τὴν «Ταυρομαχία», τὴ «Σκηνὴ στὸ μπαλκόνι» τοῦ Λουξεμβούργου, τὸν «Τουφεκισμὸ τοῦ αὐτοκράτορα Μαξιμιλιανοῦ» καὶ τὴν «Ὀλύμπια»—, ἂν δὲν εἶχε βρεῖ τὰ ἄμεσα πρότυπα στὸ Γκόγια ²⁾. Ἄν δεῖ κανεὶς μάλιστα στὸ Μου-

μα πού χάνεται στὸ χῶρο, με ῥῶς, με ἀέρινη προοπτικὴ κλπ.—αὐτὸ σημαίνει ἡ λέξη γραφικὰς (malerisch).

¹⁾ Σημ. Μετ. πού φαίνεται καὶ στὰ τελευταῖα ἔργα τοῦ Τίτσιανου.

²⁾ Σημ. Μετ. Καὶ ὅμως τί διαφορά στὴν ἀπόδοση! Ἡ γυνὴ Μάγια τοῦ Γκόγια εἶναι ἓνα πλαστικὸ κομμάτι με γλυμμένες στρογγυλὲς ἐπιφάνειες αὐστηρὸ ἀκόμα περίγραμμα—κάποια ἐμπροσσιονιστικὴ προσπάθεια φαίνεται στὸ γύρω, στὰ σεντόνια—καὶ μονάχα ἡ στάση μᾶς λέει κάτι ἀπὸ τὴν

ΓΚΟΓΙΑ

Πορτραῖτο τοῦ F. Guillemandet
(Φωταγμένο. Μουσεῖο Λούβρου)

σεῖο τοῦ Πράντο τῆς Μαδρίτης ²⁾ τ' εἰκόνας

ἡδονῆ πού τρέμει στὴ σάρκα τῆς «Ὀλύμπιας» τοῦ Μανέ. Μὰ τὴν τελευταία τούτῃ τὸ χρῶμα πού τῶς μελετῆσει ὁ καλλιτέχνης ἱμπρεσιονιστῆς στὶς λεπτότερες ἀποχρώσεις του εἶναι τὸ μέγα θαῦμα. Τὸ ἴδιο καὶ στὸ «Μπαλκόνι» στὸ ἓνα ὁ μέγας αὐστηρὸς ρεαλιστῆς, στὸ ἄλλο τὸ ὁμορφουτικὸ χρῶμα πού παιγνιδίζει ἐδῶ κι' ἐκεῖ. Ἔτσι καὶ σ' ἄλλα κομμάτια. Δὲν ἔχει τόσο σημασία τὸ θέμα, ὅσο ἡ τεχνικὴ του παράσταση. Ὁ Γκόγια βέβαια ἔκαμε τὴν ἀρχή, μὰ τοῦ Μανέ τὸ χρῶμα ἔδωκε στὰ πράγματα μιὰ καινούργια ἀξία.

²⁾ Σημ. Μετ. Ἀπὸ τοὺς τοῖχους τοῦ σπιτιοῦ ἔχουν μεταφέρει τὶς ἐλαιογραφίες αὐτὲς σὲ πανί πού τώρα βρίσκονται στὸ Πράντο.

πού ζωγράφιζε τὰ τελευταῖα του χρόνια στὴν ἐξοχικὴ του βίλλα (Quinta del Sordo), ἔχει τὸ αἶσθημα πὼς καὶ τὰ ἑκατὸ χρόνια πού πέρασαν, ἀφότου τὶς ἐφκίασε, δὲ μπόρεσαν ἀκόμα νὰ φτάσουν τὸ Γκόγια: τόσο μπρὸς ἀπὸ τὴν ἐποχὴ του ἔχει πάει. Στέκουν σὲ μιὰ γραμμὴ πού φέρνει ἀπὸ τὴν εἰκόνα μὲ τὴν οἰκογένεια Braunschweig τοῦ Ρέμπραντ πέρα ἀπὸ τὰ ἔργα τῶν νεώτερων ποιντικιστῶν σ' ἓνα ἀμάντευτο ἀκόμα μέλλον.

Ἐννοεῖται ὅτι ὡς ζωγράφος εἶναι ἀνίσος. Ἐνας πού ἔβγαλε τόσο πολλὰ ἔπρεπε κοντὰ στὰ καλά νὰ φκιάσει κι' ἄσχημα ἔργα. Πολλὲς εἰκόνας του εἶναι ἀκαλλιέργητες

καὶ βαρβαρικές, σχεδὸν ἀηδιαστικές, τόσο ἀχτένιστα καὶ τραχειὰ εἶναι καμωμένες. Ἄλλες πάλι φαίνονται πὼς εἶναι παραγγελίες πού τις ξεμπέρδευε ὀλότελα σχηματικές, χωρίς ὄρεξη. Ἄλλὰ ὅπου ἦτανε στὸ στοιχεῖο του, ὅπου ἔβαζε ὅλη τὴ δύναμή του, ἔκει ἔχει ἐκπληκτικὴ ὁμορφιά. Ἐκεῖ ἔκαμε τέχνη, ὅπως ὁ Μπετόβεν μουσική.

Σὲ πολλές προσωπογραφίες τοῦ θαυμάζει κανεὶς μερικές ξεχωριστὲς ἀποχρώσεις πού δίνουν στὰ ἔργα τοῦ Gainsborough τὸ μαγικό τους θέλημα. Καὶ σὲ τραβὰ τόσο πολὺ, ὅταν παριστάνει Ἴσπανοὺς ταυρομάχους πού ξεβγαίνουν ἀπὸ τὸ γκριζομαργαριταρένιο βάθος μὲ τὴν ἀσημοκέντητη, ἀνοιχτὴ ροδοκόκκινη φορεσιά τους. Εἶναι ἀξιοθαύμαστος, ὅταν ζωγραφίζει νέους μὲ ἱπποτικά κομψὲς καὶ λυγρὲς κινήσεις καὶ μὲ ὄχρα μαραμένα χαρακτηριστικά. Εἴτε φοροῦν σταχτιά μαργαριταρένια μεταξωτὰ μὲ τριανταφυλλοὺς φλόγγους εἴτε τὴ σκοῖρα φορεσιά τοῦ Βέρθερον πού ἀπὸ τὰ 1775 ἔγινε τῆς μόδας στὴν Ἰσπανία, τόσο ἢ πόσα ὅσο κι' ὁ συνδυασμὸς τῶν χρωμάτων ἔχουν τὸ πῶς λεπτὸ θέλημα. Ἐχει ἐπίσης πολὺ καλὰ ἀποδώσει τὴν αἰθέρια ὁμορφιά τῆς ἡτάσας πού ἔχουν οἱ Ἰσπανίδες ἀριστοκρατισσες: κυρίες μὲ πουδραρισμένο πρόσωπο, μὲ μικρὴ ὁμορφοκαμωμένη μύτη καὶ ἀναιμικὰ χεῖλια, μὲ μακριὰ, μαῦρα ἢ κοκκινοβαμμένα μαλλιά, πού πέφτουν σὰ χαιτὴ πάνω στοὺς ὤμους. Ἐνας στενὸς κορσὲς σφίγγει τὴν ἀδύνατη μέση. Ἀρωματισμένες νταντέλλες βγαίνουν κάτω ἀπὸ ἀνοιχτόχρωμο μεταξωτὸ φόρεμα. Ὅταν φοροῦν σταχτιά, μονάχα τὸ θαμπὸ κόκκινο ἑνὸς τριαντάφυλλου σὰν ἦχος ἀκούεται μέσα στὴν ἀσημένια ἀρμονία. Ἄν φοροῦν ἄσπρη μουσελίνα, τότες κάνει μιὰ πολὺ δυνατὴ ἀντίθεση μιὰ μαύρη ζώνη ἢ ἑνὰ μαῦρο μακρὸ γάντι. Θαυμάσια εἶναι ταιριασμένα τὰ πέπλα ἢ οἱ γαλαζιοὶ καὶ ἀνοιχτόχρωμοι ροδοκόκκινοι φλόγγοι τῶν μολλιῶν μὲ τὸ χρῶμα τοῦ προσώπου. Μὰ ἀκόμα πῶς ἐπιβλητικὰ ἀπὸ τὰ ἔργα αὐτὰ, πού θυμίζουν τὸ Gainsborough, εἶναι ἐκεῖνα τὰλλα, ὅπου συγγενεὺι μετὸ Βελάσκες καὶ τὸν παλιὸ Ρέμπραντ τὸ μεγαλεῖο καὶ στὴν πλαστικὴ δύναμη. Δὲν εἶναι μάλιστα καθόλου νεωτεριστικὸ τὸ πάθος. Ὅμως θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ πεῖ, ὅσο κι' ἂν εἶναι βλασφημία, πὼς στὴν προσωπογραφία τῆς κ. Cean Bermudez

τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου τῆς Βουδαπέστης εἶχε περάσει καὶ αὐτὸν τὸ Βελάσκες. Γιατὶ ἡ γαλαζοπράσινη αὐτὴ συμφωνία, ὅπου τὸ μαχαίρι στὴν ποδιὰ τονίζει τὸ ἠγερό του κόκκινο, ἔχει ἕνα γούστο χρώματος πού τὸ βρίσκουμε μονάχα στὰ καλύτερα ἔργα τοῦ Βελάσκες. Ναι μὲ τὴ χρωματικὴ αὐτὴ εὐγένεια ἐνώνεται κατὰ ἀκόμα πῶς ἔξυπνο, πῶς νευρικό στὴν τεχνικὴ ἐκτέλεση πού δὲν τόχε ὁ ψυχρὸς Βελάσκες. Καὶ ἀκόμα πῶς ἐκπληκτικὰ σχεδὸν ἀπ' αὐτὲς τὶς προσωπογραφίες ὅπου ἀκολουθεῖ τὸν Βελάσκες, εἶναι πολλὰ ἔργα τῶν γερατιῶν του, ὅπου φαίνεται πὼς τὸν τραβᾶ πῶς πολὺ ὁ Ρέμπραντ. Θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ πεῖ πὼς εἶναι ἕνα αἶνιγμα τῆς ἱστορίας τῆς τέχνης ὅτι σὲ μιὰ ἐποχὴ πού εἶχε χάσει κάθε ἐπαφὴ μὲ τὴν παλιὰ ζωγραφικὴ τέχνη ἔγινε μιὰ εἰκόνα σὰν τὸ **Γέρο ἀξιωματικὸ των οὐσάρων** τὸ 1815, πού ξαναφάνηκε εἶναι λίγος καιρὸς σὲ μιὰ ἔκθεση τῆς Βιέννης καὶ πού χωρὶς νὰ εἶναι μίμηση εἶχε τὴ φανταστικὴ ὁμορφιά τῶν τελευταίων ἔργων τοῦ Ρέμπραντ. Ἐκεῖνο πού διακρίνει τὸ Γκόγια ἀπὸ τοὺς Ἄγγλους συγχρόνους του διαφωτίζεται πολὺ καλὰ ἀπὸ αὐτοῦ τοῦ εἶδους τὶς εἰκόνας. Στους Ἄγγλους ὅλα εἶναι ἡμερα, καθαρὰ τελειωμένα, ἐκλεχτὰ καὶ σχηματικά. Ἐδὼ μιὰ αὐτόνοη ἀντίληψη τῶν πραγμάτων πού ἐγγίζει τὴν μεγαλοφυΐα καὶ μιὰ ἀφάνταστη μαεστρία νὰ βρῆκε μονάχα τὶς χαρακτηριστικὲς, τῆς ἀποφαστικὲς ἀξίες τῶν πραγμάτων. Ἀπὸ δύο τρεῖς πινελιὲς μονάχα βγαίνει ὅλος ὁ ὄργανισμὸς ἑνὸς κεφαλιοῦ, ἑνὸς χεριοῦ. Πάνω σ' ἕνα παράσημο ἀφήνει νὰ πέσει ἔτσι στὴν τύχη μιὰ λάμψη καὶ τὸ ξηρό, μακριὰ ἀπὸ κάθε γραφικότητα αὐτὸ πρῶμα γίνεται μιὰ μαγεῖα. Παντοῦ μεταχειρίζεται τὸ φῶς ὄχι μονάχα γιὰ νὰ φτιάσει τὶς μορφές, γιὰ νὰ δίνει στὶς λεπτομέρειες τοῦ σχεδίου, τὴν πλαστικὴ δύναμη τὸ δυνατὸ ὑποβλητικὸ τόνο. Τὸ φῶς εἶναι γι' αὐτὸν ἡ δύναμη πού ἀρμονίζει, πού συγχωνεύει ὅλες τὶς χρωματικὲς ντισσονάντσες σὲ συμφωνίες μαγικῆς μελωδίας.

Ὅτι λέμε γιὰ τὶς προσωπογραφίες του ἐφαρμόζεται τὸ ἴδιο καὶ στὰ λαϊκὰ του κομμάτια. Ὅλα ὅσα ἔρχονται στὸ νοῦ κανενὸς ὅταν γίνεται λόγος γιὰ τὸ τοπικὸ χρῶμα τῆς ἰσπανικῆς χερσονήσου, περνᾶν σὰ σὲ κινηματογράφο! ταυρομάχοι καὶ Mayas, λαθρέμ-

ΓΚΟΓΙΑ

Αὐτοβιογραφία
(Μουσείο Bonnat στὴν Bayonne)

ΓΚΟΓΙΑ

Χορική
(Μουσεῖον Βουδαπέστης)

ποροι, μοναχοί, μάγισσες. Καὶ στὰ ἔργα αὐτὰ ἐκχύνεται μιὰ ἐκτακτὴ ζωγραφικὴ δύναμη μὲ πρωτόγονη ὀρμή, μὲ σὺ δὸν κανιβαλικὴ χαρά. Κι' ἐδὼ δίνουν τὰ χέρια τὸ παρελθὸν καὶ τὸ παρόν, ὁ Χάλς κι' ὁ Μανέ. Μὲ πόση θαυμαστὴ μαεστρία ξαίρει νὰ πιάνει τὴν παλλόμενη ζωὴ. Σὰ ζωγραφίζει μιὰ σκηνὴ τοῦ δρόμου, βάσει τὰ πρόσωπα μονάχα σὰν κηλίδες. Μι οἱ κηλίδες αὐτὲς ζοῦν, τὸ πλῆθος αὐτὸ μιλεῖ. Σὰ ζωγραφίζει χοροὺς μὲ κρόταλα, σπαρταράει κάθε νεῖρο τῆς χορεύτριας. Κανέναν νεώτερό του—οὔτε ὁ Boldini οὔτε ὁ Sargent—δὲν ἔπιασε τὶς γλήγορες σὰν ἀστραπὴ αὐτὲς κινήσεις μὲ τόση δύναμη. Σὲ μιὰ ζωγραφία πανηγυριοῦ ἀκοῦς κυριολεκτικὰ ὅλο τὸ πλῆθος νὰ φλιαρεῖ καὶ νὰ γελά καθὼς γυρίζει ἀνάμεσα στὶς μπαράγκες. Στὶς ταυρομαχίες δὲν ἀποδίδει μονάχα τέλεια καὶ μὲ σιγογοιὰ ὅλες τὶς κινήσεις στὸ στίβο, μὰ κι' ὅλο τὸ θέατρο βλέπεις πὼς ζεῖ κι' ἀναπνέει. Ὅλες αὐτὲς οἱ χιλιάδες τοῦ κόσμου πού σάβανον ἐκεῖ καὶ μὲ γουρλωμένα μάτια παρακολουθοῦν τὴν πορεία τῆς πάλης, γίνονται ἕνα χιλιοπρόσωπο πλάσμα μὲ μιὰ ψυχὴ, μ' ἕνα σφιγμὸ. Μονάχα τὸ πινέλο του νὰ βάλλει καὶ βλέπεις νὰ πενοῦν λιτανεῖες πάνω σὲ στρωμένα ρόδα, Mayas νὰ ἐρωτοτροποῦν, ἀλῆτες νὰ τραβᾶν

μαχαίρι, νεαρὰ ζευγάρια νὰ γυρίζουν δαιμονομένα χορεύοντας καὶ τὶς λόγχες τῶν ταυρομάχων νὰ βάφουν κόκκινο τὸν ἄμμο τοῦ στίβου καὶ στὸν τρόπο ἀκόμα πού κόβει καὶ συνθέτει μιὰν εἰκόνα χωρὶς νὰ φαίνεται τὸ χέρι πού τακτοποιεῖ αὐτὸς βρῆκε ἀπὸ πρὶν ὅλα ὅσα οἱ ἐμπροσσιονιστὲς μάθανε ἀπὸ τοὺς Ἰάπωνες.

Οἱ χρονολογίες τῆς ζωῆς του εἶναι σχεδὸν οἱ ἴδιες μὲ τοῦ Γκαῖτε. Τί θάλεγε ἄραγε τοῦτος στὸ Γκόγια; θὰ συμφωνοῦσε ἄραγε μὲ τὰ λόγια τοῦ Passavant: «Πόσο ἐλλεινὸ ἦταν τὸ καλλιτεχνικὸ γούστο στὴν Ἰσπανία στὸ τέλος τοῦ περασμένου καὶ στὴν ἀρχὴ τουτονοῦ τοῦ αἰῶνα, μὰς τὸ δείχνει καθαρὰ ὁ Φραγκίσκος Γκόγια» ἢ θὰ αἰσθανόταν σύμφωνα μὲ τὸ μυστικὸ νόμο τῆς ἔλξης πού τραβᾶει τὸ μεγάλο στὸν μεγάλο, πὼς ἡ μοναδικὴ ἀντίστοιχη ἀξία πού εἶχε στὴν περιοχὴ τῆς τέχνης ἦταν ὁ ἰσπανὸς αὐτὸς καλλιτέχνης; Ὅπως καὶ νᾶναι δὲ θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ σκεφθεῖ τίποτε ὁμοιότερο ἀπὸ μιὰ προσωπογραφία τοῦ Γκαῖτε ἀπὸ τὸ Γκόγια. Ἦταν οἱ μοναδικοὶ ἄνθρωποι τοῦ αἰῶνα γιὰ τὴν ἐποχὴ τους, ἦταν ἐκεῖνοι πού μίλησαν στὴν αἰωνιότητα. Ὅταν βλέπει κανεὶς ἀπὸ ψηλὰ τὸ ἔργο τοῦ Γκόγια, αἰσθάνεται τὴν ἀκαταγώνιστη λογικὴ πού κυβερνᾶ τὴν

Ἱστορία τῆς τέχνης, γιατί ἔτσι ὁ νεώτερος ἔμπροσσιοτισμὸς φαίνεται μονάχα σὰν ἡ λογικὴ συνέχεια ἐνὸς δράματος ποὺ οἱ πρώτες πράξεις του παίχτηκαν πρὶν ἀπὸ ἑκατονταετηρίδες. Ὅλα ὅσα ἐπιδιώκομε σήμερα, ὅλα

ὅσα θαυμάζουμε στὸν Daumier καὶ στὸν Manet, στὸν Van Gogh καὶ στὸν Cézanne εἶναι μέσα στὰ ἔργα τοῦ μεγάλου αὐτοῦ πρόγονου τῆς νεώτερης τέχνης.

Μετ. Δ. Ε.

B. ΤΑΤΑΚΗ

ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΜΙΑ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΕΛΕΓΕΙΑ

Ἄδ' ἐγὼ ἢ τριτάλαινα καὶ ἀμφοτέρων βασιλῶν

Τιβεριοῦ θυγάτηρ, Μαυρικίου τε δάμαρ
ἢ πολύπους βασιλεία, καὶ ἢ δεῖξασ' ἀλοχείην,
ὡς ἀγαθὸν τελέθει, καὶ πολυκοιρανίην,

5) κείμαι σὺν τεκέσσι καὶ ἡμετέρῳ παρακοίτη·

δήμου ἀτασθαλίη καὶ μανίη στρατιῆς.

Τῆς Ἐκάβης ἔτλην πολὺ χεῖρονα, τῆς Ἰοκάστης

καὶ καὶ τῆς Νιόβης' ἔμπνοός εἰμι νέκεις.

Εἰ καὶ τὸν γενέταν, τί μάτην τὰ νεογνά δ' ἔκτειναν

10) ἀνθρώπων κακίης μηδὲν ἐπιστάμενα;

ἡμετέροισι πετάλοισι κατάσχιος οὐδέτι Ρώμη,

ὄψιν γὰρ ἐκλάσθη θρηγίκοις ἀνέμοις.

Μᾶς χρειάζεται λίγη ἱστορία γιὰ νὰ μπορέσουμε νὰ νοιώσουμε καλὰ τὸ ἄρωμα τῶν στίχων αὐτῶν καὶ τὸν τραγικὸ καὶ μελαγχολικὸ τους ἄερα. Εἶναι βγαλμένοι ἀπὸ μιὰ πολὺ τραγικὴ πραγματικότητα. Ἀπὸ κείνες ποὺ—ὅσο συγκλονιστικὲς τόσο καὶ ἀνθρώπινες—μᾶς δείχνουν σὲ ὅλη τὴν κομικοτραγικὴ τους μεγαλωσύνη τὴν ἀνθρώπινη κακία καὶ ματαιότητα. Τὸ ποίημα κλαίει τὴ μοῖρα τῆς γυναίκας τοῦ αυτοκράτορος Μαυρικίου, τοῦ ἀντρα τῆς καὶ τῶν παιδιῶν τῆς μαζί. Ὅλοι αὐτοὶ ἔπεσαν κάτω ἀπὸ τὸ ἀγριο χέρι τοῦ αἰμοβόρου Φωκά, τοῦ σφετεριστῆ τοῦ θρόνου. Ἄς θυμηθοῦμε: Ὁ Μαυρικός (580—602 μ. χ) στάθηκε ἀπὸ τοὺς πρῶτους καὶ τοὺς πρῶτους γενναίους μαζί αὐτοκράτορες τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἀκατίπατα πολέμησε μὲ πίστη καὶ ἀφοσίωση στὸ καλὸ τοῦ κράτους, ἑξωτερικοὺς καὶ ἐσωτερικοὺς ἐχθρούς. Οἱ ἀδιόκοποι αὐτοὶ ἀγῶνες του—ἡμεῖς τώρα, οἱ σημερινοὶ Ἕλληνες, εἶμαστε σὲ θέση νὰ τὸ καταλάβουμε πολὺ καλὰ αὐτὸ—ἀν καὶ στεφανώθηκαν σχεδὸν πάντα μὲ ἐπι-

τυχία, τοῦ δημιούργησαν πολλοὺς ἐχθρούς. Οἱ δυσαρέσκεις ξέσπασαν μὲ μιὰ στάση τοῦ στρατοῦ τοῦ Ἰστροῦ ποὺ ἔφερε στὸ θρόνο μιὰ μαύρη ψυχὴ: τὸ Φωκά: 602—610.

Σπάνια μὲ συγκίνησεν ἢ μοῖρα τοῦ ἀνθρώπου τόσο ὅσο στὸ πρόσωπο τοῦ Μαυρικίου. Γιατὸ ἄς μιλήσει ὁ ἱστορικὸς Παπαρηγόπουλος (3,215) «... ἐκ τούτου ταραχθεὶς ὁ Φωκάς ἀπεπειράθη νὰ ἀπαλλαγῆ τοῦ προκατόχου, (Μαυρικίου) καὶ ἑξαποστειλάς προσήγαγεν αὐτόν τε καὶ τοὺς περιαυτόν. Πρῶτοι ἐθανατώθησαν οἱ 5 ἄρρενες παῖδες, ἐνώπιον τοῦ Μαυρικίου, ὅστις φιλοσοφῶν ἐπὶ τῇ συμφορᾷ, συνεχῶς ἐπέλεγε: «δίκαιος εἶ, κύριε, καὶ δίκαιαι αἱ κρίσεις σου.» Θαναμαστόν δὲ ἔδωκε δεῖγμα μεγαλοφροσύνης ἐν τῇ ὑστάτῃ ὥρᾳ· διότι ἡ τροφὸς κλέψασα ἓνα τῶν βασιλικῶν παιδῶν, ἐπέδωκε τὸ ἑαυτῆς τέκνον εἰς σφαγὴν· ἀλλ' ὁ Μαυρικός δὲν ἀπεδέχθη τὴν τοιαύτην ἐθελουσιᾶν καὶ ἐπεζήτησε τὸ ἴδιον τέκνον. Μεθ' ὃ ἐθανατώθη καὶ αὐτός. Ἡ δὲ χήρα καὶ αἱ θυγατέρες αὐτοῦ ἐκλεισθήσαν κατ' ἀρχὰς εἰς μονήν τινα: ἀλλὰ μετὰ

4 περίπου ἔτη ἐφρονεῦθησαν ὡσαύτως ἐπιπροφάσει συνωμοσίας». Διαβάζοντας τὰνωτέρω θὰ μπορούσε νὰ ξεχαστεῖ κανεὶς καὶ νὰ νομίσει πὼς εἶναι καμία συγκλονιστικὴ τραγωδία ποὺ διεξέρχεται. Καὶ μήπως ἡ τραγωδία τῆ ζωῆ δὲν εἶναι ποὺ ἐπαναλαμβάνει ἐπάνω στὴ σκηνή;

Ἀπὸ τὴ σαραχτικὴ αὐτὴ τραγωδία χύθηκε σὰ μοιρολόι ἢ δωδεκάστιχη ἐλεγεία μας, βγαλμένη ἀπὸ ψυχὴ ποὺ ὅπως φαίνεται πόνεσε πολὺ κ' αὐτὴ τὸν πόνο τῆς αυτοκρατορικῆς γενιᾶς καὶ τῆς τὸν ἔκαμε τραγουδί, ἀπάνω στὴν πλάκα τοῦ τάφου τῆς.

Μιὰ πρόχειρη μετάφρασή της σὲ πεζὸ θὰ ἔγινε τοῦτο περίπου:

«Αὐτὴ ἐδῶ, ἐγὼ εἶμαι, ἡ πολυδυστυχισμένη κόρη τοῦ Τιβερίου καὶ γυναίκα τοῦ Μαυρικίου—ποῦ ἦταν κ' οἱ δυὸ τους βασιλιάδες—ἡ πολύτεκνη βασίλισσα ποὺ ἔδειξα πόσο καλὸ εἶναι ἡ συζυγικὴ ζωὴ καὶ ἡ πολυκοιρανίη¹⁾, θαμμένη μὲ τὰ παιδιά μου καὶ μὲ τὸν ἀντρα μου, ἀπὸ ἀφροσύνη τοῦ λαοῦ καὶ μανία τοῦ στρατοῦ. Βίασταξα πολὺ χειρότερα ἀπὸ τὴν Ἐκάβη, ἀπὸ τὴν Ἰοκάστη, μάλιστα καὶ ἀπὸ τὴν Νιόβη ἀκόμα» εἶμαι ἓνας ζωντανὸς νεκρός. Ἄν καλὰ τὸν πατέρα τους, γιατί ὅμως σκότωσαν ἄδικα καὶ τὰ νήπια παιδιά του, ποὺ δὲν ἤξευραν τίποτε ἀπὸ τὴν κακίαν τῶν ἀνθρώπων; Δὲν ἀπλώνουν πιά στὴ Ρώμη (Κων/πολη) τὸν ἴσκιό τους τὰ δικά μας πέταλα γιατί τὴ ρίζα τὴν ἔσπασαν βορηαῖδες τῆς Θράκης.

Χρειάζεται ἀκόμη ἓνα ἄλλο πλαίσιο γιὰ νὰ κατανοηθεῖ καλὰ τὸ μικρὸ αὐτὸ ποιητικὸ ἀριστούργημα. Μιὰ ματιὰ στὴν τέχνη τῆς ἐποχῆς του. Λοιπόν, ὁ ἕκτος αἰὼν καὶ τὸ πρῶτο τμῆμα τοῦ ἔβδομου στὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ ἐλεγεία μας εἶναι ὁ «χρυσὸς αἰὼν» τῆς Μεσαιωνικῆς μας λογοτεχνίας. Ἡ Εἰδωλολατρικὴ Ἑλλὰς ἀπὸ τὴ μιὰ πρὶν ξειψυχῆσει ἀφίνει μιὰ ὑστερὴ ἀναλαμπή. Βάζει τὰ δύνατά της. Θέλει, θαρρεῖς νὰ πεθάνει ὁμορφα, ὅπως καὶ ὁμορφα ἔζησε. Ταῦτοχρονα οἱ

χριστιανοὶ Ἕλληνες οἰσθηλατημένοι ἀπὸ τὰ νέα θρησκευτικὰ ἰδανικά, μᾶς θαμβῶνουν μὲ τὴν λάμψη τῶν ἔργων τους. Ἔτσι τὴν ἐποχὴ αὐτὴ στολιζοῦν τὰ ἔργα τοῦ Μουσαίου, καὶ τοῦ Πρόκλου ἀπ' τὴ μιὰ καὶ οἱ πινδαρικοὶ ἕμνοι τοῦ Ρωμανοῦ, τὸ θρησκευτικὸ μυθιστόρημα, ἡ Ἁγία Σοφία, καὶ τὰ ὠραῖα ψηφιδωτὰ ἀπὸ τὴν ἄλλη. Στὴν ἀρχιτεκτονικὴ, τὴ Ζωγραφικὴ τὴν Ἐκκλησιαστικὴ ποίηση, ὁ χριστιανικὸς ἑλληνισμὸς, βρισκόμενος μπροστὰ σὲ νέα προβλήματα, συνθῆκες καὶ ψυχικὲς ἀνάγκες, δημιουργεῖ νέους ρυθμοὺς καὶ τρόπους.

Ὁ Ρωμανὸς π.χ. στὰ ἔργα του δὲν ἀκολουθεῖ τὰ μέτρα τῆς ἀρχαίας ποιητικῆς, γιατί ἡ γλῶσσα πιά ἔχει ἀλλάξει καὶ ἡ προσῶδια μὲ τὴν ξεχωριστὴ προφορὰ τῶν μακρῶν καὶ βραχέων κλπ. ἔχει σχεδὸν ἐκλείψει κ' ἀκόμα γιατί ἐκεῖνο ποὺ ἔχει νὰ πεῖ δὲν ἔχουν καμμιά σχέση μὲ τὸ ἔργο τῶν Ἑθνικῶν. Τοῦ χρειάζονται νέα φραστικὰ μέσα καὶ τρόποι. Ἔτσι ἀπὸ τὴν ψυχὴ του ἀναβλύζουν οἱ ἕμνοι μὲ νέα μέτρα βασισμένα ἀπάνω στὴ θέση τοῦ τόνου. Τὰ ἀρχαῖα μέτρα ἔχουν μείνει σὰν ξεθωριασμένη ἀνάμνηση τῶν περασμένων. Δὲν ἔγινε ὅμως τὸ ἴδιο καὶ στὴν κοσμικὴ ποίηση, ποὺ εἶχαν μπροστὰ τους ὅλο τὸν ποιητικὸ ὄγκο τῶν παλαιῶν, ποὺ οἱ διανοούμενοι δὲν εἶχαν πάψει νὰ θαυμάζουν καὶ νὰ μελετοῦν⁽¹⁾. (Τὸ ἴδιο καὶ στὴν ὅλη κοσμικὴ λογοτεχνία). Ἡ παράδοση κρατήθηκε πολὺ περισσότερο. Τὰ ποιήματα ἐγράφοντο σὲ μέτρα ἀρχαῖα καὶ σὲ γλῶσσα τὸ ἴδιο συνηθητικὴ. Ἔτσι ἐξηγεῖται τὸ ἐλεγειακὸ πεντάμερο στὸ ὁποῖον εἶναι γραμμμένη ἡ ἐλεγεία μας. Ἀπὸ τὰ εἶδη τῆς κοσμικῆς ποίησης οἱ Βυζαντινοὶ ἐκαλλιέργησαν μὲ περισσότερη δύναμη καὶ πρωτοτυπία τὸ ἐπίγραμμα, σὲ ὅλες του τις μορφές, ὅπως καὶ οἱ Ἀλεξανδρινοὶ. Γιατὶ αὐτὸ τὸ εἶδος ἔχει περισσότερο ἐρασιτεχνισμὸ μέσα του, εὐχαριστεῖ μὲ τὴν πνευματικὴ εὐστροφία, ὅσο συγκινεῖ μὲ τὸ πη-

¹⁾ Γνωστὴ εἶναι ἡ σημασία τῆς λέξεως «οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη» (Ὁμηρος). Εἶναι γνωστὸ ὅμως ἐπίσης πὼς κάθε ἐποχὴ μπορεῖ κάπως καινούργιο χροῖμα νὰ ρίχνει σὲ ὅποια λέξη, βγαλμένο ἀπὸ τὴ ζωὴ τῆς. Κατὰ τέτοιο θὰ συμβαίνει καὶ ἐδῶ μὲ τὴ λέξη πολυκοιρανίη μὲ τὴν ὁποία ὁ ποιητὴς ἔκανε μνεία σὲ ὀρισμένα γεγονότα καὶ πρόσωπα.

(1) Πολὺ γλῆγορα κατάλαβαν οἱ χριστιανοὶ τὴν ἀξία τῆς πνευματικῆς κληρονομίας τῶν Ἑθνικῶν τῶν προγόνων καὶ φρόντισαν νὰ ἀντλήσουν ἀπὸ τοὺς θησαυροὺς τῆς ὀτι, κατὰ τὴ γνώμη τους, ἐκλείεν ἀξιο καὶ ὠφέλιμο. Καὶ ἀγάπησαν τὴν κληρονομία αὐτὴ. Μόνο ποὺ ἡ ἀγάπη τους ἦταν στεγνὴ σχεδὸν πάντα καὶ περιοριζόταν τὶς πιότερες φορές στὴν ἀγὸνη λατρεία τῆς ἐξωτερικῆς τῆς μορφῆς.

γαῖο αἴσθημα, καὶ μπορεῖ νὰ δεχθεῖ μικρὲς μικρὲς ἐμπνεύσεις, ψυχῶν, πού δὲν ἔχουν τὴ δύναμη νὰ ἀπλώσουν τὸν οἶστρό τους σὶν ὠκεανὸ ἐνὸς ἔπους, ἢ στὴν τρικυμία ἐνὸς λυρικοῦ ὕμνου, ἢ τραγωδίας.

Ὁ σπουδαιότερος ἀντιπρόσωπος τῆς Βυζαντινῆς κοσμικῆς ποίησης, ὃχι μόνον στὸ ἐπίγραμμα, ὁ Πισίδης, εἶναι σύγχρονος τῆς ἔλεγειας πού ἐξετάζομε. Ὅπως βλέπομε λοιπὸν ἡ ἔλεγεια αὐτὴ ἀνήκει σὲ μιὰ ἐποχὴ πού μᾶς ἀφήσε κάποια πλούσια πνευματικὴ κληρονομία. Ὁ ἐθνικὸς Ἑλληνισμὸς δίνει τὴν τελευταία του μάχη καὶ πέφτει. Ὁ χριστιανικὸς Ἑλληνισμὸς κυριαρχεῖ παντοῦ, μὰ στὰ σπλάχνα του ὅμως ἀκέραιη, αὐτούσια ζεῖ σὲ πολλὰ ἢ ἐθνικὰ ποράδοση.

Ἄγνωστος εἶνε ὁ ποιητὴς τῆς ἔλεγειας. Ἀποφεύγει νὰ δώσει πολὺ ἀρχαϊκὴ γλωσσικὴ μορφὴ στὸ ποίημά του. Ἀρχετὰ ἀπλὰ καὶ χωρὶς κλωθογυρίσματα λέγει ἐκεῖνο πού αἰσθάνεται. Καὶ τὸ λέγει πολὺ καλά. Ἐνῶ στὸν ἴδιον τάφο εἶναι θαμμένη ὅλη ἡ οἰκογένεια τοῦ Μαυρίκιου, τὰ λόγια του τὰ βρίζει στὸ στόμα τῆς γυναίκας, τῆς μητέρας. Τὸ ποίημα σὲ τρία μέρη μπορεῖ νὰ διαιρεθῆται α) ποῖα εἶμαι β) τὰ βράσάνά μου γ) ὁ πόνος μου. Στὸ πρῶτο μᾶς παρουσιάζει μεγαλοπρεπῶς τὴν βσιλείαν πού μὲ τὸ ἐπίθειο περιτάλαινα, ἀμέσως ἀμέσως μᾶς γίνεται καὶ σμπαθητικὴ. Ἐτσι μὲ ἔνταση διαβάζομε τὰ βράσανά της καὶ κλαίμε ὕστερα τὸν πόνο της πού μαζί μὲ τὸ παράπονο ξεχειλίζουν τόσο ἀπροσποίητα. Καθένας μᾶς θὰ ἔκανε συγ-

κρίσεις ἀνάλογες μὲ τὶς συγκρίσεις τῶν στίχων 7 καὶ 8. Ἡ μάνα δὲν πέθανε καὶ πέραν τοῦ τάφου ἐξακολουθεῖ νὰ φωνάζει τὸ παράπονο της.—Μήπως ἔπαυεν ὁ Σωκράτης νὰ φωνάζει γιὰ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ λόγου καὶ τῆς συνείδησης. Εἶναι ἡ φωνὴ τοῦ δικαίου κατὰ τῆς ἀδικίας πού βροντοφωνάζει τοὺς στίχους 9 καὶ 10 πολὺ δυνατὰ μὲ τὴν ἐρώτησιν. Ποιὸς ἴα ἀπαντήσῃ στὴ φωνὴ αὐτῆ; Καθένας διαβάζοντας τοὺς στίχους οὗτους θὰ πέσει σὲ συλλογὴ καὶ θὰ νοιώσει βαθύτερα τὴν τραγικότητα τῆς ζωῆς.

Μ' ἂν ἡ μάνα εἶναι ζωντανὸς νεκρὸς, ὁμῶς τίποτα δὲ γίνεται γιατί... τετέλεσται, ἡμετέροις πετάλοισι κατάσκιος οὐκέτι Ρώμη ῥίξα γὰρ ἐκλάσθη θρηϊκίους ἀνέμοις.

Μὲ τὸν τελευταῖο στίχο μᾶς ἀφίνει νὰ φαντασθοῦμε ὅλη τὴ λύσσα τὴν ὁρμὴ καὶ τὸ μῖσος πού εἶχεν ἡ ἐναντίον τοῦ Μαυρίκιου ἐπανάσταση.

Τὸ ὅλον ποίημα διακρίνει ἀξιοπρέπεια καὶ λιτότης. Ἐνῶ θαρρεῖ κανεὶς πῶς ἀκούει κάτω ἀπὸ τοὺς στίχους θρήνους καὶ κοπετοὺς ἢ μορφὴ του εἶναι πολὺ συγκρατημένη. Εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ ἀληθινότερα βυζαντινὰ κοσμικὰ ποιήματα στὰ ὁποῖα μπορεῖ νὰ σταματήσῃ κανεὶς μὲ εὐλάβεια. Κι' ἂν θέλει νὰ νοιώσει πόσο ζωντανὸ ἦταν ἀκόμη τότε τὸ κλασικὸ γούστο στὸ Βυζάντιο, ἂς πάρει τὸ ποίημα αὐτὸ καὶ ἂς τὸ συγκρίνει μὲ τὰ ρητορικά, πομφολυγώδη καὶ ἀνούσια ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κουδουνίσματα τῆς ἐποχῆς τῶν Κομηγιῶν.

ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΧΑΥΡΙΑΤΩΝ ΤΗΣ ΚΕΦΑΛΛΟΝΙΑΣ

ΤΟΥ ΓΙΑΝΝΑΚΗ

Ἀπὸ τὴν ἀνέκδοτη συλλογὴ τοῦ Ε. Γ. ΚΟΥΡΟΥΚΛΗ

[Τὸ τραγοῦδι αὐτὸ ἐδῶ καὶ λίγα χρόνια τὸ τραγουδοῦσαν στὰ Χαυριάτα, ἕνα χωριὸ τῆς Κεφαλλονιάς. Ἐχει ὑπόθεσιν τὴν ἀρπαγὴ τῆς γυναίκας τοῦ Ἀκρίτη. Βλ. καὶ Πολίτη «ἐκλογαὶ ἀπὸ τὰ τραγοῦδια τοῦ Ἑλλην. Λαοῦ» ἀριθ. 75, ὅπου γίνεται στὴ σημείωσιν λόγος γιὰ τὸ τραγοῦδι αὐτὸ καὶ οἱ πηγές, στὸ τέλος τοῦ βιβλίου σημειώνονται οἱ διάφορες παραλλαγές του].

- Ἐμειν' ὁ Γιάννης μοναχὸς κυβερνεῖα τῶν προβάτων
νὰ κυβερνάει τὰ πρόβατα νὰ σινταρκάει τὰ γίδια.
Κι' ἡ μάνα του ἐπρόβαλεν ἀπὸ ψηλὴ ραχοῦλα :
5. Γιάννη μου νάχεις τὴν εὐκὴ
σὲ μονοδένδρι μὴ σταθεῖς, σὲ λεῦκο μὴ σταλίσεις
καὶ στὸν ἀφρὸ τῆς θάλασσας φλογέρα μὴ στορίσεις.
Κι' ὁ Γιάννης ἐπαράκουσε κι' ἐπαρᾶπῆρ' ὁ νοῦς του
σὲ μονοδένδρι στάθηκε σὲ λεῦκο τὰ σταλίζει
καὶ στὸν ἀφρὸ τῆς θάλασσας φλογέρα ἱστορίζει.
10. Κι' τὸ μαθαίν' ὁ βασιλιᾶς στέργει καὶ τότε πιάνει
καὶ τότε βάν' στὴ θυλακὴ νὰ κάμει τριάντα μέρες
κι' ἐπαρᾶπῆσαν τὰ κλειδιά καὶ κᾶν' τριάντα χρόνους.
Ὁ Γιάννης ἀναστῆναξε κ' ἡ θυλακὴ ἐσειγίστη,
κι' ὁ βασιλιᾶς τοῦ φώναξε.
15. Τὶ ἔχεις Γιάννη μου καὶ βαρναεστενάζεις;
Μία γραφὴ μοῦ στείλανε ἀφ' τρεῖς μεριές γραμμῆν
πῶχω μιὰ κόρην ἔμορφη καὶ μωσκανεθρομένη
κι' ἀπόψ' ἀρραβωνιάζεται κι' ἄλλο λεβέντη πέρνει.
20. — Κατέβα κάτου στὸ σταβλὸ καὶ διάλεξ' ἕνα ἄσπρο
καὶ μὴ σὲ πάρ' ὁ λογισμὸς καὶ βάλεις φταρνιστήρια
κι' ὁ Γιάννης ἐκατέβηκε κι' ἐδιάλεξε τὸ ἄσπρο
— Καλῶς τὰ κᾶνετ' ἄρκοντες μ' ὄλο τ' ἄρκοντολόι.
Κι' ἀρπάζει ἕνας τὸ γυιαλὶ καὶ πᾶ νὰ τὸν κερᾶσει.
25. «Τὶ κακὰ πού τὰ ζάρετε ἐδῶ στὰ γονικά σας
στὰ γονικά μας ζάροντε τυφάδες νὰ κερνοῦνε».
Κι' ἀρπάζει ἡ γύφη τὸ γυιαλὶ καὶ πᾶ νὰ τὸν κερᾶσει
(Ὁ) Γιάννης χαμήλωσ' τ' ἄσπρο του κι' ἀπάνου βρέθη ἡ κόρη.
Βεργιὰ βερεῖ τ' ἀλόγου του τρία βουνὰ νεβαίνει;
30. Χίλιοι τὸν τρέχουν ἀπεξοὶ χίλιοι καβαλλαρατοὶ
κι' ἡ κόρη ἀπλοήθηκε ἀπάνου ἀπὸ τ' ἄσπρο.
— Σῶστε, δικοί μου, σίτι σας καὶ ξένοι καμηλιά σας
κι' ἐγὼ πάω στοῦ Γιάννη μου, τὸ πρῶτο μου στεφάνι.

Σημ. 2 στ. νὰ σινταρκάει=νὰ κυβερνάει, νὰ φυλάει τὰ γίδια ὅπως τὸ λένε ἀλλιώτικα σταλίζω τὰ πρόβατα ἢ τὰ γίδια=τὰ βίβια μέσα στὸ σταλὸ γιὰ νὰ τὸ προφυλάξω ἀπὸ τὴ ζέστη. Ὁ σταλὸς μποροῦσε νὰ ἦταν κάτου ἀπὸ δένδρα, ὅπως ἐδῶ κάτου ἀπὸ λεῦκα. 13 ἐσειγίστη=ἐσειγίστη με' ἐνεστώτα σεῖεται «δὲ σεῖεται φύλλο» ὅταν δὲ φυσᾶει καθόλου. 25 τὰ ζάρετε=ἔχετε συνήθειο ἔθιμο. 32 σῶστε καμηλιά σας=πηγαίνετε νὰ κάμετε δουλειὰ σας, φύγετε. Γιὰ τὴ φράση αὐτὴ βλ. Χατζιδάκι Μ. Ν. Ε. Α' 198.

Ε. Γ. Κ.

Α. Δ. ΠΑΠΑΔΗΜΑ

ΣΚΟΡΠΙΕΣ ΣΚΕΨΕΙΣ ΠΑΝΩ ΣΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΔΙΗΓΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΥ Κ. ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΥ

Κανένας δεν θα θρηνησει με τον Ουάιλντ για την «παρακμή της ψευδολογίας» αλλά και κανένας αληθινός τεχνίτης δεν θα δεχτεί πώς ένα κοινωνικό περιεχόμενο ή ένα σύστημα ιδεών μπορούν μονάχα τους να αποτελέσουν το έργο της τέχνης. Η μορφή είναι ότι ξεχωρίζει το έργο της τέχνης από το οποιοδήποτε καλό ή κακό κήρυγμα. Και χωρίς να μπούμε στη σφαίρα των μεγάλων δημιουργών ο Φλωμπέρ λ. χ. όσο κι' αν έδωσε βασική σημασία στο στυλ βρίσκεται πάντα στον αντίποδα του Ουάιλντ, γιατί προσπάθησε πάντα να δει ανθρώπους, ν' αποδώσει καταστάσεις κι' αν δεν συνέλαβε μορφές είδε όμως κι' απέδωσε τύπους. Η κ. Μποβαρνέ θα μείνει υποδειγματικός τύπος της μικροαστής που στάθηκε θύμα μιάς αισθηματολογίας κι' ενός ψεύτικου ιδανικού λυρισμού. Η πραγματικότητα μ' άλλα λόγια, ή αλήθεια, τον απασχόλησε και δεν πίστεψε ούτε μια στιγμή πώς μπορεί, έχοντας για στήριγμα την έκφραση, να την παραγνωρίσει.

Το ίδιο σχεδόν μπορούμε να πούμε γίνεται και στο Χατζοπούλο. Η μορφή τον βασανίζει, και πολύ νωρίς κατάλαβε τη σημασία ενός έργου και για τουτό στις τελευταίες του δοκιμές πρόσεξε ξεχωριστά το ύφος του: Μά πλάι σ' αυτό αναζητά ένα περιεχόμενο, ένα ιδανικό, θέλει να γίνει απόστολος μιάς αρχής. Γίνεται σοσιαλιστής, πιστεύει μάλιστα πώς είναι στα σωστά τέτοιος άπο και κείνοι που αντιπροσωπεύουν στον άπο μας τους διάφορους προοδευτισμούς του κινούν αηδία και δε δυσκολεύεται να τους σατυρίσει. Σήμερα θα δώσω κάποιες σκόρπιες σκέψεις μου που αγγίζουν μονάχα κάποιες πλευρές του έργου του. Αργότερα έλπίζω να δώσω μια πλατειά κι'

αναλυτική μελέτη που να δείχνει τον άνθρωπο, το διανοητή, τον καλλιτέχνη. Τούτες μου οι σκέψεις είναι σκόρπια, όπως είπα, κομμάτια κείνης της πλατύτερης δουλειάς μου.

II

Ο Χατζοπούλος βρήκε το διήγημα στην τελευταία του περίοδο της ήθιογραφίας. Και διατήρησε το ήθιογραφικό χρώμα σ' όλα σχεδόν τα έργα του, με κάποιο φόβο στην αρχή να δώσει κοινωνιστικήν έρμηνεία της στενής και μαραζιάρινης ζωής του χωριού. Ο φόβος αυτός φαίνεται καθαρά στην: *Αγάπη στο χωριό*, που το κίνητρο της φανταζόμαι πώς είναι η περιγραφή της ζωής του χωριού, που τόσο καλά είχε γνωρίσει ο Χατζοπούλος. Μά το μικρό τουτο έργο δίνει μια πολύ ακαθόριστη ιδέα του διηγηματογραφικού του ταλέντου, γιατί η συχνή παράθεση του γλωσσικού χωρικού ιδιώματος στερεί το διήγημα από την υποβλητικότητα εκείνη του διαλόγου, που με τόσο μαεστρία κυριαρχεί στο «Φθινόπωρο». Ακόμη υπάρχει εκεί κάποια περιγραφική άπειρία, που θυμίζει πρώτες προσπάθειες, όπως στη σελ. 17 κεφ. Β.

Στο φόντο όμως του «Πύργου του Άκροπόταμου» το πράμα πέρνει άλλη όψη. Εκεί πρώτα πρώτα αναδύεται το κοινωνικό πρόβλημα του γάμου—το λαχανιασμένο κυνήγι του γαμπρού! Ως τόσο πρέπει να σημειώσει κανείς, ότι η «Αγάπη στο χωριό» δίνει μια αισθηματική πτυχή, έστω και κατά φωτογραφικό τρόπο, απαλλαγμένη από κάθε ειδυλλιακή κοινοτοπία. Είπα κατά φωτογραφικό τρόπο και πρέπει να δώσω μια εξήγηση σχετικά με την περιεκτική ση-

μασία, που δίνω στον όρο, γιατί μπορεί να υποθεθεί ότι τον μεταχειρίζομαι με υποτιμητική της αξίας του έργου έννοια. Άλλ' αντί να απολογηθώ εγώ θα μου επιτρέψουν οι αναγνώστες μου να δώσω το λόγο στον Fortunat Strowski (καθηγητή στη Σορβόνη), ο οποίος κρίνοντας το Γάλλο διηγηματογράφο Φρανσίς Καρκό, στο βιβλίο του: *La Renaissance litteraire de la France contemporaine*, γράφει:

«Ο Φρανσίς Καρκό είναι ο μυθιστοριογράφος (προσωρινά) των απάχηδων. Δεν τους κρίνει, δεν τους καταδικάζει, δεν τους επιδοκιμάζει και δε φιλοσοφεί ποτέ πάνω στην περίπτωση των: τους βάζει στη σκηνή. Και χωρίς να ζητήσει απ' αυτούς συνείδηση ή τύψεις, το καλό ή το κακό, τους παρουσιάζει όπως είναι» (σελ. 108).

Εγώ θα πρόσθετα «όπως τουλάχιστο νομίζει ότι είναι» πάντως αφιερώνω τον χαρακτηρισμόν αυτόν στους ψευτοσετέ, που με αποφθεγματική περιφρόνηση μεταχειρίζονται μερικά πράματα. Αντιγραφή της πραγματικότητας. Στους τέτοιους μπορεί να πει κανείς πώς δεν είναι τόσο εύκολη η αντιγραφή αυτή, όσο νομίζουν. Πόσοι διηγηματογράφοι ή αφηγητές μπορούν να μās δώσουν μια πραγματικότητα όχι μονάχα στα έξωτερικά της γνωρίσματα; Εκτός από κείνους, που είναι προικισμένοι με βαθειά παρατηρητικότητα και με πλούσια ψυχή, όλοι οι άλλοι συγχίζουν την πραγματικότητα. Και όταν σείς ξαφνίζεστε για την παραχάραξη αυτή σās βεβαιώνουν ναρκισσεύομενοι: — Η τέχνη μου αγγίζει τα όρια του εξωτισμού: — Να μια προσπάθεια συγκάλυψης «συσκοτισμένων διανοιών».

Προσθέστε τώρα και τη ρωμαλέα αντικειμενικότητα, που χρειάζεται για την απεικόνιση μās τόσο πολυσύνθετης κατάστασης, όσο η σημερινή κοινωνία και τότε θα δήτε αν ο όρος έχει υποτιμητική σημασία.

III

Ανέφερα παρα πάνω ότι ο «Πύργος του Άκροπόταμου» κινείται μέσα στο πλαίσιο του προβλήματος του γάμου. Ο Χατζοπούλος τιλοφορεί και αυτό το έργο του ήθιογραφία και βάζει στο στόμα των ηρώων του την ιδιωματική προφορά. Άλλ' η ήθιογραφία εδώ πέρνει πλατύτερα όρια κι' ακόμη αποκαλύπτει το ιδιότυπο περιγρα-

φικό ταλέντο του, που φανερώνεται καλύτερα στο «Φθινόπωρο».

Από τη σύντομη παράθεση του θέματος του «Πύργου του Άκροπόταμου» 1) θα πεισθούν οι αναγνώστες μου ότι άπλη μεταβολή των σκηνηκών θα μπορούσε να μεταφέρει το διήγημα από τη μονοτονία του χωριού στο θόρυβο της σύγχρονης πολιτείας. Είπα διήγημα ενώ πραγματικά ο «Πύργος του Άκροπόταμου» είναι μυθιστόρημα—αυτό φαίνεται άλλωστε από την αρχιτεκτονική του, γιατί υπάρχουν σ' αυτήν διαδοχικοί σταθμοί, όπως και στον «Μοσκώβ—Σελήμ» του Βιζμηνοῦ.

Η Φρόσω, ή Κοῦλα και η Μαριώ (οι τρεις κόρες του πρώην έπαρχου Θώμου Κρανιαῖ) είναι τὰ σιωπηλά, τὰ μοιραία θύματα της στενόκαρδης και συμβατικής ήθικης. Υπάρχει σὲ κάθε χειρονομία τους ή αγωνιώδης ἀναζήτηση του συντρόφου της ζωής—οποιοσδήποτε κι' αν είναι αυτός, αρκεί να εκπληρώσει τὸν κοινωνικὸν τύπο, που στο προκείμενο υπερικνύει και του σεξουαλιστικὸ ἔνστικτο. Μ' άλλα λόγια ή νέα ενδιαφέρεται να στεφανωθεί, όπως—όπως, ν' αποκτήσει έναν άντρα για τὰ μάτια του κόσμου, έστω και ἀνάπηρο σωματικά ή ψυχικά, γιατί αν υποθεθεί ότι ἀργότερα βρεθεί στην ἀνάγκη να τὸν διαζευχθεί, δε θα «σκοτισθεί» και τόσο γι' αυτό, γιατί ο τίτλος της «χήρας» είναι κοινωνικὸς τίτλος, ενώ της «γεροντοκόρης» είναι μομφή, είναι «δαχτυλοδειχτούμενο πλάσμα»!

Από τις σελίδες λοιπὸν του «Πύργου του Άκροπόταμου» παρελαύνουν οι ἐκάστοτε «γαμπροί», συντοπίτες τὸν κοριτσιῶν ή περαστικοὶ ὑπάλληλοι, στρατιωτικοὶ κ.λ.π. Και παρελαύνουν ἄλλοτε με τὴν πρώτην ἐρωτικὴν ὀρμητικότητά, ή ὅποια κρύβεται πίσω ἀπὸ έναν πρωτόγονο ἰδανισμό, κι' ἄλλοτε με τὴν ὁμότητα που τὸς δίνει ή βεβαιότητα ὅτι οι τρεῖς ὀρφανές (ὀρφανές πια γιατί στο μεταξύ χάνουν τὸς γονεῖς τους και τὸ μόνο τους στήριγμα είναι ὁ ἀδερφός τους ὁ Γεσίλας, που βρίσκεται στην πρωτεύουσα στη σχολή ὑπαξιωματικῶν) είναι «πρόθυμες» και «βολικές», γιατί ἔχουν ἀρχίσει να μαστίζονται ἀπὸ τὴν οικονομική καχεξία. Τώρα τὰ τρία κορίτσια ἀναγκάζονται να ξενοδουλεύουν για ν' ἀν-

1) Έκδοση Λογ. Βιβλιοθήκης Φέξη 1915.

ταποκριθούν στα ξξοδά τους. Κι' από το σημείο αυτό αρχίζει ο ψυχικός και σωματικός ξεπεσμός τους. Δειλά φαίνεται η πρόθεση του Χατζόπουλου ν' αποδώσει την κακοζαιμονία τους σε οικονομικά αίτια, μα σε μία στιγμή δειλιάζει μπροστά στην ιστορικοϋλιστική αυτή εξήγηση και για να μειώσει την εντύπωση κάνει έναν μοιρολατρικόν απολογισμό τών οικογενειακών ατυχημάτων τών κοριτσιών,—και πρώτα-πρώτα της απώλειας τών γονέων τους,—και ξαναφέρει στη σκηνή τ'όνειρο του γάμου, αν κι' οι τρεις αδερφές είχαν χάσει πιά την παρθενική ιδιότητα. Πόσο λιτός κι' υποβλητικός είναι αυτός ο απολογισμός, ιδίως στις περιθωριακές—να πούμε—σκέψεις του! Να γιατί ο «Πύργος του Ακροπόταμου» δέ στερείται ποιητικής αξίας, πράμα που μεταδίνει στον αναγνώστη τόν ελαφρόν απαισιόδοξον τόνο του. Η υπερβολική επιμονή στις λεπτομέρειες δέν καταστρέφει τη συμμετρία του έργου, γιατί οι λεπτομέρειες αυτές είναι ζωντανότητες και είναι απαλλαγμένες από κάθε θεματογραφική τάση.

IV

Ένας κακοχωνεμένος νισείσμος αποτελει τη βάση του «Υπερανθρώπου»¹⁾, του σατυρικού αυτού διηγήματος του Χατζόπουλου. Ίσως, όπως θέλησαν πολλοί τοινοί κριτικοί του να παραστήσουν, να στάθηκαν για μοντέλα διάφορα πρόσωπα από τόν κύκλο τών «λογίων» της εποχής εκείνης. Και πραγματικά συναντάει κανείς σ' ώρισμένες δονκιωτικές χειρονομίες τών ήρώων του κοινά γνωρίσματα μερικόν που επαγγέλθηκαν τó «διανοούμενο» και πού τó πέρασμά τους μέσα από τά ελληνικά γράμματα έδωκε τó παράδειγμα της άγυρτείας και τού καμποτινισμού. Μπορεί βέβαια να ευθύνηται σ' αυτό ώρισμένη κοινωνική τάξη, πού με την άνωριμότητά της, τήν αμάθειά της ή με τόν άκαιρον θυμασμό της δέινει τήν εντύπωση ότι τó νεοελληνικό περιβάλλον είναι πρόσφορο σε κάθε τσαρλατανισμό! Στο μαστίγωμα ώς τόσο τού άρριβιστικού αυτού τύπου ο Χατζόπουλος δίνει αντικειμενικόν τόνο στην αφήγηση και γενικεύει τήν καυστικότητα του, σε τρόπο ώστε πολλές

φορές ο αναγνώστης ν' αναρωτιέται ποιό άπ' όλα τά πρόσωπα, πού κινούνται εκεί μέσα σατυρίζει ο συγγραφέας. Κάτι παρόμοιο παρατήρησε άλλοτε κι' ο Παλαμάς γράφοντας σχετικά: Μα στο έργο αυτό είναι όλοι υπεράνθρωποι!

Η πρώτη εκδήλωση λοιπόν της δήθεν διανοητικής ύπεροχής τού ήρωα τού «υπερανθρώπου» τού Νίκου Γκάβρα, τού νεοελληνικού αυτού υπερανθρώπου, πού μεταχειρίζεται τ' αποφθέγματα πού διέσωσε ή ήμιμάθειά του, για να καλύψει τούς πιδ ταπεινούς ύπολογισμούς του είναι ή άποστοροφή του πρós τήν καθαρότητα τού ελληνικού όρίζοντά (σ. 9) και πρós τó αντίκρουσμα της ελληνικής πραγματικότητας. Πόσοι από εκείνους πού άποτελούν τó σημερινό φιλολογικό σφραγισμένο δέ μιλάνε με τήν ίδια περιφρόνηση για τó φώς, άποζητώντας με ύστερικές κραυγές τις όμιχλένιας βορροθάλασσες!

Χαρακτηριστική σκηνή είναι τó διάβασμα τόν φιλολογικόν κύκλο τού καφενείου με τήν ψηλή λεύκα (δεξαμενή) ενός έργου, από τó δραματογράφο Θέμο Φλοΐσβα. Άξίζει να τήν παραθέσωμε, αρχίζοντας από τη σκιαγραφία τού δραματογράφου:

«Μαύρος, ξεραγκιανός, με όρθά μαλλιά και γουρλωμένα μίτια Στα μάγουλά του κρεμότανε άριό τó πρώτο χροΐδι, ό λαιμός του ξέβγαине λιγνός, καμπυλωτός άπάνω από μία στενή λουρίδα, πού φαινότανε στή θέση τού κολάρου δειμένη μπροστά μ' ένα τρίχινο σκοινί για λαιμοδέτη και στα δάχτυλά του, πού τρέμανε νευρικά κρατώντας τó χειρόγραφο, τά νύχια μαυρίζανε μελανότερα από τά μάτια του. Η φωνή του πότε βαρεία σά μπουμπουνητό, πότε βαθειά σά νάοχότανε από άλλον κόσμο. Φυσικά από τή μέση καθώς τó άκουσα (τó δράμα) μού ήταν άδύνατο να μπώ στο νόημα τού έργου. Τό μόνο πού κατάλαβα είναι πώς ήτανε σε στίχους, πότε κοντούς, πότε μακριούς, άλλου με ρίμες, άλλου δίχως. Μού φάνηκε πώς παιζότανε ανάμεσα ούρανοΐ και γης, νυχτιάς και μέρας τήν ώρα πού χτυπά τήν πόρτα τού πνεμάτου⁽¹⁾ ό θάνατος,

(1) Η λέξη είναι ύπογραμμισμένη από τόν Χατζόπουλο, σημάδι της άπιστορφής του για πολλές αισθητικές και άψυχολόγητες ύπερβολές της δημοτικής.

πού παλεύει ή άθανασία με τή φθορά. Ηρώας του ήταν ή ψυχή τού σύμπαντος. Από τ' άλλα πρόσωπα δέν μπόρεσα να κρατήσω σωστό λομό. Η Έλένη και ό Σενέκας πάλζανε μεγάλο μέρος. Δαιμόνοι και δρακόντοι, στοιχιά και νεράιδες, έωσφόροι και κατοΐβελοι, ή Αθηνά, ή Ρούθ, ή Εΰα, ό Φοΐβος, ό Άγιος Πολύκαρπος, ή Δήμητρα, ό Άχιλλέας, ό Προμηθέας, ό Κολοκοτρώνης κανγαδίζανε στόν κήπο της Αμίντας, ανίσως δέ γελιοΰμαι, ό Άριελ είχε έρωτικό συναπάντημα με τήν Ηρώ, ό Μωάμεθ μονομάχησε με τόν Διγενή Ακρίτα, ή Αρέθουσα ή Αρετούσα σκότωσε τόν Κάστορα, γέλασε τόν Πολύφημο, έφυγε με τόν Καρλομάγγο, ή Κασάντρα τραγούδησε ένα πεσιμιστικό σονέτο δίχως ρίμες, τά δέντρα της άπαντήσανε με θυμό σε όμηρικό έξάμετρο, τέλος κάποιος Καβαλκάντης, έπλότης ή ήμίθεος δέν κατάλαβα, εκλεισε τó δράμα μ' έναν πανθειστικό μονόλογο» (σελ. 12),

* *

Ο Νίκος Κάβρας θέλει να δείξει «διανοητική ύπεροχή». Έ, στή συνταγή αυτή περιλαμβάνεται και ό άθεισμός. Και επίδειξη τού άθεισμού τού κάνει γυρίζοντας στο ειρηνικό σπίτι του, στην έπαρχία, όπου όλα γύρω είναι καλόβολα, στοργικά και ήμερα-βγάζει λοιπόν τά εικονίσματα από τó δωμάτιό του, ενώ ή μητέρα του τού παραγγέλλει με τήν υπερέτρια: «Πές του να τά βάλει εκεί πού ήτανε! Όσο είμαι ζωντανή τó όρίζω εγώ τó σπίτι μου». Τό άποτελεσμα είναι ότι ό Νίκος πετάει τά εικονίσματα από τó παράθυρο. Τί χτυπητή όμοιότητα αλήθεια με τόν άθεισμο πολλών νεοφώτιστων, πού ή δήθεν επαναστατικότητα των στο ζήτημα αυτό στρέφεται ενάντια στα εικονίσματα και στή μυρωδιά τού λιβανιού, όταν δέν στηρίζεται σε φυλλάδες εικοστής τάξης—σε Βδελόπουλους δηλαδή τού άθειστικού στρατοπέδου!

Θ' άξιζε ν' αναφέρει κανείς από τόν «Υπεράνθρωπο» και τόν τύπο της Κλαυρέτης (της λογίας), πού με τήν περιφρόνησή της πρós τούς στοιχειώδεις όρους της καθαριότητας, ζητάει ν' άποδείξει φαίνεται, ότι άσχολεΐται με έργα «ύψηλής σκοπιμότητος»!

Στόν «Υπεράνθρωπο» ύπάρχει βέβαια

κάποια όμότητα, μα είναι δικαιολογημένη, γιατί οι περισσότεροι άπ' αυτούς, πού διασαλπίζουν τήν άνωτερότητά τους στο βάθος είναι κοινότατοι παλιανθρωπάκοι κι' εκβιαστές. Τό μαστίγιο λοιπόν τού Χατζόπουλου χωρίς να φεύγει από τά όρια της λογοτεχνικής χάφης, βρίσκει άπήγηση σ' έναν ύγιή ψυχικό κόσμο. Να γιατί ή αντικειμενικότητα τού «υπερανθρώπου» μās είναι τόσο δροσιστική!

V

«Άπ' αυτά τά διηγήματα—γράφει ό κ. Σπ. Μελάς (1) μιλώντας για τήν «Τάσω, Στο σκοτάδι» (2)—τό ταλέντο τού Χατζόπουλου μās φαίνεται λιγώτερο πρωτόδημο, περισσότερο σάν άποτελεσμα παρά σάν αίτια. Θα ήτανε λοιπόν όλωσδιόλου χωρίς νόημα να ζητήσει κανείς μέσα στις σελίδες τού βιβλίου του σελίδες ασύγκριτης μορφής, τή θεία τρέλλα στή δυνατή έμπνευση, τήν τόλμη στήν σύλληψη, τήν ένταση στο όραμα, τήν άπλα στόν όρίζοντα, τέλος ό,τι δίνει τó αΐσθημα τού κινδύνου και τή μεγάλη ευχαρίστηση ότι ό κίνδυνος αυτός κατανικείται».

Βρίσκω τήν εντύπωση αυτή τού κ. Μελά έπηρεασμένη από μία επιφυλλιδιογραφική τακτική. Η χειρονομία μόνο της Στέλιας (Στο σκοτάδι), όπως άλλωστε τó παραδέχεται κι' ό ίδιος πιδ κάτω, είναι τόσο διεξοδική ώστε να δικαιολογεί τόν πρωθορητισμό. Κι' έπειτα, αν ύποθεθεί ότι ήταν «αΐτια» τά διηγήματα αυτά, παρακαλώ τόν αναγνώστη, να μού εξηγήσει σε ποιόν φιλολογικόν όρον ανταποκρίνεται ό χαρακτηρισμός «θεία τρέλλα». Όσο για τήν «ασύγκριτη μορφή» αντιφάσκει ό κ. Μελάς γιατί παρακάτω γράφει ότι τó «άτελέκητο κούτσουρο της δημοτικής γίνεται στα χέρια τ'ού Χατζόπουλου πινέλο μαγικό, ίκανό και για τή λεπτότερη γραμμή και για τó ελαφρότερο χρώμα τού μέσα και τού έξω κόσμου».

Συμφωνώ ότι τά διηγήματα αυτά δέν έχουν ένταση στο όραμα—τόυτο άλλωστε φαίνεται κι' από τó «Όνειρο της Κλάρας» Άλλά τó αΐσθημα τού κινδύνου κι' ότι ό

(1) «Ελληνικά Χρονικά» τεύχος 1ης Μαΐου 1916 σ. 70.

(2) Τυπογ. «Εστία» 1916.

¹⁾ Έκδοση Λογ. Βιβλ. Φέξη 1915.

Β. ΔΟΥΚΑ

‘ΣΤΗΝ ΛΑΜΨΙΝ ΤΟΥ ΗΛΙΟΥ,’

Σὰν ἦχος σάλπιγγας ἀντήχησε ἡ φωνὴ στὸ στενὸ δρομάκι τῆς φτωχογειτονιάς. Δὲν ἦταν διαλόγημα, γιατί ἀμέσως ξεχώρισε ρυθμὸς ἀργόσυρτος καὶ σκοπὸς λυπητερός. Τὰ παιδιὰ σταμάτησαν τὰ παιχνίδια τους, γυναίκα κεφάλια πρόβαλαν στὰ παράθυρα καὶ φουστάνια στὶς ἀυλόπορτες. Ὁ στραβὸς φάνηκε στὸ δρομάκι προχωρώντας νηρέτος καὶ μὲ μικρὰ βήματα, ψάχνοντας μὲ τὴ μαγγούρα του καὶ τὶς μύτες τῶν ποδιῶν του τὸ ἔδαφος :

Τὶ ἀπερίγραπτος καὶ μὸς
δὲν τὸ χωρεῖ βιβλίο
νὰ ὑστερεῖται ὁ ἄνθρωπος
τὴν λάμπιν τοῦ ἡλίου.

Κρατοῦσε τὸ κεφάλι ἀνασηκωμένο καὶ ἴσιο τὸ κορμί γιὰ ἰσορροπία κ’ αὐτὸ, καθὼς κ’ ἡ γερὴ μονκουλωτὴ φάτσα του μὲ τ’ ὄμορφο μουστάκι καὶ τὰ φρεσκοξουρισμένα μάγουλα τοῦδιναν ἓνα ἀγέρωχο ποὺ δὲν ταίριαζε οὔτε μὲ τὸ φτωχικὸ του ντύσιμο, οὔτε μὲ τὴν ψαλμουδιά του τὴν κλαψιάρικη. Ἡ φωνὴ του σὰ μπρούντζινη ἔβγαινε δυνατὴ καὶ γερὴ, καὶ τὶς συλλαβὲς τὶς ἐπρόφερε ξάστερα βάζοντας πολλὰ ν καὶ πολλὰ σ κ’ ἐκεῖ ἀκόμα ποὺ δὲν χρειαζόντουσαν.

Αἶμαν τρέχει ἀπ’ τὰ χεῖλή μου
κ’ ἐγὼ τὸ καταπίνω
γιατί δὲν ξεύρω ὁ δυστυχὴς
στὸ τέλος τί θὰ γίνω.

Ὅπου ἡ ψαλμουδιά του ἔκανε κατάληξη τραβοῦσε τὸν τόνο πολλὴν ὥρα καὶ μετὰ τὸ γύριζε στὶς εὐκὲς ποὺ τὶς ἐπρόφερε κ’ αὐτὲς μὲ στόμφο, σὰν ἀναγνώστης ἀμόρφωτος ἢ ἠθοποιοὺς ἀγράμματος :

«Ὁ θεὸς συχωρέσει τὲς ψυχὲς τῶν ἀποθαμένων σας κυρίες μου, ἄξιον νὰ εἶναι τὸ μισθὸ σας, ἀφεντὰδες μου. Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου μαζί σας, ἀδελφία μου, καὶ νὰ σὰς ἐλευθερώγει ἀπὸ κάθε κακό, χριστιανοὶ μου».

Κι ὅπως ἐπροχωροῦσε μὲ τὸ ἀργό του κ’ ἀγέρωχο καταιμεσῆς στὸν ἡλιοφωτισμένο δρόμο μόνος ὁ στραβὸς μὲ τὴν ψαλμουδιά του καὶ τὶς εὐκὲς του ἐνῶ τὰ κεφάλια στὰ παράθυρα καὶ τὰ παιδιά στὸ πεζοδρόμιο στεκόντουσαν καὶ τὸν κοιτάζαν ἀσάλευτα, ἔμοιαζε σὰν νὰ γινότανε ἐκεῖ ξαφνικὰ κάποια ἱεροτελεστία.

Τὴν ἱεροτελεστία αὐτὴ ἦρθε νὰ ταράξει ἓνα κάρρο ποὺ μπῆκε στὸ δρομάκι φορτωμένο πέτρα. Ὁ στραβὸς, σὰ νὰ βλεπε τώρα παραμέρισε νὰ περάσει τὸ κάρρο. Τ’ ὄδηγοῦσε ἓνας ψηλὸς ξερακιανὸς ἄνθρωπος ποὺ βιάδιζε πλάι στὸ κεφάλι τ’ ἀλόγου του, κρατώντας σφιχτὰ τὰ γκέμια κάτω ἀπὸ τὰ σαγόνια τοῦ ζῶου καὶ μαστιγώνοντάς το ἀλύπητα γιὰ ν’ ἀνέβει τὸ ἀνηφορικὸ δρομάκι ἴσαμε τ’ ἀγγωνάρι ὅπου ἦτανε τὸ γιαπί, κ’ ὅπου θ’ ἄδιαζε τὴν πέτρα. Μολτατῆτα ἐκεῖ τ’ ἄλογο σταμάτησε μὲ λυγισμένα μπροστινὰ ποὺ τὰ γάντιζανε στὸ χῶμα νὰ κρατηθεῖ γιὰ νὰ μὴ τὸ παρασύρει τὸ βαρὺ φορτίο. Ἄνοιγε διάπλατα τὰ ρουθούνια ποὺ σαλεύανε γλήγορα κ’ ἡ κοιλί του φούσκωνε καὶ μαζευότανε καθὼς ἀνάσαινε δυνατὰ, ἐνῶ στὰ μέλη του ποὺ τρέμανε λαντζουροῦσε ὁ ἰδρωτῆς. Ἦταν ἓνα κανελί, γερό, κοντοστρουμπολο, ὄμορφο ζῶο, μὰ πολὺ μικρὸ γιὰ τὸ βαρὺ φορτίο ποὺ ἔφερε.

Ἀπὸ τὴν πόρτα τοῦ χαμηλοῦ σπιτιοῦ ἀπέναντι, ὅπου μὴ χονδρὴ γυναίκα μὲ γυαλιὰ εἶχε ξεπροβάλει, βγήκε τώρα κ’ ἓνα παιδάκι καὶ προχώρησε κατὰ τὸ κάρρο τρέχοντας, ὅπως τρέχουν τὰ μικρὰ παιδιὰ τῶν τριῶν χρόνων φωνάζοντας «μπαμπᾶ, μπαμπᾶ, !»

Ὁ ξερακιανὸς καρροδηγὸς γύρισε ἓνα ἄγριο ἰδρωμένο πρόσωπο κατὰ τὴ χοντρή μὲ τὰ γυαλιὰ καὶ τῆς εἶπε βλαστημῶντας πρῶτα «Πάρε τὸ παιδί μέσα μωρή!» Καὶ γύρισε στὸ ζῶο καὶ ἄρχισε νὰ τὸ μαστιγώνει μὲ τόση λύσσα, ὅπου τ’ ἄλογο τρέμοντας σύγ-

κορρο βάλθηκε πάλι νὰ ξεκινήσει. Μ’ ἀντί νὰ σακαρφαλώσει τὸν ἀνήφορο, σὰ νὰ τὸ τράβηξε ἀπὸ πίσω τὸ βάρος ἐκώλωσε καὶ τὸ κάρρο ἔστριψε πσιώκολα καὶ βροντοχτύπησαν οἱ ρόδες στὸ πεζοδρόμιο τόσο, ποὺ μὴ πέτρα ἀπὸ τὴν κορφή τοῦ φορτίου κύλησε κ’ ἔπεσε. Ὁ καρροδηγὸς ἄρχισε νὰ κλωτσάει τ’ ἄλογο στὴν κοιλιά. Ἐσήκωνε τὸ μακρὺ του πόδι καὶ χτυποῦσε μὲ τὴ μύτη τῆς ἀρβύλας του τὴν κοιλιά τοῦ ζῶου. Αὐτὸ μούγγριζε ἀπὸ τὸν πόνο κ’ ἀφοῦ μαζωνότανε πρὸς τὰ πίσω τόσο ποὺ οἱ ρόδες τοῦ κάρρου βροντοχτυποῦσαν καὶ πήγαιναν νὰ καβαλλικέψουν τὸ πεζοδρόμιο, ὕστερα χυνότανε νὰ προχωρήσει. Σύνκαιρα ὁ ξερακιανὸς ἄνθρωπος τραβοῦσε τὰ γκέμια ποὺ τὰχε σφιχτὰ χονφιασμένα μὲ τὸ δεξί του ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὴ μασέλα τοῦ ζῶου καὶ τὸ ἀρχίναγε τώρα στὶς γροθιὲς μὲ τὸ ζερβί του στὴ μούρη, ὅπου τ’ ἄλογο σήκωνε ψηλὰ τὸ κεφάλι μὲ ἀνοιχτὸ τὸ στόμα σὰ νὰ τοῦλεγαν νὰ δείξει τὰ δόντια του καὶ κώλωνε πίσω βροντώντας μ’ ὀρμητὴ τὸ κάρρο στὸ πεζοδρόμιο.

«Καρδιά μου ἀπαρηγόρητη κ.κ...»

Ἀκούστηκε πάλι ἡ μπρούντζινη φωνὴ τοῦ στραβοῦ ποὺ τραβοῦσε τὸ δρόμο του, μὰ ποὺ κανεὶς δὲν τὸν ἐπρόσεχε πιά, γιὰτί ὄλους τοὺς εἶχε τραβήξει τὸ θέαμα τοῦ ἀνθρώπου, ποῦχε ριχτεῖ σὰ λυσσοασμένους τοῦ ἀλόγου του καὶ μὴ τὸ κλωτσαγε στὴν κοιλιά, μὰ τὸ γροθοκόπαγε στὴ μούρη, βλαστημῶντας θεοὺς καὶ διαβόλους.

Ἐνας γραμματικομιστὴς πέρασε καὶ στάθη λίγο κοντὰ, καμπουριασμένος ἀπὸ τὴ σάκκα του τὴν ξεχειλισμένη γράμματα. Ἐκοίταξε λίγο ἀναποφάσιτος, τέλος εἶπε: «τὶ τὸ βαρεῖς τὸ κακόμοιρο; Μὴ δὰ νιώθει τὸ ζῶο τί γυρεύεις; Δὲν τὸ λυπᾶσαι;»

Ὁ καρροδηγὸς γύρισε ἓνα κατακόκκινο ἀναμένο πρόσωπο κατὰ τὸν ἀνθρωπάκο καὶ μ’ ἀφροὺς στὸ στόμα τοῦπε «Ξαδέφρι σου εἶναι,» κ’ ἀφοῦ τοῦχωσε τὴ στραφτεγὴ ματιά του σὰ λεπίδι μέσα στὴ ζαρωμένη του φάτσα, γύρισε σ’ ἄλλογὸ του καὶ ξανάρχισε τὶς κλωτσὲς μὲ περισσύτερη λύσσα τώρα.

«Καλά, ἔμορμουόρισε ὁ ταχυδρόμος καὶ γύρισε νὰ πάει τὸ δρόμο του. Καὶ πίνοντας ἀπ’ τὸ χερί τὸ παιδάκι ποὺ πάλι ἔτρεχε κατὰ τὸ κάρρο, τὸ τράβηξε κατὰ τὴ μάσσα του ποὺ χάζευε πάντα στὴν πόρτα μὲ τὰ γυαλιὰ τῆς. Ἐγὼ, ἐξακολούθησε μιλῶντας σ’ αὐτὴ τώρα ὁ ταχυδρόμος ἐγὼ μίλησα γιὰ τ’ ἄδικο. Ἐχουν καὶ τὰ ζᾶ θεό, δὲν ἔχουνε;

Βοήκα τώρα τὸ μελέ μου, γιατί τοῦπα τὸν καλὸ τὸ λόγο.»

«Εἶναι κακορρίζικο ζωντανὸ» εἶπε ἡ γυναίκα στὸν ταχυδρόμο δίχως νὰ πάψει νὰ κοιτάζει κατὰ τὸ κάρρο, μ’ ἓνα ξένοιστο ὄφρος σὰν αὐτὸ ποῦκανε ὁ ἄνδρας τῆς νὰ ἦτανε τὸ φυσικώτερο πρᾶμα τοῦ κόμου.

Ὅσοσο καρροδηγὸς, ἄλογο καὶ κάρρο ξεκινούσαν πάλι γιὰ τὸν ἀνήφορο μὲ τρεμοῦλα πάλι καὶ γληγωράδα καὶ τότες ἔγινε τὸ ἀναπύντεχο. Ἀφοῦ μὴ προχώρησε λίγο μὲ τὴ φόρα του τὸ κάρρο ἐστάθη πάλι καὶ ἀπότομα κώλωσα πίσω καὶ κύλησε μὲ ὀρμητὴ ὄχι κατὰ τὸ ἀπέναντι πεζοδρόμιο ποῦχε κυλήσει προτιῆρα, μὰ καταδῶ τώρα πρὸς τὸ μέρος ποὺ στεκότανε ἡ χοντρὴ γυναίκα καὶ ἴσσα κατὰ πάνω τῆς. Κι ὡς ποὺ νὰ δεῖς καὶ νὰ πεις τὸ παιδάκι τῶν τριῶν χρόνων ποὺ ὄλο καὶ φώναζε «μπαμπᾶ» κ’ ἤθελε νὰ τρέξει κατὰ τὸν πατέρα του βρέθηκε κάτω ἀπὸ τὶς ρόδες. Φωνὲς καὶ σκουξίματα πετάχτηκαν ξάφρον ἀπὸ ὄλα τὰ παράθυρα καὶ τὶς πόρτες τοῦ δρόμου, σὰ νὰ πόνεσαν ξαφνικὰ ὄλα τὰ σπῖτια. Ὅλος ὁ δρόμος ξεφταλαγιάστη καὶ ἀπὸ παντοῦ τρέξαν ἀπθρῶποι καὶ μὴ ἐξάλλη μάζωξη ἔγινε μπροστὰ στὸ σπιτάκι κρῦβοντας μὲ τὸν ὄγκο τῆς καὶ κάρρο κ’ ἄλογο καὶ μόνο οἱ πέτρες τοῦ φορτίου ξεχώριζαν ἀπὸ πάνω ἀπὸ τοὺς στριμωμένους ἀνθρώπους. Ὑστερα ὄλοι αὐτοὶ σκουζοντας μπῆκαν μέσα στὸ σπῖτι. Ἀπόξω ἀπόμεινε τὸ κάρρο μὲτ’ ἄλογο ποὺ ἀνάσαινε γρήγορα μὲ σκυμμένοντὸ κεφάλι. Τώρα τὰ ξεφωνητὰ κ’ οἱ βόγγοι ποῦβγαίνουν ἀπ’ τὴν αὐλὴ κ’ ἀπ’ τὰ παράθυρα τοῦ σπιτιοῦ ἐπλάκωσαν ὄλη τὴ χαρὰ τοῦ ἡλιοφωτισμένου δρόμου. Ἀπὸ παρακάτου ἀκούστηκε πάλι ἡ φωνὴ τοῦ στραβοῦ.

«νὰ ὑστερεῖται ὁ ἄνθρωπος
τὴν λάμπιν τοῦ ἡλίου»

Μὰ εἶχε κάτι παράτονο τώρα αὐτὴ ἡ ψαλμουδιά, ἔτσι ξένη καὶ ἀδιάφορη ἀντήχησε καὶ χάθηκε δλότελα. Μέσα ἀπὸ τὸν ὑπόκωφο βόγγο ποῦβγαίνει ἀπὸ τὸ σπιτάκι, ποὺ ἀπόξω στεκότανε ἀκόμα τὸ κάρρο βαρυνφορτωμένο μὲ τ’ ἄλογο ποὺ λαχάνιαζε σκυφτὸ μὴ φωνὴ ἀπελπισμένη ξεχώρισε, πετάχτηκε ψηλὰ ἐσκίζοντας τὸν ἀέρα καὶ τὴ λάμπη τοῦ ἡλίου:

«Παίδι μου!»

Καὶ διὰ μᾶς μέσα στὴ λάμπη τοῦ ἡλίου ἓνα κατ’άμανθο πουλι ἦρθε καὶ κούρνιασε ἀπάνω στὰ κεραμίδια τοῦ φτωχοῦ σπιτιοῦ καὶ σὰ νὰ τὸ σκέπασε ὀλόκληρο μὲ τὶς μαῦρες τοᾶ πτεροῦγες.

Β. ΔΟΥΚΑΣ

ANANDA COOMARASWAMY

Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΙΝΔΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΥΤΥΧΙΑ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΤΗΤΑΣ

Κάθε φυλή προσφέρει την ουσιαστική συμβολή της στον παγκόσμιο πολιτισμό, ἐφ' ὅσον βαθμῆδόν παίρνει μορφή και αὐθιγὰ παρξία. Ὁ χαρακτήρας πού ἀποκτᾶ, φθάνοντας στή λύση τῶν προβλημάτων της ἀφοῦ περάσει δοκιμασίες, εἶνε πολύτιμο δῶρο πού προσφέρει καθεμιᾷ στον κόσμο. Ἐτσι ἡ οὐσιαστική συμβολή της 'Ινδίας εἶνε ἀπλῶς ὅ,τι ἔχει τὸ Ἰνδιάνικο· και θὰ ἦταν μέγας γι' αὐτὴν ἐξευτελισμός ἂν ἔδινε, ἢ της κολοῦσαν οἱ ἄλλοι, ὡς ἰδιαιτέρο χαρακτήρα της ἓνα κοσμοπολιτικὸ βερνίκι, γιατί τότε θ' ἔπαρουσιάζοταν στον κόσμο μὲ ἀδειανὰ χέρια.

Πρὶν ἐξετάσουμε ποῖο εἶνε τὸ κυριότερο χαρακτηριστικὸ της προσφοράς αὐτῆς, πρέπει νὰ ἔχουμε ὑπ' ὄψι πὼς σὲ καμιὰ φυλή δὲν συναντᾶται ἐμπειρία πού νὰ εἶνε ἀπόλυτα ξεχωριστὴ και μοναδική. Στις λεπτομέρειες κυρίως βρίσκουμε κάποια ἐκλεκτικότητα, ἀλλὰ ὄχι και ἰδιαιτέρη διαφορὰ στ' ἀνθρώπινα συναίσθηματα. Ἄν πάρουμε τὸν κόσμο ὡς οἰκογένεια ἀπὸ ἔθνη, θὰ ἀντιληφθοῦμε καλύτερα τὴ θέση της 'Ινδίας θεωρώντας την ὡς τὸ πρωτοπαίδι πού ναι μὲν δὲν ἔχει πιά τὴν ὄρμη και τὸ ἐπιχειρηματικὸ πνεῦμα της νεότητος, ἀλλὰ δοκίμασε πολλά, και πολλὰ ἔλυσε προβλήματα, πού νεότερες φυλές τώρα μόλις τ' ἀντιμετωπίζουν. Ἡ καρδιά, ἡ οὐσία ἀκριβῶς της Ἰνδικῆς ἐμπειρίας ἔγκειται στή σταθερὴ διαίσθηση περὶ της ἐνότητος κάθε Ζωῆς και στήν ἐνστικτώδη και ἀκλόνητη πεποίθηση πὼς τὸ ὑπέρτατο ἀγαθὸ και ἡ ὑπέρτατη ἐλευθερία βρίσκονται στήν ἀναγνώριση αὐτῆς της ἐνότητος. Ἐκεῖνο πού μπορεῖ νὰ προσφέρει ἡ 'Ινδία στον κόσμο εἶνε ἡ φιλοσοφία της. Βέβαια, τὴ φιλοσοφία αὐτὴ δὲν τὴν ἀγνοοῦν οἱ ἄλλες—εἶνε ἐξ ἴσου τὸ εὐαγ-

γέλιο τοῦ Ἰησοῦ και τοῦ Μπλαίηκ, τοῦ Λάο-Τσὲ και τοῦ Ρουμί—, μὰ πούθενά ἄλλοῦ δὲν ἐχρησίμευσε γιὰ βάση οὐσιαστικῆς της κοινωνιολογίας και της παιδείας, ὅπως στήν 'Ινδία.

Κάθε φυλή ἔχει νὰ λύσει τὰ προβλήματα τὰ δικὰ της και της ἐποχῆς της. Δὲν θέλω νὰ πῶ πὼς οἱ παλαιῆς Ἰνδικῆς λύσεις πού δόθηκαν στὰ ἰδιαιτέρα προβλήματα της 'Ινδίας, ὅσο πολυάριθμα και ἀνεκτίμητα κι' ἂν εἶνε τὰ μαθήματα πού μποροῦμε νὰ βγάλουμε ἀπ' αὐτές, εἶνε δυνατὸν νὰ ἐφαρμοσθοῦν ὅπως εἶνε στις σημερινῆς συνθήκες. Θέλω νὰ πῶ μονάχα πὼς οἱ 'Ινδοὶ ἔνωσαν πῶς δυνατὰ ἀπ' τοὺς ἄλλους τὸ νόημα και τὸν βασικὸ σκοπὸ της Ζωῆς, και πῶς στοχαστικά ἀπ' τοὺς ἄλλους ὀργάνωσαν τὴν κοινωνία γιὰ νὰ φτάσουν τὸν καρπὸ της Ζωῆς· και τὴν ὀργάνωση αὐτὴ τὴν ἐσχεδίασαν ὄχι γιὰ τὴν ὠφέλεια μιᾶς τάξης μονάχα, ἀλλὰ—γιὰ νὰ μεταχειρισθοῦμε σύγχρονη φρασεολογία—γιὰ νὰ ζητήσουν ἀπ' τὸν καθένα ἀνάλογα μὲ τις ικανότητές του και νὰ δώσουν στον καθένα ἀνάλογα μὲ τις ἀνάγκες του. Ἰσαμε ποῖο σημεῖο τὸ ἐπέτυχαν αὐτὸ οἱ ρικι, εἶνε ζήτημα ἀντιλήψεως. Δὲν πρέπει νὰ κρίνουμε τὴν κοινωνία της 'Ινδίας, και προπάντων τὴ στιγμή αὐτὴ της παρακμῆς της, σὰν νὰ ἐνσάρκωνε πραγματικά τις κοινωνικῆς ιδέες τῶν Βραχμάνων· ἐν τούτοις, και μὲ ὅλες τις ἀτέλειές της, και ἡ σημερινὴ Ἰνδικὴ κοινωνία ξεπερνᾶει κατὰ πολὺ ὅλες τις κάθε λογῆς κοινωνικῆς ὀργανώσεις πού ὑπάρχουν ἄλλοῦ, και στέκει ἀπειρῶς ψηλότερα ἀπὸ ὅ,τι ὀνομάζουμε μεῖς «νεώτερον πολιτισμὸ». Κι ἂν πεῖς πὼς ἡ γνώμη αὐτὴ εἶνε ἀστήρικτη—ἂν και πλείστοι Εὐρωπαῖοι και ἀγγλοαθημερμένοι 'Ινδοὶ παραδέχονται τὸ ἐναντίον—

δασκαλίας, τούτο ὀφείλεται κυρίως σ' ἓνα κλόβολο δεσποτισμὸ, και πὼς τὴν ἠθικὴ τάξη πού ἔβαλε ἓνας σοφὸς μονάρχης μποροῦν νὰ τὴν χαλάσουν οἱ διάδοχοί του. Ποτὲ ὁ Βουδισμός, ὅσο ξέρω, δὲν ἐπροσπάθησε νὰ ἀποτυπώσει ἓναν καταστατικὸ χάρτη ἢ νὰ ὀργανώσει τὴν κοινωνικὴ τάξη. Αὐτὸ ἀκριβῶς ὁμως ἔδοκίμασαν οἱ Βραχμάνοι μὲ διάφορους τρόπους και τὸ πραγματοποιήσαν κατὰ μέγα μέρος· και ἡ ἐφαρμογὴ πού ἔκαμαν της θρησκευτικῆς φιλοσοφίας στὰ προβλήματα της κοινωνιολογίας εἶνε τὸ ζήτημα πού θὰ πραγματοποιήσουμε ἐδῶ.

Τὴ λύση τῶν τελικῶν προβλημάτων της Ζωῆς τὴν ἔδωκαν οἱ πρῶτες «Οὐπανισάντ». Εἶνε ἓνα εἶδος Μονισμοῦ ἀπόλυτου (κατὰ τὸν Σανκαρασάρυα) ἢ τροποποιημένου (κατὰ τὸν Ραμκνούγια). Θερμὸι θιασῶτες της διδασκαλίας περὶ της Ἐνότητος ἢ Ἀνεξαρτησίας πάσης Ζωῆς, οἱ Οὐτοπιστῆς-Βραχμάνοι ἐπεχείρησαν νὰ θεμελιώσουν σ' αὐτὴ τὴ βάση μιὰ κοινωνικὴ τάξη. Στις μεγάλες ἐποποιίες (τὴ «Μαχαβαράτα» και τὴ «Ραμαϊάνα») ἐπαρουσίασαν τὴν κοινωνικὴ τάξη πού ἤθελαν σὰν νὰ εἶχε ὑπάρξει πραγματικά σὲ κάποια χρυσὴ ἐποχὴ, και ἔβαλαν στὸ στόμα τῶν ἐπικῶν ἡρώων τους ὄχι μονάχα τὴ δικὴ τους τὴ φιλοσοφία, ἀλλὰ και τὴ θεωρία της πρακτικῆς ἐφαρμογῆς της—τὴν τελευταία αὐτὴ περὶ πάντων στοὺς μακροὺς λόγους τοῦ Βίσμα ὅταν πεθαίνει. Οἱ ἥρωες αὐτοὶ ἔγιναν τύποι ιδεῶν γιὰ νὰ χρησιμεύσουν ὡς ὄδηγοὶ στίς ἀκόλουθες γενεές, γιατί μὲ τὴ λατρεία τῶν Ἡρώων ἔγινε, ἀπὸ σκοποῦ, ἡ μόρφωση της 'Ινδίας. Στὴ «Νταρμασάστρα» τοῦ Μανού, και στήν «Αρθασάστρα» τοῦ Σανακῦ—τὰ ἀξιολογότερα ἴσως κοινωνικὰ ντοκουμέντα πού ἔχει ὁ κόσμος—παρουσιάζουν τὴν εἰκόνα της ιδεαστῆς κοινωνίας, καθορισμένης ἀπὸ τὴν ἐποψὴ τοῦ νόμου. Μὲ αὐτὰ και μὲ ἄλλα ἐπραγματοποίησαν ὅ,τι δὲν ἔγινε σὲ κανένα μέρος τοῦ κόσμου, βάζοντας τὴ θρησκευτικὴ φιλοσοφία γιὰ οὐσιώδη και καταληπτὴ βάση της λαϊκῆς ἀγωγῆς και της διακυβέρνησης τοῦ ἔθνους.

Ποῖα εἶνε τώρα ἡ βραχμανικὴ ἀντιληψὴ περὶ της Ζωῆς; Ὁ ἀπαιτούμενος καιρὸς πολὺς γιὰ νὰ δώσω κανεὶς ἀπάντηση σ' αὐτὸ τὸ ἐρώτημα, γιὰ νὰ ἐξηγήσει τὴν Ἐπιστήμη τοῦ Ἐγῶ(!), πού εἶνε ἡ θρησκεία και ἡ

φιλοσοφία της 'Ινδίας. Εἶπαμε και παραπάνω πὼς ἡ ἐπιστήμη αὐτὴ δέχεται τὴν ἐνότητα κάθε Ζωῆς—μιὰ μόνη πηγὴ, μιὰ μόνη οὐσία, ἓνας μόνος σκοπὸς—και θεωρεῖ τὴν πραγματοποίησιν της ἐνότητος αὐτῆς ὡς τὴν εὐδαιμονία, τὴ σωτηρία, τὴν ἐλευθερία, τὸ ὑπέρτατο ἀγαθὸ, τὸν τελικὸ σκοπὸ της Ζωῆς. Γιὰ τοὺς 'Ινδοὺς φιλοσοφους, αὐτὸ εἶνε ἡ αἰώνια ζωὴ: ὄχι ἡ αἰωνιότητα στὸ χρόνο, ἀλλὰ ἡ ἀναγνώριση, ἐδῶ κάτω και τώρα, πάντων τῶν πραγμάτων στὸ Ἐγὼ και τοῦ Ἐγῶ στὸ Πᾶν. «Τρέφω στήν καρδιά μου, ἀπάνω ἀπ' ὅλα», λέγει ὁ Καμπίρ, πού μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ πὼς μιλάει στὸ ὄνομα της 'Ινδίας, «τὴν ἀγάπη ἐκεῖνη πού μὲ κάνει νὰ ζῶ ἀπεριόριστη ζωὴ σ' αὐτὸν τὸν κόσμο». Ἡ ἀξεχώριστη ἐνότητα τοῦ ὕλικου και τοῦ πνευματικοῦ κόσμου ἀποτελεῖ τὸ θεμέλιο της Ἰνδικῆς ἀγωγῆς και καθορίζει τὸν χαρακτήρα τοῦ κοινωνικοῦ ιδεώδους της.

Ἄλλὰ πὼς πῆραν οἱ Βραχμάνοι τις διαφορῆς ἐκφάνσεις της Ζωῆς; Ποιὰ στάση ἔλαβαν μπροστὰ στὰ ἐγωϊστικὰ αἰτία ἀπὸ τὰ ὅποια ὀδηγοῦνται τὰ άτομα κατὰ τὸ πλεῖστον; Πὼς ἐπραγματεύθηκαν τὸ πρόβλημα τοῦ κακοῦ; Καλὰ, ἀνακάλυψαν τὴ θρησκεία τὴν Αἰωνιότητα (Nirguna Vidyâ) ἀλλὰ τί γίνεται ἡ θρησκεία τοῦ χρόνου (Saguna Vidyâ);

Τὸ κριτικὸ σημεῖο γιὰ τὴ θρησκευτικὴ κοινωνιολογία εἶνε ἐκεῖνο κατὰ τὸ ὅποῖον ὁ Ἰδεολόγος στήν ὄριμη ἡλικία (οἱ ψυχῆς εἶνε ἰδεολόγες στὰ γηρατειὰ τους, ἐνῶ οἱ νέες μωυπάζουν) πρέπει νὰ μπορέσει νὰ θυμηθεῖ τὴ νεότητά του και νὰ λάβει ὑπ' ὄψη τί τὸν ἐνδιέφερε και τὸν ἐκινούσε τὸν καιρὸ της πνευματικῆς του ἀνωριμότητος. Ἄν δὲν τὸ κατορθώσει, ἀποκλείει τὴν θρησκεία ἀπὸ τὴν καθημερινὴ ζωὴ και δημιουργεῖ τὴ βλαβερὴ διάκριση σὲ ἱερά και σὲ βέβηλα· ἂν τὸ πετύχει ὁμως, φωτίζει τὴν καθημερινὴ ζωὴ μὲ της θρησκείας τὸ οὐράνιο φῶς.

Μπορεῖ κανεὶς νὰ θεωρήσει τὴ ζωὴ ἢ τις ζωές τοῦ ἀνθρώπου σὰν νὰ σχηματίζει καμπύλη, ἓνα τόξο «πέρας μὲς στὸ χρόνο» μὲ χορδὴ τὴ διάρκειά της ἀτομικῆς θέλησης της Ζωῆς. Ἡ ἀνηφορικὴ κίνηση της καμπύλης αὐτῆς—ἡ ἐξέλιξη, ὁ Δρόμος

φαλαῖο και τὸ ἐγωϊστικὸ ἐγὼ (jivâtman.) ἢ πνευματικὴ ἐλευθερία, πού ἀποτελεῖ τὸν πραγματικὸ σκοπὸ, εἶνε τὸ Ἐγὼ ἐλευθερωμένο ἀπὸ τὸ ἐγωϊστικὸ ἐγὼ.

(1) Συμβατικά οἱ 'Ινδιανιστῆς γράφουν τὸ ἀνώτερο Ἐγὼ, τὴ θεία φύση (paramâtman), μὲ κε-

πνημα του συναισθήματος της αγάπης προς την οικογένεια και την πατρίδα. Αυτοί συνολικά, εινε οι «βουλμιώντες» του Μπλαίηκ, οι «σκλάβοι» του Νίτσε. Κατόπιν έρχεται ο μικρότερος αλλά σπουδαίος ακόμα αριθμός των έναρέτων που τη διαγωγή τους την κανονίζει πλατιά το συναίσθημα του καθήκοντος, μα που η έσωτερική τους ζωή εινε διαρκώς πεδίο μάχης μεταξύ του παλαιού ανθρώπου και του νέου. Οι άνθρωποι του τύπου αυτού κινούνται από την αγάπη προς την έξουσία και τη φήμη και από μια κατά το μάλλον ή ήττον ευγενικά φιλοδοξία, αλλά και από γενναίωφρονα αγάπη προς την ανθρωπότητα. 'Ο τύπος αυτός σπανίως έχει πανανθρώπινες βλέψεις· οι βλέψεις του εινε στενές αλλά και άνιδιοτελείς. Σε μεγάλες κρίσιμες περιστάσεις οι άνθρωποι αυτοί ξεφανερώνουν την αληθινή τους φύση και αν προόδεψαν περισσότερο ή λιγότερο από ό,τι φαινόταν. 'Αλλά ελοι αυτοί, επειδή μόλις και γεύονται την ελευθερία, έχουν ανάγκη ακόμη να οδηγούνται από κανόνες. Τέλος έρχονται, σε πιδ πολύ περιορισμένον αριθμό, οι μεγάλοι άνδρες—ήρωες, σωτήρες, άγιοι, άβιατα—που πέρασαν έριστικά την περίοδο της κρίσης και έφτασαν στην ειρήνη, η τουλάχιστον έφτασαν στη συμπωματική και άδιαφιλονίκητη έπόπτευση της Ζωής ως ένός 'Ολου. Εινε οι «Δημιουργικοί» του Μπλαίηκ, οι «Κύριοι» του Νίτσε (1), οι αληθινοί Βραχμάνοι, και έχουν κάτι από τη φύση του 'Υπερανθρώπου και του Μποντισάτβα. Οι πράξεις τους κανονίζονται από την αγάπη τους και τη σοφία τους, και όχι από κανόνες. Μέσα στον κόσμο, αλλά χωρίς ν' άνηκουν σ' αυτόν, εινε το άνθος της ανθρωπότητας, οι οδηγοί μας και οι διδάσκαλοί μας.

Αυτές οι τάξεις αποτελούν τη φυσική ιεραρχία της ανθρώπινης κοινωνίας. Οι Βραχμάνοι κοινωνιολόγοι είχαν την απόλυτη πεποίθηση πως, σε μια ιδεώδη κοινωνία,

δηλαδή οργανωμένη κανονικά από τον άνθρωπο για την πραγματοποίηση του σκοπού του, όχι μονάχα ο καθένας μπορεί να βρει το στάδιο που απαιτεί η πνευματική του τάξη, αλλά πρέπει και οι καλύτεροι και οι σοφότεροι να κυβερνούν. Τους φαίνεται αδύνατο μια ιδεώδης κοινωνία να έχει βάση άλλη από άριστοκρατική, αλλά η άριστοκρατία να εινε διανοητική. Έχοντας την απόλυτη πεποίθηση στην κληρονομικότητα του αίματος και της μόρφωσης, έννοουσαν την ίδρυση μιας ιδεώδους κοινωνίας επάνω στην υπάρχουσα ήδη βάση της επαγγελματικής τάξης. «'Αφού μπορούμε», σκέφτηκαν, «να καθορίσουμε τις φυσικές τάξεις, ως προσδιορίσουμε λοιπόν στην καθεμιά τα ιδιαίτερα της καθήκοντα και την ιδιαίτερη τιμή της· τουτό θα διευκολύνει την κατάλληλη κατανομή της άναγκαίας εργασίας, θα εξασφαλίσει τη μετάδοση του κληρονομικού ταλέντου από δάσκαλο σε μαθητή, θα παραμερίσει κάθε πιθανότητα κοινωνικής φιλοδοξίας, και θα προσφέρει σε κάθε άτομο τη γνώση που χρειάζεται και τη δραστηριότητα που χρωσται στην κοινωνία».

'Επίστευαν πως, σύμφωνα με κάποιον φυσικό νόμο, το άτομοκ' εγώ γεννιέται πάντα η σχεδόν πάντα μέσ' το περιβάλλον που του ταιριάζει. 'Αν έπεφταν έξω, ως βρούν άλλοι κανένα καλύτερο τρόπο να επιτύχουν τα ίδια τέλη. Δέν λέω πως εινε αδύνατο, αλλά δύσκολο εινε ν' άρνηθεί κανείς πως το σύστημα τάξεων των Βραχμάνων έτλησισε περισσότερο από κάθε άλλο στην ιδέα μιας κοινωνίας που δέν ζητάει να πραγματοποιήσει την ισότητα στον ανταγωνισμό παρά θεωρεί τα συμφέροντα του καθενός ως ίσης αξίας. Σ' εκείνον που δέχεται την διαφορά ηλικίας των ανθρώπινων ψυχών, αυτό βέβαια φαίνεται ως ο μόνος αληθινός κομμουνισμός.

(Στο έρχόμενο το τέλος).

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ

ΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΑ

ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΔΑΣΚΑΛΟΙ.—Στη «Σχολική πράξη» ο κ. Δ. 'Αλεξάνδρου, ήγουν ο κ. Δ. Γληνός συζητά, όχι πάντα με πραγματικά πρόσωπα, τα προβλήματα της παιδείας. 'Η πρόθεσή του βέβαια είναι να τα διαφωτίσει και προσπαθώντας να πειύχει αυτό τον διαφωτισμό κατέληξε στο συμπέρασμα «πως ο αληθινός εργάτης της παιδείας πρέπει να είναι σοσιαλιστής».

Για να φθάσει στο συμπέρασμα αυτό έδωσε πρώτα τρεις τύπους δασκάλου. 'Ο πρώτος είναι ο έπαγγελματίας που κάνει εθουνείδητα τη δουλειά του ακολουθώντας πιστά τα επίσημα προγράμματα κ' άδιαφορώντας για τη μετασχολική ζωή του παιδιού. 'Ο δεύτερος παίζει το ρόλο του ήθικοπλάστη, κ' ένδιαφέρει να γίνει το παιδί καλός πολίτης και προς τουτό του παρέχει ήθικά πρότυπα και τον εαυτό του για παράδειγμα. 'Ο τρίτος προχωρά περισσότερο πιστεύει πως είναι άναμορφωτής, άγιαπ' το παιδί και τον άνθρωπο κ.τ.λ. Και ενώ άφίνει για μια στιγμή τον πρώτο δάσκαλο λέει πως και ο δεύτερος και ο τρίτος είναι ουτοπιστές γιατί οι ήθικες αξίες που θέλουν να μπάσουν στην ψυχή του παιδιού, να μην λείπει ψέματα λόγου χάρι, να μην κλέβει, να σέβεται τον εαυτόν του και τους άλλους, ν' αγαπάει τον πλησίον του κ.λ.π. δέν μπορούν να υψοβολήσουν στην ψυχή του αν δέν συντρέξουν «ορισμένες κοινωνικές καταστάσεις». 'Επίσης λέγει πως αν «έβλεπαν τις καθαυτό κοινωνικές αξίες (δικαιοσύνη, ελευθερία, αδελφούνη, ισότητα κ.λ.π.) και προχωρούσαν στη πραγμάτωση μιας μονάχα απ' αυτές τις αξίες θα έβλεπαν όλόκληρο το κοινωνικό πρόβλημα υψωμένο μπροστά τους». Και βγάξει το συμπέρασμα πως η θα πιστέψουν ότι μέσα στο σημερινό κοινωνικό καθεστώς μπορούν να πραγματοποιηθούν αυτές οι αξίες και τότε μπορεί αυτός ο δάσκαλος που πιστεύει σε κάτι τέτοιο να είναι συντηρητικός, η θ' άναγνωρίσουν «πως η σημερινή κοινωνική κατάσταση ούτε πραγματική, ούτε μπορεί να πραγματοποιήσει μια ανθρώπινη ήθική τάξη και τότε θα ζητήσουν και θα δούψουν για την αλλαγή της».

Κατά τον κ. Γληνό Tertium non datur. 'Η το ένα η το άλλο.

Κατ' αρχήν είμαστε σύμφωνοι. Κανείς δέν βρίσκει—τέτοια περίπτωση δέν έχει να δείξει η ιστορία—ώραία την κοινωνική κατάσταση. 'Ολοι έχουν κάποιο παράπονο κ' όλοι ποθούν μια αλλαγή. 'Η έλπίδα λέει σ' όλους τους ανθρώπους πως το αύριο πρέπει να είναι καλλίτερο από το σήμερα. 'Οτι υπάρχουν κακά, άδικίες, άσημίες, άηθικότητες σ' αυτό είμαστε σύμφωνοι. 'Ακόμα και στον πόθο της αλλαγής είμαστε σύμφωνοι. Μα ο κ. Γληνός προχωρεί και λέει, πως καθένας που ποθεί αυτή την αλλαγή πρέπει να είναι σοσιαλιστής. 'Εδώ δέν έχει δίκιο. 'Εδώ και χρόνια σοσιαλιστής λέγονταν κάθε άνθρωπος που ποδούσε τη βελτίωση της κοινωνίας. Αυτό όμως ήταν αισθηματικός σοσιαλισμός. Σήμερα δέν συμβαίνει αυτό. Σήμερα όταν λέμε σοσιαλισμό έννοούμε ένα σύστημα φιλοσοφικό, οικονομικό, πολιτικό, έπιστημονικά καθορισμένο. Πρέπει λοιπόν να ξετάσωμε αν τουτό το σύστημα φέρνει την αλλαγή η ά' είναι η άλλη όψη του καπιταλισμού. 'Αν αληθινά κρύβει βαθύτερο ήθικό στοιχείο η αν άπορρέει από τις ίδιες κατώτερες άφορμές, τα ίδια χυδαία πάθη που γέννησαν τον καπιταλισμό. Κι' όταν ο σοσιαλισμός άντικρύζει στη βάση του τη θεωρητική κ' ακόμα περισσότερο στην πρακτική εφαρμογή του τέτοιες άντιρροήσεις δέν μπορεί κάθε δάσκαλος που δέν τούμινε καιρός η για άλλους λόγους δέν μπόρεσε να μελετήσει και να κατανοήσει αυτό το σύστημα να είναι σοσιαλιστής μόνο και μόνο επειδή ποθεί μίαν αλλαγή και άγανακτεί για κάθε άδικία και κάθε άηθικότητα. 'Αλλοίμονο αν οι δάσκαλοι ησαν τόσο άφελεις ώστε να πιστεύουν πως επειδή ποθούν δικαιοσύνη και γενικά κοινωνική βελτίωση δέν έχουν άλλο να κάνουν παρά να όρκιστούν πίστη στον κ. Γληνό, στην κ. Άυρα Θεοδοροπούλου, στον κ. Σωτηρίου, σε μερικούς νεανίσκους και στις ιδέες τους. Μεγάλη η άξίωση του κ. Γληνού, μα ο δάσκαλος και νου έχει και κρίση και όταν θα ποθήσει την αλλαγή όχι από φιλοδοξία, ούτε για δημοσκοπία, ούτε για να βγει από άπραξία αλλά γιατί θα έχει ξυπνήσει μέσα του αληθινό αισθημα άγάπης για τον άνθρωπο και πόθος δικαιοσύνης, τότες θά σκεφθεί πολύ που θα πάει και με τι πράμα και με ποιόν τρόπο θ' αλλάξει ό,τι υπάρχει γύρω του. Και τότες ένα βαθύτερο ανθρώπινο ψυχικό κριτήριο θα τον κάνει να νοιώσει τα πρόσωπα και πράγματα, ν' αγαπήσει την γόνιμη και πρακτική

(1) Τα «Βασιλόπουλα» του Gobineau. (Σημ. Μετ.).

(*) Μανού, X, 126.

καὶ δὲν τὸν ἀπασχολοῦν πιά παρὰ οἱ λεπτομέρειες μιᾶς κανονικῆς ζωῆς. Ἔχομε ὅμως καμιὰ ὁμοιότητα μεῖς μετὰ τὰ Ἑλβετικά καντόνια ποὺ μπορεῖ ἐπὶ ἓνα μῆνα νὰ τ' ἀπασχολεῖ ἕνας δεκάλεπτος φόρος πάνω στὸ βούτυρο; Καὶ τὴ στιγμή πού τὰ μεγάλα προβλήματα τοῦ τόπου μας δὲν ἐλύθησαν τὴ στιγμή πού ἐκκρεμει τὸ πολιτικὸ, ποὺ ἕνα μεγάλο κόμμα δὲν ὀρκίστηκε πίστη στὸ πολίτευμα, ποὺ περιμένει τὴν εὐκαιρία νὰ ρθεῖ στὴν ἐξουσία γιὰ τὸ ἀνατρέψει, τὴ στιγμή πού ὁ πόθος τοῦ αὐτοῦ δὲν εἶναι κρυφός ἀλλὰ φανερός καὶ τονίζεται κάθε μέρα στὶς στήλες τῶν ἡμερησίων ποὺ υποστηρίζουν τὴν μερίδα αὐτή, γιὰ ποιά γαλήνη μπορεῖ νὰ μιλήσει κανεὶς; Συνεργάστηκαν βέβαια τὰ πολιτικὰ κόμματα. Ἡ συνεργασία ὁμως αὐτὴ διόλου δὲν ἔλυσε τὰ ζητήματα. Ἀπλῶς ἀνέβαλε τὴ λύση τους. Ἦταν μιὰ συμφωνία ὅχι νὰ σφυστοῦν τὰ ζητήματα ἀλλὰ νὰ ξεχαστοῦν γιὰ ἕνα μικρὸ διάστημά. Δὲν περνοῦσε ὅμως ἡ μικρότερη εὐκαιρία καὶ τὰ ζητήματα ἔρχονταν στὴν ἐπιφάνεια καὶ χιλιά δυὸ πράματα προδίδαν πὼς μέσα στὴν ψυχὴ τοῦ κόσμου τὸ πάθος περιέμετε τὴν εὐκαιρία νὰ ἐκδηλωθεῖ. Ἡ πληγὴ ὑπῆρχε λοιπὸν καὶ ἀντὶ νὰ πυροοεῖ πρὸς τὰ ἔξω ἀνοίγονταν βαθύτητα. Ἦταν γαλήνη ὅμως αὐτὴ ἡ σωπὴ ἢ νοσηρὴ ἀποτελμάτωση; Καὶ τὸ νὰ βγεῖ ἡ χώρα ἀπὸ μιὰ τέτοια ἀποτελμάτωση ἔστω καὶ ἂν προέκυπτε νὰ ἀντικρούσει ἕναν ὅξυ ἐκλογικὸν ἀγῶνα εἶναι ταραχὴ ἢ εἶναι ἀφύπνιση ζωτικότητας ποὺ δίχως αὐτὴν οὔτε ζοῖν οὔτε προχωροῦν οἱ λαοί; Εἶναι ὀπισθοδρομικὴ ἢ εἶναι ἕνα θετικὸ βῆμα πρὸς τὴ λύση τῶν προβλημάτων ἐκείνων ποὺ ἂν δὲν λυθοῦν καμιὰ γαλήνη πραγματικὴ δὲν μπορεῖ νὰ βασιλέψει στὸν τόπο. Καὶ ὅταν διαπιστώνεται πὼς ἡ λύση αὐτὴ εἶναι ἡ μόνη προϋπόθεση κάθε γαλήνης, ποῖς μπορεῖ ν' ἀρνηθεῖ στὸν πολιτικὸν κάθε δρᾶση πού θὰ ὄθει πρὸς αὐτὴ τὴ λύση ὅταν μάλιστα ἔχει κανεὶς ὑπ' ὄψιν του πὼς ἡ διατήρηση μιᾶς ἀποτελματωμένης κατάστασης, ἢ συνέχιση συμβιβασμῶν μποροῦν νὰ ὀδηγήσουν σὲ πλήρη χρεοκοπία ἕνα νεαρὸ πολίτευμα καὶ νὰ φέρει μετὰ τὴ χρεοκοπία αὐτὴ τὸ σάλο μιᾶς πολιτικῆς ἀλλαγῆς ποὺ θὰ στηριχτεῖ σὲ μιὰ νέα τάξη πραγμάτων. Πὼς λοιπὸν ὅσοι ἀληθινὰ ποθοῦν τὴ γαλήνη μπορεῖ νὰ εἶναι ἀντίθετοι σὲ μιὰ τέτοια κατεύθυνση καὶ τὶ ἄλλο ἔκαμε ἢ παρουσία καὶ ἡ ἀνάμιξη τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν φιλελευθέρων παρὰ νὰ τοποθετήσῃ μπροστὰ στὰ μάτια μας τὰ προβλήματά μας καὶ νὰ μᾶς θυμίσει πὼς ἡ σιώνια ἀναβολὴ τῆς λύσης τους δὲν ἀσφαλίζει τὴν ἡσυχία ἀλλὰ ἐγκυμονεῖ καὶ βαθύτερους μελλοντικὸς κινδύνους καὶ πῶς σύντομος μετὰ τὴν ἀπειλὴ πάντα ἀνάμιξης τῶν στρατιωτικῶν.

Αὐτοὶ λοιπὸν στάθηκαν οἱ βαθύτεροι λόγοι ποὺ

ἔκαμαν τὸν κ. Βενιζέλο ν' ἀνακατωθεῖ πάλι στὴν πολιτικὴ. Καὶ θὰ θέλαμε αὐτοὺς τοὺς λόγους ὡμὰ καὶ καθαρὰ νὰ τοὺς πεῖ δίχως κανένα δισταγμὸ καὶ δίχως προσχήματα ποὺ δημιουργοῦν σφαλερῆς ἐντυπώσεις. Καὶ στὸ σημεῖο αὐτὸ ἡ ἀπορία μας μένει πάντα ζωηρὴ γιὰτὸ κ. Βενιζέλος δὲν προχώρησε πρὸς ὁμοίστες καὶ καθαρότερες ἐξηγήσεις.

Ὡστόσο στὸ δεύτερο λόγο ποὺ ἐξεφώνησε στὴ λέσχη τῶν φιλελευθέρων στίς 29 περασμένου στάθηκε περὶ κατηγορηματικὸς καὶ ἡ δὴλωσή του πὼς δὲν ἐνδιαφέρεται γιὰ τὸ ἀξίωμα τοῦ προέδρου τῆς Δημοκρατίας ἀλλὰ θέλει νὰ κυβερνήσῃ, δικαιολογεῖ καὶ τὴν ἀνάμιξή του καὶ τὴν ὑπόσχεση ποὺ ἔδωσε πὼς σὲ τέσσερα χρόνια θὰ ἀναδημιουργήσῃ τὸν τόπο.

Ἡ ἐπέμβαση τοῦ κ. Βενιζέλου καὶ ἡ παραίτηση τοῦ κ. Καφαντάρη ἀπὸ τὴν ἀρχηγία τοῦ κόμματος τῶν φιλελευθέρων ὀδήγησαν στὴν κυβερνητικὴ κρίση. Ἡ κρίση αὐτὴ βάσταξε ἕνα δεκάημερο περίπου. Στὴν ἀρχὴ ὁ κ. Μεταξᾶς ἐδίλωσε πὼς δὲν ἔννοει νὰ συμπράξει μετὰ κυβερνήση πού θὰ στηρίζονταν στὴν ψήφο ἢ στὴν ἀνοχή τοῦ κόμματος τῶν φιλελευθέρων. Ἐπειδὴ πάλι τὸ κόμμα τῶν φιλελευθέρων δὲν θὰ συγκέντρωνε τόση πλειοψηφία ὥστε νὰ σταθεῖ μέσα στὴ βουλὴ ὁ κ. Βενιζέλος ἂν ἀνελάμβανε θὰ ζητοῦσε τὴν διάλυση τῆς βουλῆς. Τοῦτο ὅμως οἱ λαϊκοὶ τὸ χαρακτηρίζουν λύση πραξικοπηματικὴ καὶ ὁ ὅτιος ὁ κ. Βενιζέλος εἶχε τονεῖσει πὼς ὁ πρόεδρος τῆς δημοκρατίας πρέπει νὰ ἐξαντλήσῃ κάθε μέσο πρῶτα γιὰ νὰ πετύχει μιὰ κοινοβουλευτικὴ λύση καὶ μόνον ἂν ἔβλεπε πὼς ἡ βουλὴ δὲν μποροῦσε νὰ δώσει κυβερνήση ἔπρεπε νὰ διαλύσει τὴ βουλὴ καὶ νὰ προχωρήσῃ πρὸς ἐκλογές γιὰ νὰ μῆναι ὁ τόπος ἀκυβέρνητος.

Τέλος ὕστερ' ἀπὸ πολλές συνηνοήσεις ἀπέσυρε τὴν παραίτησή της ἡ κυβερνήση ἢ ὁποῖα θὰ ἐφανεύθηε στὴ βουλὴ μετὰ τὴν ὑποστήριξη τοῦ κόμματος τῶν Φιλελευθέρων.

Κύριο ἔργο της θὰ εἶναι νὰ ψηφίσει ὅσο μπορεῖ συντομότερα τὸ νόμο περὶ Γερουσίας νὰ θεματίσει τὴν ὑπόθεσιν τοῦ δικτάτορα, νὰ κανονίσει τὰ δημόσια ἔργα κ. ἄ. Γενικὰ πιστεύεται πὼς ἡ λύση αὐτὴ εἶναι προσωρινὴ καὶ πὼς μονάχα οἱ ἐκλογές εἶναι προσωρισμένες νὰ δώσουν μιὰ κυβερνητικὴ σταθερότητα στὸν τόπο.

K. ΜΠ...

ΔΙΟΡΘΩΜΑΤΑ

Στὴν σελίδα 449 καὶ κάτω ἀπὸ τὴν εἰκόνα τοῦ Γκόγια ἀντιαὐτοβιογραφία νὰ διαδαστεῖ αὐτοπροσωπογραφία.

**ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΠΥΡΣΟΣ Α.Ε.
ΜΕΓΑΛΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ**

Τὸ σημαντικώτερον μνημεῖον τῆς Νεοελληνικῆς ἑκατονταετίας. Συντάσσεται ὑπὸ 700 Ἑλλήνων ἐπιστημόνων, λογίων καὶ συγγραφέων. Διευθύνεται ὑπὸ ἐπιτροπῆς ἐκ Καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου. Ἐγγράφονται συνδρομηταὶ διὰ τοὺς 4 πρώτους χρωσοδέτους τόμους πρὸς

Δραχ. 1000 εἰς 10 μηνιαίας δώσεις.
= Ζητήσατε ἐγκύκλιον ἐγγραφῆς καὶ δειγμα δωρεάν. =

ΤΕΛΕΥΤΙΑ ΕΦΕΥΡΕΣΙΣ

ΣΙΓΓΕΡ

ΡΑΠΤΕΤΕ ΔΙ' ΗΛΕΚΤΡΙΣΜΟΥ

Ἐφοδιάσατε τὴν ραπτομηχανὴν σας (χειροκίνητην ἢ ποδοκίνητην) μετὰ τὸν ἠλεκτροκίνητηρα ΣΙΓΓΕΡ (μιὰ βίδα τὸν στερεώνει).

ΡΑΠΤΕΤΕ ΧΩΡΙΣ ΚΟΠΟΝ

Ζητήσατε πληροφορίας παρὰ τῶν Καταστημάτων ἢ ὑπαλλήλων τοῦ ΣΙΓΓΕΡ.

ΣΤΟΙΧΙΖΕΙ ΕΛΑΧΙΣΤΑ

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἰδρυθεῖσα τῷ 1841

Κεφάλαιον μετοχ. Ἀποθεμ. Δρ. 330.000.000

Ἔδρα ἐν Ἀθήναις

ΚΥΡΙΩΤΕΡΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑΙ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ

Καταθέσεις ἐν ὄψει ἀπλάι καὶ εἰς ἀνοικτῶν λογαριασμῶν. — Καταθέσεις διαρκεῖς καὶ ἐπὶ προσθεσίμῃ. — Καταθέσεις Ταμιευτηρίου. — Προεξοφλήσεις. — Δάνεια καὶ ἀνοικτοὶ λογαριασμοὶ ἐπὶ ὑποθήκῃ. — Δάνεια καὶ ἀνοικτοὶ λογαριασμοὶ ἐπὶ ἐνεχύρῳ Ἑλληνικῶν τίτλων. — Δάνεια καὶ ἀνοικτοὶ λογαριασμοὶ ἐπὶ ἐνεχύρῳ πολυτίμων μετάλλων. — Δάνεια ἐπὶ ἐνεχύρῳ ἐμπορευμάτων καὶ ἐνεχυρογράφων. — Πιστώσεις ἐναντι φορτωτικῶν. — Δάνεια πρὸς Δήμους, λιμένας καὶ ἕτερα νομικὰ πρόσωπα. — Συμμετοχὴ εἰς ἀνωνύμους Ἑλληνικὰς Ἐταιρείας. — Ἐκδοσίς καὶ πληρωμὴ τῶν πιστωτικῶν ἐπιταγῶν, ἐπιστολῶν καὶ ἐντολῶν πληρωμῆς. — Ἐκτέλεισις ἐντολῶν Χρηματιστηρίου.

Τὸ πρῶτον τοῦ κόσμου εἰς ποιότητα καὶ εὐρείαν διάδοσιν **ΕΝΤΟΜΟΚΤΟΝΟΝ ΜΠΛΑΚ-ΦΛΑΓΚ**

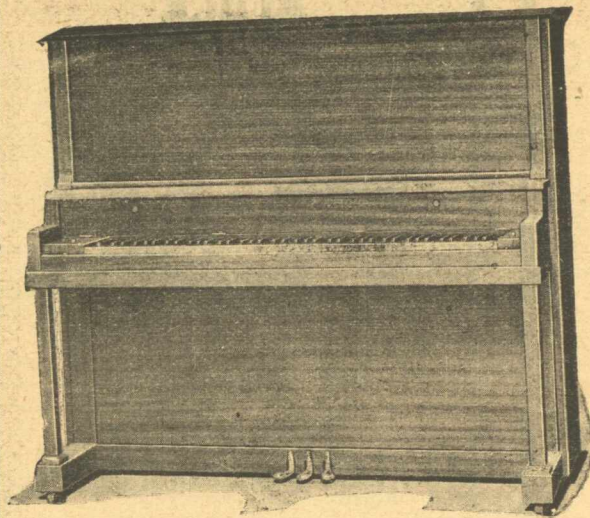
40 ἔτη ὑπάρξεως ἐγγυῶνται τὴν ὑπεροχὴν του εἰς τὴν ἀλάνθαστον ἐξολόθρευσιν παντὸς ἐντόμου. Ψεκάζοντες ἀπλῶς τὸ ὙΓΡΟΝ ΜΠΛΑΚ—ΦΛΑΓΚ διὰ τοῦ ψεκαστήρος ἢ ἐκτοξεύοντες εἰς λεπτὰ μόρια τὴν κόκκινον ΜΠΛΑΚ—ΦΛΑΓΚ, διὰ τοῦ οὐκείου, φυσητήρος ὁποῦδήποτε παρατηρεῖτε συνήθη κίνησιν ἐντόμων, (Ράφια—Ἐρμάρια—Κλίται κλπ.) δύνασθε νὰ εἰσθε βέβαιοι περὶ τῆς ἐξολήψεως των κατόπιν ὀλιγοήμερου τακτικῆς χρήσεως Ἐχει ὁσμήν Λεμονιοῦ καὶ οὐδὲν δηλητηριώδες ἢ ἀβρᾶνές συστατικῶν περιέχει. Ζητεῖτε τὰ ΚΟΚΚΙΝΑ ΔΟΧΕΙΑ μετὰ τὴν ΜΑΥΡΗΝ ΣΗΜΑΙΑΝ ἅτινα πωλοῦνται παντοῦ εἰς διάφορα μεγάθη.

THE BLACK-FLAG C^o OF BALITMORE

Γεν. Ἀντιπρόσωπος

ΚΟΥΡΚΟΥΜΕΛΗΣ ΦΩΚΑΣ & ΣΙΑ

ΗΠΕΙΡΟΥ 45. Τηλεφ. 11-71

ΠΙΑΝΑ

ΕΧΕΤΕ ΑΝΑΓΚΗΝ ΠΙΑΝΟΥ;

Κάμετε την έκλογήν σας από την πλουσιωτέραν συλλογήν εν Ελλάδι όπου θα εύρητε ασφαλώς ένα ΠΙΑΝΟ που να εξυπηρετή τας ανάγκας σας, τα γούστα σας, το βαλάντιόν σας.

Η πλήρης ικανοποίησίς σας είναι απόλυτως εξησφαλισμένη από το σύστημα της πρακτικής έγγυσης που παρέχουμεν, δοκιμάζοντες το ΠΙΑΝΟ της έκλογής σας εις βάρος μας.

Επισκεφθείτε την έκθεσιν μας και θα σας δώσωμεν τας απαιτούμενας εξηγήσεις όσον αφορά την έγγυσίν μας, το σύστημά μας των πωλήσεων με δόσεις κτλ. κτλ.

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΠΙΑΝΩΝ STARR Richmond, Ind U.S.A.

ΙΔΡΥΘΕΙΣΑ ΤΟ 1872

ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΑΘΗΝΩΝ
Στοδ Άρσακείου 12

ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
Όδός Φίλωνος 40

ΕΠΙ ΤΕΛΟΥΣ

*Ας ήσυχάσουν όλες η κυρίες και δεσποινίδες από τα βάσανα του καλοκαιρινού ιδρώτος με το

"OMNIDROL,"

Το περίφημον αυτό επιστημονικώς άβλαβές προϊόν έμελετήθη ίνα επιτευχθή διπλούς σκοπούς

- 1) Η καταστολή της υπερβολικής εφιδρώσεως της επιδερμίδος και
- 2) Η άποφυγή της εκ της εφιδρώσεως δυσάρεστου κακοσμίας.

Η χρήση του δεν απαιτεί καμμίαν προπαρασκευήν. Είναι κρέμα άρωματική. Ούτε λίπος αφήνει, ούτε λερώνει την επιδερμίδα, τούναντίον την μαλακώνει και την τονώνει.

Πωλείται εις όλα τα καλά Φαρμακεία και Μυροπωλεία.

Γεν. Αντιπρόσωποι δια την Ελλάδα: **ΙΩΑΝΝΗΣ Μ. ΚΑΝΖΟΥΧ**

Στοδ Πεσματζόγλου — Αθήναι

ΧΡΥΣΟΧΟΕΙΟΝ & ΩΡΟΛΟΓΟΠΩΛΕΙΟΝ

ΜΙΧΑΗΛ Ν. ΓΕΡΟΥΜΑΤΟΥ

ΧΑΛΚΟΚΟΝΔΥΛΗ 34

Πανταίφ, Κολλιέ, Δακτυλίδια, Βραχιόλια Σκουλαρίνια.

Ωρολόγια: τσέπης, χειρός, τοίχου, επιτραπέζια, εγερτήρια.

Άγορά και πώλησις πολυτίμων λίθων.

Επισκευαί Κοσμημάτων και ωρολογίων τσέπης ήγγυημένα.

ΕΜΠΟΡΟΡΡΑΦΕΙΟΝ

ΟΜΗΡΟΥ ΚΟΥΡΚΟΥΛΗ

ΟΔΟΣ ΜΑΡΝΗΣ 44

Πλουσία συλλογή ύφασμάτων

Έφαρμογή τελεία

και με εύκολίαν πληρωμής.

ΣΤΟΙΧΕΙΟΧΥΤΗΡΙΟΝ "Ο ΦΟΙΝΙΣ"

ΙΔΡΥΘΕΝ ΕΝ ΕΤΕΙ 1905

ΠΑΝΑΓ. Α. ΠΕΤΡΑΚΟΥ

ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ 7 (ΣΤΟΑ ΠΑΠΠΟΥ)

ΑΘΗΝΑΙ

Πλουτισθέν δια καινουργών χυτικών μηχανών ως και μητρών νικελίνων **ΓΕΡΜΑΝΙΚΩΝ** κατέστη εφάμιλλον των Ευρωπαϊκών τοιούτων.

Η γνησότης των υλικών του πιστοποιουμένη εκάστοτε δια χημικών αναλύσεων έγγυαται την εύσυνειδητον και ταχυτά την εκτέλεσιν πάσης παραγγελίας και υπό τους καλλιτέρους όρους.

ΣΩΚΡ. ΛΟΥΙΖΙΔΗΣ

Ίατρὸς

Συφιλιδολόγος — Ουρολόγος

Γυναικολόγος

Σπουδάσας επί μακρόν εν Παρίσις, θεραπεύει ασφαλώς και ταχέως τὰ Ἀφροδίσια Ουροποιογενικά Γυναικολογικά Νοσήματα δια νεωτάτων μεθόδων.

Δέχεται 9 π. μ — 1 1/2 μ. μ.
και +1/2 — 8 1/2 μ. μ.

58 ὁδὸς Σωκράτους (Ὁμόνοια)

ΙΩΑΝ. Γ. ΛΟΥΙΖΙΔΗΣ

ΧΕΙΡΟΥΡΓΟΣ ΟΔΟΝΤΙΑΤΡΟΣ

Διπλωματούχος τῆς ὁδοντ. Σχολῆς Παρισίων Ε.Δ.Ρ. Ἐπί τετραετίαν εἰδικῶς ἐκπαιδευθεὶς ἐν Παρίσις. Ἐργασθεὶς ἐπ' ἄρκετόν ἐν τοῖς νοσοκομείοις τῶν Παρισίων Lauboisiere st. Antoine και Pitié. Ὀλιγοήμερος ἀνώδυνος και ήγγυημένη θεραπεία παθήσεων στόματος και ὀδόντων. Ἐπιστημονική ἐφαρμογή Γεφυρών και ὀδοντοστοιχιῶν. Τελεία και ριζική θεραπεία Οὐλίτιδος Πυορροία και δυσσομίας

Χαλκοκονδύλη 44 (Ὁμόνοια)

Ε. ΖΑΧΑΡΑΚΗΣ

Παιδιάτρως—Παθολόγος

Ἐν Παρίσις και Λυθνι επί τριετία εἰδικῶς ἐκπαιδευθεὶς. Δέχεται ἐν τῇ ἰατρείῳ του 9—11 και 4—6

Όδὸς Σόλωνος 103.

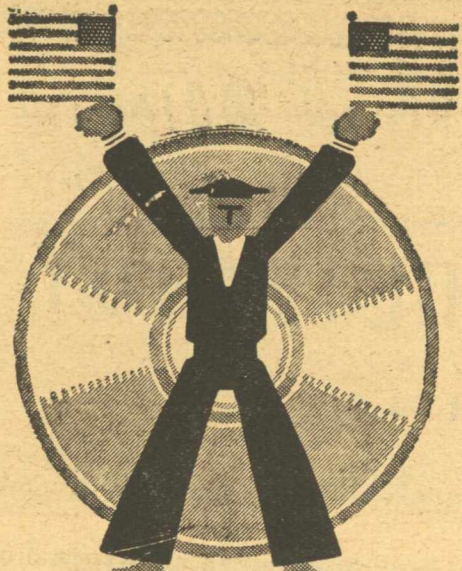
COMPRESSES

ΚΟΚΚΙΝΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ ΜΑΡΚΑΣ

"ETOILE,"

ΑΙ ΑΝΩΤΕΡΑΙ ΟΛΩΝ

ΠΛΟΥΝΤΑΙ ΕΙΣ ΟΛΑ ΤΑ ΦΑΡΜΑΚΕΙΑ

BRUNSWICK

ΓΡΑΜΜΟΦΩΝΑ-ΔΙΣΚΟΙ

ΓΕΝ. ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΙ
ΑΛΕΞ. ΚΟΚΟΛΗΣ & ΣΙΑ

ΑΘΗΝΑΙ ΒΟΥΛΗΣ 9
 ΠΕΙΡΑΙΕΥΣ ΚΟΥΝΤΟΥΡΓΙΩΤΟΥ 130
 ΘΕΣΣΟΝΙΚΗ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ 3

BRUNSWICK
 The best American Dance Record

ΑΠΕΔΕΙΧΘΗ

Ότι ο σοβαρότερος και
 ΕΙΔΙΚΟΤΕΡΟΣ φίλος
 εν Ελλάδι είναι ή

"ΑΣΤΡΑΠΗ,"
 Ι. ΑΛΕΞΙΟΥ
 ΑΡΙΣΤΕΙΔΟΥ 11
 Τηλ. ν. 52

ΕΥΚΑΙΡΙΑΙ μοναδικαί διά
 κεντρικά πολυτελή και προσο-
 δοφόρα ΣΠΙΤΙΑ και οικόπεδα
 πανταχού
50 ΜΟΝΟΚΑΤΟΙΚΙΑΙ
 πάσης αξίας άφαντάστον
 πολυτελείας

ΔΑΝΕΙΑ

Ι. ΑΛΕΞΙΟΥ
 Αριστείδου 11 Τηλ. Ν. 52
 ΠΩΛΕΙ φθηνά κεντρικά κ.λ. ΣΠΙΤΙΑ
 ΕΝΟΙΚΙΑΣΕΙΣ
 ΔΑΝΕΙΑ

"ΒΟΤΡΥΣ,"

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΟΙΝΩΝ ΚΑΙ ΟΙΝΟΠΝΕΥΜΑΤΩΝ
 ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

Κεφάλ. Μετοχικόν και Άποθεματικόν
 Δρ. 57,500,000 Τήν 31 Δεκεμβρίου 1926.

Κεντρικόν Πρατήριον:
 Όδός Αθηνάς αριθ. 27^α

ΟΙΝΟΙ ΧΥΜΑ: Λευκοί, ερυθροί,
 γλυκοί, μωσατικοί,
 ΟΙΝΟΙ ΕΙΣ ΦΙΑΛΑΣ: Έπιτραπέζιοι
 επιδόρπιοι, δρεκτικοί, τονωτικοί.
 ΒΕΡΜΟΥΤ: Έκ παλαιού μωσατικού
 Οίνου.
 ΜΑΥΡΟΔΑΦΝΗ. Άπαραμίλλος

ΠΑΛΑΙΟΝ ΑΠΟΣΤΑΓΜΑ ΟΙΝΟΥ "ΒΟΤΡΥΣ,"
 ΤΥΠΟΥ ΚΟΝΙΑΚ

Έφάμιλλον των καλλιτέρων Γαλλικών Κονιάκ.
 Πωλούνται εις όλα τα κέντρα καταναλώσεως.

ΤΡΑΠΕΖΑ ΚΟΣΜΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

Κεφάλ. Καταβεβλημένον Δρ. 25,500,000
 Άποθεματικόν Δρ. 830.228

ΕΔΡΑ ΕΝ ΒΟΛΩ
 Υποκαταστήματα εν Αθήναις

F I L I A L E S

Τράπεζα Λαρίσης—Λάρισα
 Τράπεζα Τρικάλων—Τρίκαλα

ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΤΑΙ

Εις όλας τας πόλεις της Ελλάδος
 και τας κυριωτέρας του έξωτερικού

Ταμειυτήριον μέχρι 100,000 δραχμών
 με 7%.— Έκτελεί πάσης φύσεως Τρα-
 πεζικώς εργασίας.

ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΩΔΕΙΟΝ

ΕΔΡΑ: ΑΘΗΝΑΙ, ΦΕΙΔΙΟΥ 3

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΑΤΑΒΕΒΛΗΜΕΝΟΝ ΔΡΑΧ. 2.700.000

Μέτοχοι: Καλλιτέχνη Φιλότεχνοι κλπ. ή Έθνική Τράπεζα της Ελλάδος

ΤΜΗΜΑ ΩΔΕΙΩΝ

ΚΕΝΤΡΟΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΟΔΟΣ ΦΕΙΔΙΟΥ 3

Διδάσκονται άπαντα τα όργανα και μαθή-
 ματα Μονωδία, Δραματική, Άπαγγελία,
 Ίστορία Μουσικής, Prima Vista, Ρυθμική
 σύστημα Dalecroze).

ΕΙΣ ΤΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΜΗΝΑΣ ΑΗΛΟΝΟΠΟΥΛΟΥ και Σίας Μ. Άλεξάνδ. 14
 ΔΗΜ. ΧΑΤΖΗΜΜΑΝΟΥΝΗ Άχαρνών-Σουρμελή
 ΓΕΡ. ΣΑΛΒΑΝΟΥ Κεραμένων - Έλευσινίων
 ΑΒΟΝΤΙΟΝ ΛΥΚΕΙΟΝ - Τέρμα Πατησίων
 ΑΔΕΛΦΩΝ ΠΡΩΤΟΠΑΠΑ - Πατησίων 306
 ΜΙΧΑΗΛ ΠΙΤΙΔΗ - Παγκράτι
 Α. ΖΕΡΒΟΥ-ΛΑΖΑΡΟΠΟΥΛΟΥ - Καλλιθέα
 ΠΑΝ. ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ - Κηφισσία
 Ν. ΜΠΟΡΟΥΝΗ - Πειραιά
 Μ. ΠΕΤΡΑΚΗ - Πειραιά
 ΜΑΡΚΟΥ και ΜΑΚΡΗ - Ν. Φαλήρου
 Α. ΨΑΛΤΩΦ - Νέα Φιλαδέλφεια

ΕΠΑΡΧΙΑΚΑ ΤΜΗΜΑΤΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΩΔΕΙΟΝ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
 ΧΑΛΚΙΔΟΣ
 ΚΟΡΙΝΘΟΥ
 ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ (ΚΡΗΤΗΣ)
 ΚΡΗΤΙΚΟΝ ΩΔΕΙΟΝ ΧΑΝΙΩΝ (ΚΡΗΤΗΣ)
 ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΩΔΕΙΟΝ ΧΙΟΥ
 ΒΟΛΟΥ
 Μέσος όρος φοιτητών μαθητών κατ' έτος 2500

ΤΜΗΜΑ ΕΜΠΟΡΙΚΟΝ

ΠΙΑΝΑ

ΜΟΝΟΙ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΙ ΤΩΝ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΩΝ
 ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΗΜΟΤΕΡΩΝ ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΩΝ ΤΗΣ
 ΓΕΡΜΑΝΙΑΣ BLUTHNER CROTRIAN-STEIN
 WEG NEUMEYER, SOPH Κ.Α.Π.

ΜΟΥΣΙΚΑ ΤΕΜΑΧΙΑ

Όλα τα κλασσικά, παιδαγωγικά και νεώτερα. Γίνον-
 ται δεκταί ιδιαίτερα παραγγελία. Συνεργασία με
 τους μεγαλυτέρους εκδοτικούς οίκους της Εβρώπης.

ΜΟΥΣΙΚΑ ΟΡΓΑΝΑ

Βιολιά, βιόλες, βιολοντσέλλα, κοντραμπάσσα, μαγδο-
 λίνα, κιθάρες, όλα τα είδη των πνευστών οργάνων
 έξαρτήματα παντός είδους, μπάνα φλαμονικόν,
 ρόλοι, πιανόλες, χρονόμετρα. κλπ

ΤΜΗΜΑ ΕΚΔΟΤΙΚΟΝ

Άναλαμβάνει την έκδοσιν μουσικών τεμαχίων και
 εκδόσεις έργων διαφόρων μουσουργών

ΤΜΗΜΑ ΕΠΙΣΚΕΥΩΝ ΚΑΙ ΧΟΡΑΙΣΜΑΤΩΝ
 Χορδίζονται, λουστράρονται και επισκευάζονται παν-
 τός είδους πιάνα, πιανόλες, και μουσικά όργανα
 από άριστους τεχνίτας.

KONIAK

Σ. Η. Α. ΜΕΤΑΞΑ

Ὁδὸς Ἀριστείδου 7

ΠΛΑΤΕΙΑ

ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗ

ΠΕΙΡΑΙΕΥΣ

COGNAC S. H. A. METAXA
LE PIRÉE-CRÈCE
KONIAK-METAXA

ΛΑΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ

ΚΑΤΑΘΕΣΕΙΣ ΕΝ ΓΕΝΕΙ

ΜΕ ΤΟΥΣ ΚΑΛΥΤΕΡΟΥΣ ΟΡΟΥΣ

ΤΑΜΙΕΥΤΗΡΙΟΝ

ΜΕΧΡΙ ΔΡΑΧ. 100.000

ΚΑΙ ΜΕ ΤΟΚΟΝ 5 %

Α. Ε. ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΛΑΧΕΙΟΥ

Ὁδὸς Παπαρηγοπούλου 9

Ἐκάστη κλήρωσις τοῦ Μεγάλου Λαχείου εἶναι αὐτοτελής 5.250 λαχοὶ κερδίζοντες εἰς ἑκάστην κλήρωσιν δραχ. 5.500.000.

ΠΙΝΑΞ ΚΕΡΔΩΝ

Κλήροι	2.000.000 πρὸς Δραχ.	2.000.000
> 1	400.000	> > 400.000
> 1	250.000	> > 250.000
> 1	200.000	> > 200.000
> 1	100.000	> > 100.000
> 1	50.000	> > 50.000
> 1	20.000	> > 20.000
> 1	15.000	> > 15.000
> 1	10.000	> > 10.000
> 1	9.000	> > 9.000
> 1	8.000	> > 8.000
> 1	7.000	> > 7.000
> 1	6.000	> > 6.000
> 2	5.000	> > 10.000
> 10	4.000	> > 40.000
> 25	3.000	> > 75.000
> 100	2.000	> > 200.000
> 100	1.000	> > 100.000
250		3.500.000
5000	400	2.000.000
5250		5.500.000

Ἀριθμὸς τις κερδίζων εἰς μίαν κλήρωσιν ὡς ἐκ τοῦ συστήματος τῆς διανομῆς τῶν κερδῶν, πλείονα τοῦ ἑνὸς κέρδη, λαμβάνει πάντα τὰ κέρδη ταῦτα.

Τρίτη κλήρωσις 52 Ἰουνίου

Ἐκαστον Γραμμάτιον διαιρεῖται εἰς 4 τμήματα πολυόμενα ἀντὶ 50 δραχμῶν καὶ παρέχοντα δικαίωμα εἰς τὸ τέταρτον τῶν ὡς ἄνω κερδῶν.

ΠΟΥΡΗΣ

**KONIAK
ΟΥΖΟ
ΗΔΥΠΟΤΑ**

Οἶκος ἰδρυθεὶς τῷ 1868
ΕΝ ΠΕΙΡΑΙΕΙ

ΕΧΕΤΕ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΝ ΚΕΡΔΟΣ 30% ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΙΜΗΝ ΚΑΙ ΔΙΑΡΚΕΙΑΝ, ΑΝ ΠΡΩΤΑ ΑΓΟΡΑΣΑΤΕ ΥΠΟΔΗΜΑΤΑ ΕΠΙΣΚΕΥΘΗΤΕ ΤΑ ΠΡΑΤΗΡΙΑ ΤΗΣ ΥΠΟΔΗΜΑΤΟΠΟΙΪΑΣ

TITAN

ΑΘΗΝΑΙ—Αἶδλου 198 ΠΕΙΡΑΙΕΥΣ—Ἀκτὴ Μιαούλη
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ—Βενιζέλου 19 ΠΑΤΡΑΙ—Ἁγίου Νικολάου 31
ΑΙΓΙΟΝ—ΑΓΡΙΝΙΟΝ—ΜΙΤΥΛΙΝΗΝ—ΧΙΟΝ—ΗΡΑΚΛΕΙΟΝ
ΡΕΘΥΜΝΟΝ—ΝΑΥΠΛΙΟΝ—ΤΡΙΠΟΛΙΝ—ΙΘΑΚΗΝ κλπ.

ΘΕΡΑΠΕΙΑ ΟΥΛΙΤΙΔΟΣ

Η ΟΥΛΙΤΗΣ, Πυώδης οὐλίτις, στοματίτις ὡς καὶ αἱ λοιπαὶ παθήσεις τῶν οὐλῶν καὶ τῶν ὀδόντων θεραπεύονται ἀσφαλῶς διὰ τοῦ

SANOGLYE

Τοῦ ἐν Παρισίοις ἰνστιτούτου «LABIOTHERAPIE»

Εἶναι ἡ μόνη ἐπιστημονικὴ ὀδοντόπαστα ποὺ καθαρίζει τοὺς ὀδόντας καὶ προλαμβάνει τὰς παθήσεις τῶν οὐλῶν.

Πωλεῖται εἰς ὅλα τὰ Φαρμακεία Δείγματα δωρεάν ζητήσατε παρὰ τῷ κ. ΚΑΤΑΠΟΔΗ Μακρᾶς Στοᾶς 47—Πειραιᾶ.

“ Η ΑΝΑΤΟΛΗ ”

ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ

ΕΔΡΑ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ — ΣΤΡΑΛΙΟΥ 14

ΑΡΙΘ. ΤΗΛΕΦ. 4 - 62

ΗΣΦΑΛΙΣΜΕΝΑ ΚΕΦΑΛΙΑ ΖΩΗΣ ΚΑΙ ΚΕΦΑΛΙΟΠΟΙΗΣΕΩΣ 400.000.000
ΚΕΦΑΛΙΑ ΚΑΙ ΑΠΟΘΕΜΑΤΙΚΑ 45.000.000

**ΚΑΤΑΒΛΗΘΕΝΤΑ ΠΟΣΑ ΛΟΓΩ ΘΑΝΑΤΟΥ
ΚΑΙ ΛΗΞΕΩΣ ΣΥΜΒΟΛΙΩΝ ΔΡΑΧ. 13.000.000**

ΑΣΦΑΛΕΙΑΙ

ΖΩΗΣ
ΚΕΦΑΛΑΙΟΠΟΙΗΣΕΩΣ
ΕΡΓΑΤΙΚΩΝ ΑΤΥΧΗΜΑΤΩΝ
ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΩΝ
ΠΛΗΡΩΜΑΤΩΝ ΑΤΜΟΠΛΟΙΩΝ

Kodak

Ἡ νέα
φωτογρα-
φική μηχανή
KODAK εἶνε
ἀπλουσιτάτη. Οὐ-
δενὸς κόπου καὶ
οὐδεμιᾶς δυσίας ἐφεί-
σθησαν διὰ νὰ κάμουν
τὸν χειρισμὸν τῆς σχεδὸν
αὐτόματον. Κανονίζε-
ται ἐξαιρετικὰ εὐκο-
λα καὶ ἔτσι ἡ ὠραία
φωτογραφία μὲ
ἓνα **KODAK**
ἔγινε τὸ εὐ-
κολώτερο
πράγμα

Ζητήσατε
νὰ ἰδῆτε τὴ
νέα φωτογρα-
φική μηχανή **KO-
DAK**. Εὐρίσκεται
εἰς ὅλα τὰ κα-
ταστήματα φω-
τογραφικῶν
εἰδῶν.

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

✦ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ✦ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ✦

ΔΕΚΠΕΝΘΗΜΕΡΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΑΙ : ΚΩΣΤΗΣ ΜΠΑΣΤΙΑΣ
ΒΑΣΙΛ. ΜΑΛΑΤΑΚΗΣ

ΧΡΟΝΟΣ Α΄ - ΤΟΜΟΣ Α΄

ΙΟΥΝΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

ΑΘΗΝΑ, 1927

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΠΡΩΤΟΥ ΤΟΜΟΥ

ΙΟΥΝΙΟΣ 1927 - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1927

(Οι αριθμοί σημειώνουν σελίδες)

Α Ρ Θ Ρ Α

(Χωρίς τίτλο)	2, 50
Λαχανιασμένη φευγάλα ή ο έλληνικός ἀρχοντοχωριατισμός	51
Τό Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης;	518
Φαντάσματα και Πράματα	582
<i>Δελμούζου Α.</i> Ίδανικό και Ξελόγιασμα	390
<i>Κρίτωνος</i>	50
<i>Μπαστιά Κ.</i> "Ένας άνθρωπος χωρίς ιδανικά	94
» "Ο αγώνας μας	163
» "Η άρνησή μας	126
» "Ένα τρίμηνο	204
» Δημόσιος κίνδυνος	454
» Τό νεοελληνικό νόσημα	326

ΛΟΓΟΤΕΧΝΗΜΑΤΑ

"Ανέκδοτη παραλλαγή του Γεφυριού της "Αρτας (υπό Ε. Φ.)	449
<i>Καυή Π.</i> "Ο Πελαΐσιος (διήγημα)	301
<i>Κλωνάρη Μαρίας.</i> "Η θεία του Μερ- γέλ" (διήγημα)	35
» "Τό Καϊκέλ"	552
<i>Κόντογλου Φ.</i> "Ο "Αη Γιώργης ο Χιο- πολίτης (Ιστορία)	370,416,485
<i>Λουκόπουλου Δ.</i> Κατά του πάνε οι λογι- γιές πάνε και τὰ σοδέματα ("Από τή ζωή του γωριού)	594
<i>Μάκιστου Κ.</i> Του Μητρέλλι" ή Κουλιός (διήγημα)	103
<i>Μπαστιά Κ.</i> Κυνηγώντας τó Διάβολο (δι- ήγημα) 8, 89, 109, 134, 193, 244, 307, 426, 490, 557	
<i>Νιρβάνα Παύλου.</i> Γλωσσική Αυτοβιογραφία Σ.	275
» "Λείπει "Ένας (διήγημα)	239
<i>Πολίτη Γ. Ν.</i> Θανάτου διάνεμα (διήγημα)	189
<i>Πριονιστή Διλής.</i> Τό Θαύμα (διήγημα)	86
<i>Χρηστοβασιλή Χ.</i> Οί Πελαγοί (μία σε- λίδα φυσικής ιστορίας)	532
ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ	
Cassou J. "Ο Περίπατος (διήγημα)	241
Fournier A. "Η "Αγάπη του φίλου μου (μυθιστόρημα)	27, 58, 114, 148, 195, 247 431, 493, 559, 606

ΜΕΛΕΤΕΣ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΕΣ

"Αργα Τέλλου. "Ο διχασμός του "Εκ- παιδευτικού "Ομίλου	6
---	---

"Αργα Τέλλου Ποίηση και Μυστικισμός	177
» "Συναισθηματική "Αγω- γή. "Έδρα Νεοελληνικής	219
"Αποστολάκη Γιάννη. «"Η ποίηση στη ζωή μας» (άπόσπασμα)	120
<i>Βουτιερίδη "Ηλ.</i> "Η Ξένη επίδραση στη Νεοελληνική λογοτεχνία	165
<i>Γιαννίδη "Ελισαίου.</i> "Η περιστοφή της Γ'ης	117
<i>Δελμούζου Α.</i> "Αν θέλεις νά μάθω Γερ- μανικά	93
<i>Δελμούζου Α.</i> Γενικές αρχές	391,455,538,590
<i>Δημαρά Κ. Θ.</i> Παρμενίδης	205
<i>Ευαγγελίδη Δ.</i> "Η τέχνη του Τζιόττο	583
"Ηλιού "Ηλ. Φ. Πώς γράφεται ή ποι- ηση στην "Ελλάδα	296,363
<i>Κλώνη Κ.</i> "Ο σκηνογράφος Πάνος "Αρα- βαντινός μιλάει για τὰ προ- βλήματα του θεάτρου	183
» "Ο ζωγράφος Ροδόλφος Μπονέ	284
» "Η παλιά "Αθήνα που θά άνασκαφεί	327
<i>Κόκκινου Δ.</i> Εθνοπαίσι ζωγράφοι της "Ανατολής	95
<i>Κόντογλου Φ.</i> "Η πολιορκία και τó πά- σιμο της Χαλκίδας από τó Σουλτάν Μεμέτη στα 1470	520
<i>Λάσκαρη Ν.</i> Τά πρώτα ποσοστά των "Ελλήνων Δραματικών Συγ- γραφέων.	84
» Μεταφραστικοί Μαργαρίτες	101
» "Επεισόδια στις σκηνές των ελληνικών θεάτρων	186
<i>Μπαστιά Κ.</i> "Η παράσταση της "Εκά- βης στο Παναθηναϊκό Στάδιο	267
<i>Παϊδούση Π.</i> Μερικά άπλά πράματα που δέν πρέπει νά ξεχνάμε	22,61,111,151
<i>Παπαδάκη Σ.</i> "Από τόν ένα Μεσαίωνα στόν άλλον ("Η φιλοσοφία της νεώ- τερης ιστορίαςκατά τó Νικόλα Μπερ- ντιάεφφ).	11,69
<i>Παπαδοπούλου Σ.</i> "Η Τουρκική λογο- τεχνία	180
» Τό Τουρκικό δημο- τικό τραγούδι	234
» "Ένα Τουρκικό λα- ϊκό επίπλλη	542
<i>Παπαλεξάνδρου Κ.</i> "Η ιστορία του Τύ- που	290, 356

<i>Παπαμαύρου Μ.</i> Ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ Πεσταλότη 105, 143	
» Ὁ Γουλιέλμος Ράιν 527	
<i>Πρωτοπάτη Α.</i> Τὰ Μωσαικὰ τοῦ Δαφνιοῦ (Δομένικος Θεοτοκόπου- λος) El Greco) 66	
<i>Ρώτα Β.</i> Τὸ περιεχόμενον τῶν Δελφικῶν ἑορτῶν (Μετὰ τὴν παραζάλην τὸ ἀν- τίκρουσμα τῆς πραγματικότητος) 127	
<i>Χάρη Π.</i> Ἡ παιδικὴ λογοτεχνία στὴν Ἑλλάδα 339	
<i>Χατζημηχάλη Ἀγγελικῆς</i> Ἡ λαϊκὴ μας τέχνη. Ἡ σημασία της 18	
ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ	
<i>Αἰγούστινον.</i> Ἀποσπάσματα ἀπὸ τίς «Ἐξομολογήσεις» 470	
Bellot G. Ποιὰ κοινωνικὴ καὶ ἠθικὴ ἀνατροφή δίνει ἡ Μαρξικὴ θεωρία 545, 600	
Berdiaeff N. Τὰ περρωμένα τοῦ πνευ- ματικοῦ πολιτισμοῦ 407	
Brandès G. Ἐρρίκος Ἴψεν 397, 460	
Carrière E. Ἡ ἀρχαία Τέχνη 478	
Hilar K. H. Πῶς ἐδημιούργησα τὸ θέ- ατρο τῆς Πράγας (δίχως ἠθοποιούς, δίχως χρήματα, δίχως κοινόν). 32	
<i>Γιόργα Ν.</i> Γιά τὴ Ρουμανικὴ Φιλολογία 77	
<i>Κιάπεκ Κιάρελ.</i> Πέρασε ἡ ἐποχὴ τοῦ Θεάτρου; 83	
<i>Κωστόφ Σ. Ι.</i> Τὸ Ἐθνικὸ Βουλγαρικὸ κέντημα 137	
Massis Henri. Φιλολογία καὶ Χριστι- ανισμὸς ἢ ὁ ἀπόλυτος θεαλισμὸς 333	
» » Κάρολος Μωράς 481	
» » Ὁ Ἀνατόλ Φράνς κι' ὁ στρατιώτης 483	
Maxe J. Ἡ Ἀγγλία στὴν Ἀσία. Ἄν πέσει ὁ ἀγγλικὸς κολοσσὸς 345	
<i>Παρμενίδη.</i> Τὰ πρὸς Ἀλήθειαν (μετά- φρασις Κ. Θ. Δημαρᾶ) 287	
Rey R. Ντεραίν 222	
Rodin Aug. Διαθήκη 475	
Rops D. Αἰγούστος Στρίμπεργ 227	
Tricot-Royer Ἡ παράσταση τῆς ψυ- χῆς στὴ Μεσαιωνικὴ Χριστιανικὴ Τέχνη 173, 214	
Vlaminck. Σ. ἔφεις τοῦ - γὰ τὴν Τέχνη 108	
ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ	
Σ. 39, 89, 120, 158, 197, 250, 309, 374, 436, 501, 564, 610	
ΤΟ ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΗΜΑ	
<i>Χάρη Πέτρον.</i> Ἡ ἐπέτειος 436	
» » Οἱ δρόμοι καὶ οἱ λόγοι 501	
» » Ἡ Γερουσία 564	
» » Φιλολογικὰ βιβλία 610	
ΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΑ 37, 92, 149, 156, 198, 250, 309, 374, 436, 502, 564, 610	
ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΟΙ ΤΕΧΝΕΣ	
Η ἐποχὴ 566	
ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ	
<i>Ὁ Βιβλιοφάγος.</i> Ξεφυλλίζοντας κά- ποια βιβλία 443, 503	
<i>Παπαλεξάνδρου Κ.</i> Ἡ κριτικὴ τῶν βι- βλίων 121	
<i>Πολίτη Γ. Ν.</i> Γύρω ἀπὸ ἓνα βιβλίον. Ὁ δρόμος τῆς καρδιάς 440	
<i>Πολίτη Γ. Ν.</i> Γύρω ἀπὸ τὰ βιβλία 566, 612	
<i>Πολίτη Φ.</i> Ἡ κριτικὴ τῶν βιβλίων 158	
» Κριτικὰ σημειώματα 197, 250	
ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ	
<i>Β...</i> Τὸ Θέατρο 375	
<i>Κ. Β.</i> » 445	
<i>Ὁ Θεατῆς.</i> Τὸ Θέατρο 505	
<i>Χάρη Π.</i> Ἐνας θεατρικὸς ἀπολογισμὸς 42	
» Τὸ θέατρο 569, 614	
Η ΜΟΥΣΙΚΗ	
<i>Πολίτη Γ. Ν.</i> 569, 615	
<i>Χ.</i> Ἡ συναυλία τοῦ κ. Λάππα 507	
ΕΙΚΑΣΤΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ	
<i>Βελμύρα Κ.</i> Οἱ Ἐκθέσεις 507	
<i>Πρωτοπάτη Ἀ.</i> Ἡ κίνηση στὰ ἀτελιὰ 44	
<i>Πολίτη Γ. Ν.</i> Οἱ Ἐκθέσεις 570	
ΟΙ ΟΜΙΛΙΕΣ 570, 617	
Η ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΖΩΗ	
ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ	
<i>Κωνσταντινίδη.</i> Τὰ σύγχρονα προβλή- ματα τοῦ ἑλληνισμοῦ: Ἴ. Κορδά- του «Ἀρχαῖες θρησκείες καὶ χρι- στιανισμὸς» 39	
<i>Κωνσταντινίδη.</i> Βιβλιογραφία 311	
<i>Φιλόνον.</i> Κορδατισμός. — Κ. Λογοθέ- της: «Αἱ βάσεις τῆς ἠθικῆς κοινο- νίας καὶ ὁ μέγας ἐθνικὸς κίνδυνος» 89	
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ (Κ. Α. Ρωμαῖος) 571	
Ε. 572	
ΙΣΤΟΡΙΑ (Π.) 572	
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΑ (Μ. Παπαμαύρος) 572, 617	
ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ (Χ. Σακελλαριάδης) 619	
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ (Ἐ.	
Φωτιάδης) 43, 90, 122, 199, 252	
ΙΑΤΡΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ (Ἐ. Α. Στα- ματελάκης) 620	
ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ & ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ 573, 620	
Η ΞΕΝΗ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΖΩΗ 574, 621	
Ξένη βιβλιογραφία » 91, 161	
Ἡ ἐκθεση τῆς κριτικῆς στὴν παρισινὴ Ἐθνικὴ βιβλιοθήκη 65	
Σίν. Ἡ ξένη πνευματικὴ κίνηση 200	
254, 313, 377, 445, 503	
Π[απαδάκη] Σ. Ε. Λ. Gogora 156	
» Ξένη βιβλιογραφία. —Ε. Β. Allo «Τὸ σκάνδαλον τοῦ Ἰησοῦ». 161	
» Ἡ Ἐκπαιδευτικὴ ἑβδομάδα στὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Λοιδίνου 123	

Παπατσώνη Τ. Κελτική Τέχνη	161	Ὁ Πεσταλότση ανάμεσα στὰ ὄρφανὰ (Μουσ. Βέροης).	105
ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΠΡΟΣ ΤΗ ΣΥΝΤΑΞΗ		Ἄρ ε τ ι ν ο, Σ π ι ν έ λ λ ο, Ὁ θάνατος τῆς Παναγίας.	173
Δελμούζου Α. Π. Ἐνα γράμμα	310	Bellini (Μπελλίνι), Ὁ Σουλτάνος Μωάμεθ ὁ Β΄	99
Καρθούνη Ν. Ἐνα Γράμμα	252	Bonnet (Μπονέ Ρ.), Ἄγρότες τοῦ Ἀντίγκολι.	284
Παπαλεξάνδρου Κ. Δημοσιογράφοι καὶ Δημοσιογραφία	191	» » Scena Pastorale.	285
Παπαμαύρου Μ. Ἀπάντηση σὲ κάποια ἄπορία	199	» » Ἡ οἰκογένεια Γυναίκα.	308
Πολίτη Γ. Ν. Ἐνα γράμμα	311	Buisseret, Ἡ φαρμία τοῦ ζωγράφου.	163
Σ. Ἡ ἔδρα τῆς Νεοελληνικῆς	438	Daumier, Ὁ Ῥήτορας.	157
Χασαπότουλου Γ. Χ. Ἡ παιδικὴ λογοτεχνία	440	Delacroix (Ντελακρουά), Ἡ Ἐλλάδι τοῦ 1821.	93
Ψ. (Ἀρχιμανδριτῆ). Γλῶσσα καὶ θρησκεία	622	Derain (Ντεράιν), Τοπίο.	222
ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ	382,510,575,622	» » Πορτραίτο νέου.	223
ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ		» » Πορτραίτο τῆς Κας C....	224
Ἀποστολοπούλου Ἀ. 261,319,383,449,510		» » Ὁ Ἀρλεκίνος καὶ ὁ Πιερότος.	226
Μπαστιᾶ Κ. 578,623		Gericault, Ὁ Ντελακρουά νέος.	97
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ	579,625	Giotto, (Τζιόττο), Ἡ συνάντηση τοῦ Ἰωακείμ καὶ τῆς Ἄννας.	581
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ		Giotto (Τζιόττο), Ὁ Ῥαφαὴλ ἐπιφαίνεται στὸν Ἰωακείμ.	584
Σελ. 44, 124, 162, 264, 323, 387, 510, 576, 623		» » Ἡ συνάντηση τοῦ Ἰωακείμ με τοὺς Ποιμένες.	585
ΔΙΟΡΘΩΜΑΤΑ	575	» » Ὁ ἐνταφιασμός.	587
ΜΙΑ ΠΑΡΑΔΕΙΨΗ	577	» » Ἡ ἀνάσταση τῆς Δρουσιάννας.	589
ΜΑΡΓΑΡΙΤΑΡΙΑ ΑΠΟ ΠΑΝΤΟΥ	575,623	» » Ὁ θάνατος τοῦ Ἁγίου Φραγγίσκου.	593
ΔΙΑΦΟΡΑ		» » Ἡ ἀνάληψη τοῦ Ἰωάννου.	603
Οἱ Βούλγαροι συγγραφεῖς Ἐλὶν Πελὶν καὶ Ἀλεξάντρο Μπαλαμπάνωφ πρὸς τὰ «Ἑλληνικά Γράμματα»	75	Gozzoli, Βενοζζο, Ὁ Πετράρχης, ὁ Λάντης καὶ ὁ Τζιόττος	583
Ὁ Ἀθηναϊκὸς τύπος γὰρ τὰ «Ἑλληνικά Γράμματα»	78	Greco (Θεοτοκόπουλος) Τ' ἀρρεβωνιάσματα τῆς Παρθένου	1
Ἡ ὑπόθεση τῆς Ἐκάβης	266	» » Ὁ Ἐσταυρωμένος	16
(Ὁ Ἰατρός σας) Ἰατρικαὶ συμβουλαὶ. Συνταγὴ προοδευτικῆς κριτικῆς	42	» » Ὁ Χριστὸς μετὰ τὸ σταυρὸ	16
Κωνσταντινίδη Nature Morte	97	» » Αὐτοπροσωπογραφία	17
ΕΙΚΟΝΕΣ		Hauft Ἡ οἰκογένεια	265
ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΕΣ		Hauft Πορτραίτο χορτισιοῦ	203
Ὁ προφήτης Ζαχαρίας (μωσαϊκὸ Δαφνιοῦ)	49	Κόντογλου Φ. Αὐτοπροσωπογραφία	325
Ὁ Δανιὴλ (μωσαϊκὸ Δαφνιοῦ)	66	» Ἅγιος Γεώργιος	517
Κομμάτι ἀπὸ τὸν Εὐαγγελισμό (μωσ. Δαφνιοῦ).	67	» Βινιέτα	520
Ἡ προσκύνηση τῶν Μάγων (μωσ. Δαφνιοῦ)	68	» Σουλτάν Μεμετ ὁ δευτέρος (κατὰ τὸν Μπελλίνι)	520
Ἅγιος Εὐστράτιος (μωσ. Δαφνιοῦ).	500	» Χαλκίδα	521
Τὸ ζύγισμα τῶν ψυχῶν (ἀνάγλυφο Μητροπόλης Μπούρζ).	174	Λύτρα Ν. Ὁ χειρομάντης	125
Ὁ ἐτοιμοθάνατος (χειρόγραφ. ΙΕ' αἰῶνα).	174	Μαλέα Κ. Θεομὸς	338
Ὁ θάνατος τοῦ δικαίου (ξύλογρ.)	175	» » Σαντορίνη	430
Ὁ νεκρὸς ἐμπρὸς στοῦ Θεοῦ.	176	» » Σαντορίνη	480
Ὁ θάνατος τοῦ Ἁγίου Λουκά (ἀπὸ χειρόγραφο).	214	Πρωτοπάτση Α. Τὸ Βατοπέδι	389
Ὁ ἀλήτης μιλώντας τῆς ψυχῆς του (ἀπὸ χειρόγραφο).	215	Ράτσκου Μ. Ἡ μητέρα τοῦ Γιούγκοβιτς *	453
Ἡ ψυχὴ τοῦ Λαβάλ μπροστὰ στοῦ Θεοῦ (ἀπὸ χειρόγραφ.)	216	Ρενουάρε Πορτραίτο	537
Γυναίκες τῆς Ἄνδρου καὶ τῆς Μυτιλήνης (χαλκογρ. ΙΖ' αἰῶνα).	96	Σινιόρε Ἰλλι Λουκᾶ Δευτέρα Παρουσία (ἀπόσπασμα)	218
Γυναίκες τῆς Σάμου (χαλκογρ. ΙΖ' αἰῶνα).	97		
Ἀρχόντισσα ἀπὸ τὴν Ἀδριανούπολη (χαλκογραφία ΙΖ' αἰῶνα).	98		

* Βλ. καὶ σ. 577 (Μιὰ παράλειψη).

Ἀραβαντινοῦ Π. Σκηνικό τῆς «Γυναίκας δίχως σκιά»	183	Μινιωτῆς	274
» Σκηνικό τῆς «Κάρμεν»	185	Μυράτ Χρυσούλα	273
Hoffmann V. Σκηνικό γιά τήν «Ἀν- ταλλαγή» τοῦ Κλωντέλ	33	Μωρᾶς Κάρολος (γελοιογραφία)	482
Wenig J. Σκηνικό γιά τὸ «Φῶς» τοῦ Ντυαμέλ	33	Νιρβάνας Π. (δύο σκίτσα Πρωτοπάτση)	239, 275
		Παϊδούσης Π. (σκίτσο Πρωτοπάτση)	22
		Παπαλεξάνδρου Κ. (σκίτσο Καστανάκη)	293
		Πελίν Ἐλιν καὶ Μπαλαμπάνωφ Ἀλ. (ὑπὸ Μπουζίνωφ	75
ΒΙΟΤΕΧΝΙΑ		Πολίτης Φ. * (γελοιογραφ. Φ. Δημητριάδη)	271
Ὑφαντὶ Μακεδονίας, Θράκης, Κρήτης, Πελοποννήσου καὶ Μυτιλήνης	20	Ράιν Γουλιέλμ	572
Σκαμανάκι (σκυριανὸ)	21	Ριάδης Αἰμ. (βλ. καὶ Χέλμης)	272
4 φωτογραφίες βουλγάρικων κεντημάτων 138, 139, 140, 141		Ροδάς Μιχ. (σκίτσο Πρωτοπάτση)	121
		Rodin Aug	475
		Ροντήρης Δ.	274
		Σαιντ - Μπέβ	65
		[Σικελιανοῦ Εὔο] (σκίτσο Πρωτοπάτση)	127
		Στροίμπεργκ Αὔγουστος	227
		Veillot (Βεγιώ Λ.)	65
		Vlaminck	108
		Χέλμης Γ, Ριάδης Αἰμ. καὶ Καλομοίρης Μ.	369
		ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΙΕΣ	
		Τοῦ διηγήματος «Κυνηγῶντὰς τὸ Διάβολο» (ἀπ' τὸν κ. Πρωτο- πάτση) 9, 80, 81, 82, 109,	135
		» «Ἡ θεὰ τοῦ Μαργέλ» (ἀπ' τὸν κ. Πρωτοπάτση)	36
		» «Τὸ θαῦμα» (ἀπ' τὸν κ. Πρωτοπάτση)	87
		» «Τοῦ Μητρελλι' ἠ Κου- λιὸς» (ἀπ' τὸν κ. Πρωτοπάτση)	104
		» «Τὸ Καϊκέλ'» (ἀπ' τὸν κ. Πρωτοπάτση)	552
		Τοῦ μυθιστορ. «ἠ Ἀγάπη τοῦ φίλου μου» (ἀπ' τὸν κ. Πρωτο- πάτση) 28, 29, 58, 59, 114, 116, 247, 249	
		Ἡ παλιά Ἀθήνα (8 σχέδια Κλ. Κλώνη)	327-332
		ΓΕΛΟΙΟΓΡΑΦΙΑ	
		Ἀπολύτρωση (γερμανιστί: Erloesung) σκίτσο Α. Β.	577
		ΔΙΑΦΟΡΕΣ	
		Τὸ σπίτι τοῦ Θεοτοκόπουλου στὸ Τολέδο	17
		Ὁ δρόμος τῆς Ἐκθέσεως στοὺς Δελφούς	18
		Ἐσωτερικὸ ἀπὸ τὴν Ἐκθεση τοῦ Λυκείου τῶν Ἑλληνίδων	19
		Πανομοίωτυπο σημειώματος ταμείου θιά- σου Θ. Ὁρφανίδου	85
		Ἡ κ. Μαρίκα Κοτοπούλη ἀπαγγέλει στὸ ἀρχαῖο θέατρο τῶν Συρακουσῶν	267
		Ἀπὸ τὴν παράσταση τῆς «Ἐκάβης». Οἱ χορυφαῖες τοῦ Χοροῦ	355
		* βλ. καὶ Κοτοπούλη	

Δ Ι Ο Ρ Θ Ω Μ Α Τ Α

- Σ. 190 στ. β' ἀράδα 11 ἀντὶ μποροῦσαμε καὶ ἄξιν γιά νὰ διαβαστεῖ μ πο ρ έ-
σα με καὶ ν νὰ σειστοῦμε γιά.
Σ. 190 στ. β' ἀράδα 12 ἀπὸ κάτω ἀντὶ β ἄ θ ο ς νὰ διαβαστεῖ β ὑ θ ο ς.
Σ. 191 στ. β' ἀράδα 16 καὶ 18 ἀντὶ κοίτα ξ α νὰ διαβαστεῖ κοίτα ξ α.
Σ. 532 στὸν τίτλο ἀντὶ σε λι ς νὰ διαβαστεῖ σε λι δ α.